

การสื่อสารในการก่อตัวและการขยายเครือข่ายของชมรมผู้เลี้ยงปลากระพงขาว
อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

นางอรอนันต์ วุฒิเสน

สถาบันวิทยบริการ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต

สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์

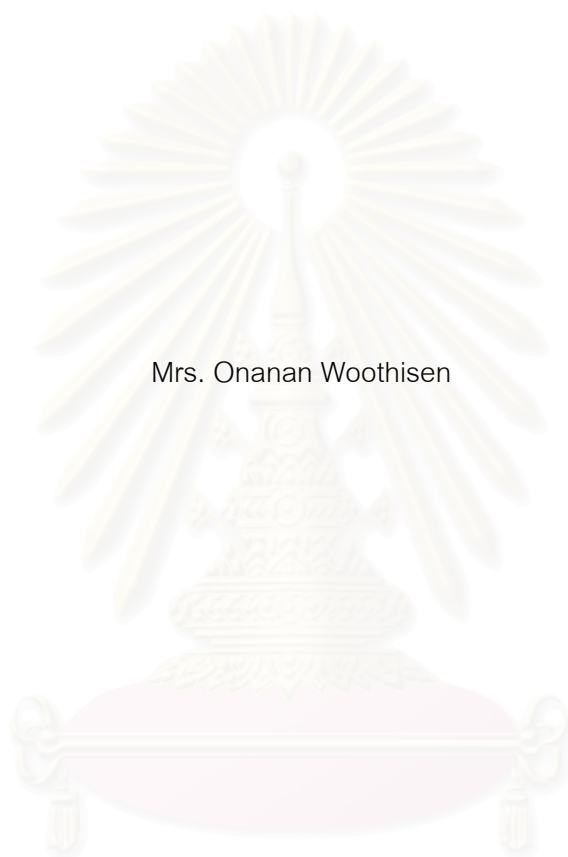
คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2543

ISBN 974-13-0221-5

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE COMMUNICATION AND INFORMATION NETWORK OF BASS FISHERMEN CLUB
IN AMPHUR YARING, PATTANI PROVINCE

Mrs. Onanan Woothisen

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of

Arts in Development Communication

Department of Public Relations

Faculty of Communication Arts

Chulalongkorn University

Academic year 2000

ISBN 974-13-0221-5

นางอรอนันต์ วุฒิเสน : การสื่อสารในการก่อตัวและการขยายเครือข่ายของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพง
ขาว อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี. (THE COMMUNICATION AND INFORMATION
NETWORK OF BASS FISHERMEN CLUB IN AMPHUR YARING, PATTANI PROVINCE)

อ. ที่ปรึกษา : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปารีชาต สถาปิตานนท์ สโรบล, 109 หน้า. ISBN 974-13-
221-5.

การวิจัยเรื่องการสื่อสารในการก่อตัวและการขยายเครือข่ายของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพง
ขาว อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี มุ่งศึกษาการสื่อสารในการก่อตัวและการขยายเครือข่ายของ
ชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว และปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการรวมกลุ่มและการดำรงอยู่ของ
ชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว ใช้หลักการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ผลการวิจัย พบว่า

1. การสื่อสารในการก่อตัวของกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาว มี 3 ระยะ คือ 1) การก่อร่างสร้าง
กลุ่ม 2) การติดต่อกับหน่วยงานรัฐ 3) การจัดตั้งเป็นชมรม โดยใช้การสื่อสารแบบสองทางที่ไม่เป็น
ทางการและเป็นทางการ ระหว่างสมาชิกชมรมด้วยกันและระหว่างผู้นำชมรมกับเจ้าหน้าที่รัฐ

2. การสื่อสารในการขยายเครือข่าย ประกอบด้วย 1) การประสานระหว่างกลุ่มต่าง ๆ และ
2) การเชื่อมโยงกลุ่มต่าง ๆ เข้าด้วยกัน โดยใช้การสื่อสารแบบสองทางอย่างไม่เป็นทางการและ
เครือข่ายการสื่อสารแบบทุกช่องทาง

3. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการรวมกลุ่ม ประกอบด้วย 1) ความเป็นสังคมเครือ
ญาติ 2) ความเป็นสังคมมุสลิม 3) ความเป็นผู้ที่ประสบปัญหาเหมือนกัน 4) ความต้องการได้รับความ
ช่วยเหลือจากรัฐ

4. ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของชมรม ประกอบด้วย 1) ลักษณะเฉพาะของผู้นำที่เป็น
คนดี ซื่อสัตย์ สมาชิกให้ความเคารพ นับถือ กล่าวติดต่อกับหน่วยงานราชการและใฝ่รู้ 2) ลักษณะ
เฉพาะของสมาชิกที่มีความขยันขันแข็ง ใฝ่หาความรู้และมีความสำนึกในความเป็นกลุ่ม 3) การมี
ส่วนร่วมในกิจกรรมของชมรม 4) การสื่อสารภายในชมรม 5) ปัจจัยภายนอก คือ ความไม่ต้องการ
ไปประกอบอาชีพที่ประเทศมาเลเซีย การถูกพ่อค้าคนกลางเอาเปรียบ และความต้องการได้รับการ
สนับสนุนจากรัฐ

ภาควิชา	การประชาสัมพันธ์	ลายมือชื่อนิสิต .....
สาขาวิชา	นิเทศศาสตร์พัฒนาการ	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา .....
ปีการศึกษา	2543	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....

4285148628 : MAJOR DEVELOPMENT COMMUNICATION

KEY WORD : COMMUNICATION / INFORMATION NETWORK

ONANAN WOOTHISEN : THE COMMUNICATION AND INFORMATION NETWORK OF BASS FISHERMEN CLUB IN AMPHUR YARING, PATTANI PROVINCE. THESIS ADVISOR : Parichart Sthapitanonda Sarobol, Ph. D. 109 pp. ISBN 974-13-0221-5

The objective of the research is to study the communication factors in the formation and expansion of the information network among the bass fishermen's club in Amphur Yaring, and the factors affecting the success of the club's formation and viability. The qualitative research method with in-depth interview technique was used to collect data.

The result of the research are as follows :

1. The communication in forming a group includes 3 stages : 1) member connecting, 2) contacts with government agencies and 3) establishment of the club. The communication involved both formal and informal two-way communication among the members, and between the club leaders and officials.

2. The communication in the expansion of information network concerns two issues : coordination between groups and linking of groups by means of informal two-way communication and all channel network communication.

3. The factors which affect success of the club's formation include : 1) kinship society, 2) the muslim society, 3) facing to bass farming problems together, and 4) need for government agencies' support.

4. The factors which affect success of the club's viability include : 1) characteristics of the leaders, 2) characteristics of the members, 3) participation of the members in the club's activities, 4) communication process within the club, and 5) external factors such as economic problems, the situation of being taken advantage of by the middlemen and need for the government agencies' support.

Department of Public Relations

Field of Study Development Communication

Academic Year 2000

Student's signature .....

Advisor's signature .....

Co-advisor's signature .....

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ลุงมานพ เบญจวรรณ ผู้นำชมรมและสมาชิกชมรมผู้เลี้ยงปลากระพง ชาวทุกท่านที่เป็นแรงบันดาลใจให้เกิดความสนใจ ใฝ่รู้ ต่อชมรมที่มีประวัติความเป็นมาของการรวมกลุ่มที่ยาวนานและเป็นชมรมที่มีศักยภาพชมรมหนึ่งในมุมมองของผู้วิจัย จึงทำให้ต้องมีการศึกษา สืบค้น เพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบ ที่ออกมาในรูปของวิทยานิพนธ์เล่มนี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ผศ. ดร. ปาริชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล ที่ได้กรุณาเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาในการทำวิทยานิพนธ์จนสำเร็จลุล่วงผ่านไปด้วยดี ขอขอบพระคุณ รศ. ดร. ธนวัติ บุญลือ ประธานกรรมการวิทยานิพนธ์ ที่ให้คำแนะนำและแก้ไขข้อบกพร่องของวิทยานิพนธ์

ขอขอบพระคุณ คุณลลิต ถนอมสิงห์ ผู้อำนวยการกองประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 4 สำนักงาน กปร. ที่ได้กรุณาร่วมเป็นกรรมการวิทยานิพนธ์ ให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยโดยตลอด

ขอขอบพระคุณ คุณอุดม ทิพย์เดโช หัวหน้าโครงการชลประทานนราธิวาส นายช่าง และเจ้าหน้าที่โครงการชลประทานนราธิวาส ที่ให้ความช่วยเหลือตลอดระยะเวลาในการเก็บข้อมูลในพื้นที่

ขอบคุณ น้องแอน ที่เป็นเพื่อนร่วมทางในการเก็บข้อมูล น้องหนึ่ง มิตรใหม่ที่คอยช่วยเหลือที่ะหรั่ง ขอขอบคุณพี่น้องชาว กปร. ที่ช่วยลุ้นและให้กำลังใจเสมอมา

สุดท้ายของความสำเร็จนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ พ่อ แม่ พี่น้อง และผู้เป็นที่รัก ในกำลังใจ กำลังทรัพย์ ที่มีให้อย่างไม่สิ้นสุด

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญแผนภูมิ	ฅ

บทที่

1	บทนำ	1
	ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
	ปัญหานำการวิจัย	6
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	6
	ขอบเขตของการวิจัย	6
	คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	6
	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
	แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม เครือข่ายและผู้นำ	9
	แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารในการก่อตัวของกลุ่มและการขยายเครือข่าย	24
	แนวคิดเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม	28
	แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	34
3	วิธีดำเนินการวิจัย	38
	รูปแบบการวิจัย	38
	ขั้นตอนในการทำวิจัย	38
	วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	39
	กลุ่มเป้าหมาย	40
	เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	40
	การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล	41
	การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล	42

สารบัญ (ต่อ)

4	ผลการวิจัย	43
	ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว	43
	การสื่อสารในการก่อตัวและการขยายเครือข่ายของชมรม ฯ	50
	ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการรวมกลุ่มและการดำรงอยู่ของชมรม ฯ	63
5	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	79
	สรุปผลการวิจัย	79
	อภิปรายผล	83
	ข้อเสนอแนะ	91
	รายการอ้างอิง	93
	ภาคผนวก	96
	ภาคผนวก ก แนวคำถาม	96
	ภาคผนวก ข คณะกรรมการบริหารชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว	99
	ภาคผนวก ค ข้อบังคับของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว	101
	ประวัติผู้วิจัย	109

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
1	การสื่อสารในการก่อตัวของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว	50
2	การสื่อสารในการขยายเครือข่ายชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว	58
3	ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการรวมกลุ่ม	63
4	ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว	65
5	การสื่อสารและขั้นตอนในการก่อตัวและการดำรงอยู่ของชมรม ฯ	80

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมชนบทของไทยในอดีตตั้งอยู่บนพื้นฐานของวิถีชีวิตที่เรียบง่าย เอื้ออาทร เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นลักษณะของสังคมญาติมิตร มีความผูกพันกันภายในสูง แต่เมื่อมีคนมาอยู่รวมกันมาก ๆ ย่อมเกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย ดังนั้น จึงมีการรวมกลุ่มกันขึ้น เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนเพื่อความอยู่รอดร่วมกัน การรวมกลุ่มกันนี้มักปรากฏในลักษณะเป็นกลุ่มพลังในชุมชนเพื่อจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น แล้วสลายตัวไปตามธรรมชาติเมื่อปัญหาหมดไป และเมื่อเกิดวิกฤตการณ์อีก กลุ่มพลังก็จะกลับมาจัดการกับปัญหาอีก ซึ่งทำให้ชุมชนสามารถดำรงคงอยู่ได้ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2527) และมีความเข้มแข็งของชุมชนควบคู่ไปด้วย

แต่เมื่อประเทศไทยก้าวเข้าสู่การพัฒนาประเทศโดยยึดหลักการพัฒนาไปสู่ความเจริญตามแบบสังคมตะวันตก ที่มุ่งไปสู่สภาพของความทันสมัย (Modernization) โดยมีความเชื่อว่าจะทำให้ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สะดวกสบายขึ้น จึงได้มีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ขึ้น จนถึงปัจจุบันนี้เป็นช่วงระยะเวลาของการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ปรากฏว่าความคิดที่เกี่ยวกับการพัฒนาในยุคแรก ๆ ของการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-3 เป็นแนวคิดของการพัฒนาที่ว่าด้วยการเร่งรัดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว ไม่ได้คำนึงถึงความเชื่อมโยงในด้านอื่น ๆ ของสังคม ผลที่ออกมาให้เห็น ก็คือ ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับที่น่าพอใจ แต่ในแง่ของการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมและการพัฒนาชุมชนนั้น อาจกล่าวได้ว่าล้มเหลวโดยสิ้นเชิง ช่องว่างของรายได้ระหว่างกลุ่มรายได้ระดับต่าง ๆ และระหว่างภูมิภาคของประเทศยิ่งห่างจากกันมากขึ้น (ธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์, 2543) เป็นสภาพของคนรวยก็ยิ่งรวยขึ้น ส่วนคนจนยิ่งถูกพัฒนาก็ยิ่งจนลง

ถึงแม้ว่าในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ฉบับที่ 6 (2530-2534) และฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) รัฐบาลได้ทบทวนแนวคิดที่ใช้ในการพัฒนาใหม่ โดยนำแนวคิดในการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานมาใช้ในการพัฒนาประเทศควบคู่ไปด้วย แต่การพัฒนา ยังคงเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเช่นเดิม แม้ว่าจะได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนบ้างพอสมควร แต่ในทางปฏิบัติ หรือในสภาพความเป็นจริงแล้วก็ไม่แตกต่างไปจากแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 1-4 มากนัก

อย่างไรก็ตาม เมื่อแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 5-7 ได้กำหนดและให้ความสำคัญในการพัฒนาชนบท จึงทำให้หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาชนบทได้กำหนดแผนงานพัฒนาให้สอดคล้องกับแผนชาติ แต่แผนการพัฒนาชนบทที่ออกมาเป็นลักษณะของการสั่งการให้พัฒนามากกว่าการคำนึงถึงความต้องการที่แท้จริงของประชาชนและที่สำคัญประชาชนผู้ซึ่งเข้าใจในปัญหาที่แท้จริงของตนไม่ได้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา จึงทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ตรงกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้น สิ่งที่เกิดตามมากลับกลายเป็นว่าครอบครัวที่เคยอบอุ่น ชุมชนที่เคยเข้มแข็ง เปลี่ยนไปเป็นครอบครัวล่มสลายที่มาจากการย้ายถิ่นออกจากบ้านในชนบทของประชาชนที่อยู่ในวัยแรงงาน เพื่อหางานทำในเมือง ทั้งเด็กและคนแก่ไว้ ให้ความสำคัญกับวัตถุสิ่งของมากกว่าจิตใจ วิถีชีวิตมีแต่การแก่งแย่งแข่งขันเพื่อสร้างฐานอำนาจทางเศรษฐกิจของตนเอง (ธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์, 2543) ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่หายไปจากสังคมไทย ทำให้ชุมชนอ่อนแอ รวมทั้งความเหลื่อมล้ำของรายได้ที่เป็นอยู่ก็ยิ่งเป็นมากขึ้น คนไทยส่วนใหญ่จึงยังคงมีฐานะยากจนอยู่ และจากปัญหาความยากจนนี้จึงได้ก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา เช่น ปัญหายาเสพติด อาชญากรรม ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โสเภณี โรคเอดส์ เป็นต้น ส่งผลให้เกิดปัญหาทางสังคมและความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมมากขึ้น

ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องในการแก้ปัญหา คือ รัฐ และผู้ที่ประสบปัญหาเอง คือ ประชาชน ต่างก็ได้พยายามหาวิธีในการแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาปากท้องและความอบอุ่นของครอบครัว ความเข้มแข็งของชุมชน แม้ว่าการพัฒนาประเทศโดยรวมแล้วจะมีศูนย์กลางของการพัฒนาอยู่ที่ภาครัฐ แต่ในส่วนของประชาชนแล้วได้เริ่มมีการรวมกลุ่มกัน ซึ่งมีเป้าหมายอยู่ที่การพัฒนาตนเองไปสู่การมีวิถีชีวิตที่ดี เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ โดยมีรัฐเป็นผู้ให้การสนับสนุนในด้านเงินทุน ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ จึงทำให้มีการสนับสนุนการดำเนินงานพัฒนา กลุ่มชาวบ้าน หรือองค์กรชาวบ้านจากหน่วยงานของรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชนและตัวชาวบ้านเอง ภายใต้แนวคิดที่ว่าถ้าสังคมชนบทไม่ยั่งยืน หรือล่มสลายลง ย่อมส่งผลกระทบต่อสังคมทั้งหมด ความยั่งยืนของสังคมชนบทขึ้นอยู่กับการเมืองค์กรและกระบวนการเรียนรู้ของประชาชน การมีองค์กรทำให้พลังเพิ่มขึ้นและมีความยั่งยืน โดยเป็นกลไกของการเรียนรู้ร่วมกันและการจัดการ (สมพันธ์ เตชะอธิกและคณะ, 2540)

จนกระทั่งเมื่อได้มีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ที่ให้ความสำคัญของการพัฒนาคนที่เน้นความมั่นคงทางเศรษฐกิจ อาหาร สุขภาพ สิ่งแวดล้อม บุคคลและสังคม หรือชุมชน เพื่อเป็นการสร้างสังคมให้คนมีความสุข ครอบครัวอบอุ่น กลุ่มคนทุกหมู่เหล่ามีจิตสำนึกร่วมกันในแก้ปัญหา จึงทำให้ในปัจจุบันมีองค์กรชาวบ้านเกิดขึ้นมากมาย

การรวมตัวกันเป็นกลุ่มของประชาชนดังกล่าว เกิดขึ้นได้ในหลายลักษณะ ได้แก่

- รัฐจัดตั้งให้
- รัฐกับองค์กรพัฒนาเอกชนร่วมกันจัดตั้ง
- องค์กรพัฒนาเอกชนจัดตั้งให้
- องค์กรพัฒนาเอกชนร่วมกับผู้นำท้องถิ่น
- ประชาชนช่วยกันจัดตั้งขึ้นมาเอง

การจัดตั้งกลุ่มของประชาชนขึ้นมาตามลักษณะดังกล่าว เกิดขึ้นโดยกระบวนการที่คนในชุมชนมาประชุมปรึกษาหารือกันซ้ำแล้วซ้ำอีก จนปรากฏตัวผู้นำตามธรรมชาติขึ้น มีการจัดองค์กร มีการวิเคราะห์ปัญหา วินิจฉัยปัญหา วิเคราะห์ทางเลือกและตัดสินใจทางเลือกได้ถูกต้อง (สมพันธ์ เตชะอธิกและคณะ, 2540) โดยมีหน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรเอกชน เป็นเสมือนพี่เลี้ยงในการให้คำแนะนำ เป็นที่ปรึกษา แม้ว่ากลุ่มเหล่านี้จะมีเงินทุนหมุนเวียนที่ระดมมาจากภายในชุมชนอยู่แล้วก็ตาม แต่เมื่อขาดเหลือก็จะมีเงินสนับสนุนจากภายนอก คือ หน่วยงานของรัฐและองค์กรเอกชนเข้ามาช่วยเหลือ เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งกลุ่ม หรือองค์กรชาวบ้านแห่งหนึ่ง ๆ ควรจะมีประมาณ 1,000,000 บาท ต่อชาวบ้าน 100 ราย ๆ ละ 10,000 บาท เพื่อเป็นเงินทุนหมุนเวียนสำหรับใช้พัฒนาชีวิตของตนเองและครอบครัว (สมพันธ์ เตชะอธิกและคณะ, 2540) สามารถทำกิจกรรมหลาย ๆ กิจกรรมให้เกื้อหนุนกันได้ ซึ่งหลายกลุ่มสามารถดำเนินงานและกิจกรรมในกลุ่มของตนได้ก้าวหน้าและประสบผลสำเร็จตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ แม้ว่าอาจจะประสบปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานไปบ้าง แต่ก็ก็เป็นสิ่งที่จะทำให้กลุ่มเหล่านี้มีความแข็งแกร่งและเข้มแข็งในที่สุด

กลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านสะแกเครือ อำเภอเมืองจังหวัดตาก ธนาคารข้าวบ้านโนนขุ่ย อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา กลุ่มเกษตรกรโพนทรายจังหวัดร้อยเอ็ด ชมรมหมอยาพื้นบ้านและผู้สนใจสมุนไพร อำเภอกุตุชม จังหวัดยโสธร ชมรมชาวประมงทะเลสาบสงขลาตอนล่าง เป็นต้น และมีหลายองค์กรที่มีอายุองค์กรมากกว่า 10 ปี เช่น กลุ่มเชียงใหม่เพื่อการพัฒนา จังหวัดหนองคาย (2529) กลุ่มอิติน้อย จังหวัดบุรีรัมย์ (2528) กลุ่มเกษตรกรโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด (2526) และกลุ่มพรรณไม้ จังหวัดร้อยเอ็ด ศรีสะเกษและสุรินทร์ (2528) เป็นต้น

สำหรับจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วยจังหวัดยะลา นราธิวาส สตูลและปัตตานี ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม จากจำนวนประชากรประมาณ 1.77 ล้านคนใน 4 จังหวัดนี้ มีผู้นับถือศาสนาอิสลามประมาณ 1.32 ล้านคน (ศิริรัตน์ ธาณีธนานนท์และคณะ, 2538) ใช้ภาษามลายู (ยาวี) ในชีวิตประจำวัน มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่สอดคล้องกับหลักความเชื่อใน

ศาสนาอิสลาม จึงทำให้การพัฒนาที่ผ่านมามีความไม่ประสบความสำเร็จ เพราะนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ไม่สามารถสนองต่อความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่และไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชน เช่น การเปลี่ยนชื่อมุสลิมให้เป็นไทย การบังคับหลักสูตรศีลธรรมในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม การบังคับให้มุสลิมแต่งกายชุดชาวเครื่องแบบข้าราชการ ซึ่งหมายความว่าไม่สามารถคลุมผมได้ตามแบบการแต่งกายปกติของสตรีชาวมุสลิม เป็นต้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะส่วนหนึ่งมาจากการขาดความเข้าใจซึ่งกันและกันในระดับสูง นอกจากนั้นในอดีตที่ผ่านมา รัฐมองสังคมของชาวไทยมุสลิมเป็นสังคมปิด อยู่ในกรอบของศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด ส่วนใหญ่ขาดความรู้ภาษาไทยที่จะติดต่อสื่อสารได้กับประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ ทำให้ยากต่อการเข้าถึงและเป็นปัญหาอุปสรรคในการรับแนวคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทางด้านต่าง ๆ ขณะเดียวกันชาวไทยมุสลิมมักจะมองความต้องการของภาครัฐด้วยความหวาดระแวง เพราะมองว่าแนวทางการพัฒนาต่าง ๆ ที่มาจากภาครัฐและจากนักธุรกิจท้องถิ่นส่วนใหญ่ไม่ใช่ผู้นับถือศาสนาอิสลาม เป็นส่วนบ่อนทำลายเอกลักษณ์ทางศาสนาและสังคมของชาวไทยมุสลิม จนบ่อยครั้งมองว่า “การพัฒนา” คือ “การทำลาย” (ศิริรัตน์ ธานีรัตนานนท์ และคณะ, 2538) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องการสื่อสารทางการเมืองและการไหลเวียนของข่าวสารในชุมชนมุสลิมของสุรพงษ์ ไสธนะเสถียร (2532) พบว่าผู้นำที่อยู่ในภูมิภาคของจังหวัดปัตตานีและนราธิวาสเป็นผู้นำที่มักจะหลีกเลี่ยงการติดต่อหน่วยราชการ

ดังนั้น รัฐจึงได้หาแนวทางในการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้สามารถเข้าถึงและเข้าใจประชาชนในท้องถิ่นมากขึ้น โดยการให้ชาวมุสลิมเข้ามารับราชการในท้องถิ่นมากขึ้น เช่น เป็นครู แพทย์ พยาบาล เจ้าหน้าที่หน่วยอื่น ๆ เป็นต้น นอกจากนี้เมื่อประชาชนมีการรวมตัวกันเพื่อพัฒนาตนเองด้วยการจัดตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์ในรูปแบบที่สอดคล้องกับหลักศาสนาอิสลาม รัฐก็ได้เข้าไปช่วยเหลือและให้การสนับสนุน รวมทั้งให้การสนับสนุนในการจัดตั้งกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ขึ้นเช่นเดียวกับประชาชนในจังหวัดต่าง ๆ ในภูมิภาคอื่นของประเทศ

กลุ่มองค์กรชาวบ้านในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีการจัดกลุ่มกันเองโดยขึ้นอยู่กับความสนใจ ความสมัครใจและผลประโยชน์ที่มีร่วมกันตามกลุ่มอาชีพ ได้แก่ กลุ่มชาวประมง กลุ่มเกษตรกร กลุ่มเลี้ยงวัวปศุสัตว์ กลุ่มสหกรณ์ปศุสัตว์ กลุ่มชาวสวนยาง กลุ่มขายยางแผ่น กลุ่มพัฒนาคุณภาพแผ่นยาง กลุ่มผู้เลี้ยงแพะ กลุ่มผู้เลี้ยงนกเขา กลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น ซึ่งการรวมกลุ่มกันในลักษณะนี้ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาวบ้านเฉพาะกลุ่ม (ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล, 2536)

ในส่วนของจังหวัดปัตตานี ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร เช่น ทำนา และสวนยางพารา เป็นต้น ทำปศุสัตว์ ทำประมงทั้งประมงน้ำจืด ประมงน้ำกร่อยและประมงน้ำเค็ม จึงทำให้ประชาชนที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ เหล่านี้มารวมกันเป็นกลุ่มอาชีพ โดยมีหน่วยงานของรัฐเข้ามาช่วยเหลือในการจัดตั้งกลุ่ม ให้คำแนะนำปรึกษา ตลอดจนเงินงบประมาณสนับสนุน ในบางส่วน กลุ่มเหล่านี้ ได้แก่ กลุ่มอาชีพเยาวชน กลุ่มอาชีพสตรี เป็นการสนับสนุนให้สตรีที่อยู่บ้านมีงานทำ กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ กลุ่มอาชีพทำข้าวเกรียบปลาทะเล กลุ่มอาชีพเลี้ยงวัว กลุ่มอาชีพเลี้ยงไก่ กลุ่มอาชีพทอผ้า กลุ่มอาชีพทำสาหร่ายแห้ง กลุ่มอาชีพทำน้ำตาลแว่น เป็นต้น ซึ่งการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มสามารถดำเนินไปได้ด้วยดี กลุ่มมีความเข้มแข็ง ทำให้ประชาชนมีความมั่นใจในการประกอบอาชีพมากยิ่งขึ้น

แต่ประชาชนในเขตอำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงและการเกษตร ประสบปัญหาความยากจน ไม่มีเงินทุนในการประกอบอาชีพและไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานของรัฐ ดังนั้น ประชาชนเหล่านี้จึงได้หาหนทางช่วยเหลือตนเอง โดยการเลี้ยงปลากะพงขาว ควบคู่ไปกับการศึกษารวมชาติของปลาด้วยตนเอง เมื่อประสบผลสำเร็จทั้งการเพาะเลี้ยงและการขาย จึงทำให้เป็นที่ยอมรับของประชาชนในพื้นที่เดียวกัน ต่อมาจึงได้ร่วมมือกันจัดตั้งเป็นชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานีขึ้น

ชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของผู้เลี้ยงปลากะพงขาวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมาและได้ก่อตั้งเป็นชมรมขึ้นในปี พ.ศ. 2538 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการประกอบอาชีพและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้ รวมถึงการป้องกันปัญหาการอพยพโยกย้ายแรงงานและแก้ไข ปัญหา อุปสรรคต่าง ๆ ให้กับสมาชิกของชมรม จนถึงปัจจุบันนี้มีสมาชิกรวมทั้งสิ้น 790 คนจาก 14 กลุ่มของ 6 ตำบลในเขตอำเภอยะหริ่ง การดำเนินงานของชมรมนี้ได้ช่วยให้สมาชิกมีรายได้ที่มั่นคงเฉลี่ยรายได้สุทธิครอบครัวละ 150,000 บาทต่อปี โดยประมาณว่าเลี้ยงครอบครัวละ 3 กระชัง จับขายปีละ 1 ครั้ง ใช้ระยะเวลาในการเลี้ยง 7-8 เดือน

ด้วยเหตุนี้จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจว่า เพราะเหตุใดชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี สามารถติดต่อสื่อสารถึงกันและกัน จนมารวมกันเป็นกลุ่มที่มีความเข้มแข็งและดำรงความเป็นกลุ่มได้เป็นระยะเวลายาวนานจนถึงปัจจุบันนี้ โดยที่ไม่ได้มีหน่วยงานทางราชการหรือองค์กรเอกชนให้การสนับสนุนงบประมาณ ทั้งยังไม่มีกระแสเงินทุนจากสมาชิกของชมรมด้วย ดังนั้น การศึกษาถึงการสื่อสารในการก่อตัวและการขยายเครือข่ายของกลุ่มชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวและปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการรวมกลุ่มและการดำรงอยู่ของชมรมดังกล่าวนี้ น่าจะ

เป็นการตอบข้อสงสัยนี้ได้เป็นอย่างดีและสามารถนำผลการศึกษานี้ไปประยุกต์ใช้ในการจัดตั้งและพัฒนากลุ่ม หรือชมรมมุสลิมในภาคใต้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อไป

ปัญหานำการวิจัย

1. การสื่อสารในการก่อตัวและการขยายเครือข่ายของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี เป็นอย่างไร
2. ปัจจัยใดที่มีผลต่อความสำเร็จในการรวมกลุ่มของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการสื่อสารในการก่อตัวและการขยายเครือข่ายของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
2. ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการรวมกลุ่มและการดำรงอยู่ของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาการสื่อสารในการก่อตัวและการขยายเครือข่ายของกลุ่ม ตลอดจนปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการรวมกลุ่มของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ที่อาศัยอยู่ในตำบลยามู ตำบลบางปู ตำบลหนองแรต ตำบลจะรัง ตำบลปियามูมั่งและตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว หมายถึง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตตำบลยามู ตำบลบางปู ตำบลหนองแรต ตำบลจะรัง ตำบลปियามูมั่งและตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ที่เข้าเป็นสมาชิกชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว

การสื่อสาร หมายถึง วิธีการสื่อสารของผู้เลี้ยงปลากะพงขาว อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานีที่ใช้ในการติดต่อระหว่างกันจนสามารถทำให้เกิดการก่อตัวรวมกันเป็นกลุ่มชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว โดยอาจสื่อสารในรูปของการพูด การเขียน หรือการประชุม เป็นต้น รวมถึงเครือข่ายการสื่อสาร ทิศทางการสื่อสาร การไหลของข่าวสาร การแพร่กระจายและการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับปลากะพงขาวระหว่างสมาชิกชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการรวมกลุ่ม หมายถึง สิ่งที่ทำให้ผู้เลี้ยงปลากะพงขาว อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี สามารถรวมตัวกันและก่อตั้งเป็นชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานีขึ้นมาได้ และสามารถดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับปลากะพงขาวได้อย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลาจนถึงปัจจุบัน เช่น ความเชื่อถือในผู้นำ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชมรม ลักษณะชุมชน เป็นต้น

ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่สามารถให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ชี้แนวทาง แก้ปัญหา คลี่คลายความตึงเครียดให้แก่ผู้เลี้ยงปลากะพงขาวได้และผู้เลี้ยงปลากะพงขาวให้ความเคารพนับถือ ยอมรับในความสามารถที่ทำให้เกิดการรวมตัวเป็นกลุ่มชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวได้ ซึ่งมีทั้งผู้นำที่เป็นทางการ คือ กำนันและผู้ใหญ่บ้าน ส่วนผู้นำที่ไม่เป็นทางการ หรือผู้นำตามธรรมชาติ ได้แก่ ประธานชมรม ที่ปรึกษาชมรม กรรมการชมรมและหัวหน้ากลุ่ม

ความเชื่อถือในผู้นำ หมายถึง การที่ผู้เลี้ยงปลากะพงขาว อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ให้ความไว้วางใจในตัวผู้นำ ศรัทธาและเชื่อมั่น เพราะเห็นว่าผู้นำเป็นบุคคลที่ยึดมั่นในความยุติธรรม มีสัจจะ ทำงานเก่ง ให้ความช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนและสามารถนำกลุ่มไปสู่จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่สมาชิกชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี มีส่วนในการคิด การแสดงความคิดเห็น การวางแผน การดำเนินงาน การแก้ปัญหาและการประเมินผลในกิจกรรมต่าง ๆ ของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้ไปใช้ในการส่งเสริมและพัฒนาชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป
2. เพื่อนำผลการศึกษามาเป็นแนวทางในการนำไปประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมการจัดตั้งและพัฒนา กลุ่ม ชมรม หรือองค์กรอื่น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มมุสลิมภาคใต้
3. เพื่อเป็นการสนับสนุนทฤษฎีทางการสื่อสารที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ควบคู่กับทฤษฎีและแนวคิดอื่น ๆ ในการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมและทำให้เข้าใจในสิ่งที่เกิดขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง การสื่อสารในการก่อตัวและการขยายเครือข่ายของชมรมผู้เลี้ยงปลา กะพงขาว อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดและทฤษฎี เพื่อเป็นกรอบในการวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม เครือข่ายและผู้นำ
2. แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารในการก่อตัวของกลุ่มและการขยายเครือข่าย
3. แนวคิดเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม
4. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม เครือข่ายและผู้นำ

แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม

■ ความหมายของกลุ่ม

พจนานุกรม (2522) ได้ให้ความหมายของ “กลุ่ม” ว่าหมายถึง หน่วยเล็กที่สุดในระบบสังคม ประกอบด้วยบุคคลอย่างน้อยสองคนเป็นสมาชิก สมาชิกแต่ละคนมีสถานภาพ บทบาทและหน้าที่ที่แตกต่างกัน แต่บทบาทหน้าที่ของสมาชิกจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องของผูกพันซึ่งกันและกันในระยะเวลาและในลักษณะที่ก่อให้เกิดกิจกรรมเป็นวัฏจักรของกลุ่ม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน เป็นสำคัญ

ดิเรก ฤกษ์ห่วย (2527) ได้กล่าวถึงกลุ่มว่า กลุ่มจะต้องมีผู้นำที่เสียสละ มีความจริงใจ และมีความอดทน รวมทั้งมีการทำหน้าที่ต่าง ๆ ของกลุ่มได้ครบถ้วน กลุ่มโดยทั่วไปมีความต้องการขั้นพื้นฐานในอันที่จะทำให้การดำเนินงานเป็นไปได้อย่างเต็มที่ กล่าวคือ ความต้องการที่จะให้งานได้มีการกระทำไปและการก่อให้กลุ่มคงอยู่โดยสมาชิกมีความสัมพันธ์กันอย่างมีประสิทธิภาพ

Bales (1950) (อ้างในสุรพล กาญจนะจิตราและประภาส ศิลปรัศมี, 2529) ให้ความหมายว่า กลุ่ม คือจำนวนบุคคลจำนวนหนึ่ง ซึ่งผูกพันร่วมกันในกระบวนการปฏิสัมพันธ์ (Interaction) และมีการพบปะพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอ บุคคลที่เป็นสมาชิกกลุ่มแต่ละคนจะรับรู้และทราบถึงสถานภาพของตนที่สังกัดอยู่ในกลุ่มอย่างชัดเจน ซึ่งนั่นก็คือ แต่ละบุคคลสามารถรับรู้ (Perception) และตระหนักว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มดังกล่าว

นอกจากนี้ ธีรนนท์ อนวัชศิริวงค์ (2534) ให้ความหมายไว้ว่า กลุ่ม คือ การชุมนุมกันของบุคคลมากกว่า 2 คนขึ้นไปที่มีเป้าหมายร่วมกันและมีปฏิสัมพันธ์กัน หรือมีการสื่อสารกัน

■ ลักษณะของกลุ่ม

อาภรณ์พันธ์ จันทรสว่าง (2525) ได้สรุปว่า กลุ่มจะรักษาความเป็นกลุ่มให้คงอยู่ได้ด้วยเงื่อนไข 4 ประการ คือ

1. มีจุดประสงค์ร่วมกันของกลุ่ม
2. มีความพึงพอใจของปัจเจกบุคคลในกลุ่ม
3. มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม
4. มีการพึ่งพาอาศัยกันและกันของสมาชิก

อย่างไรก็ดี หากปฏิสัมพันธ์ หรือการสื่อสารระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มไม่ราบรื่น ไม่สามารถดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ จะส่งผลต่อความล้มเหลวทั้งในแง่ความเข้าใจระหว่างกัน ความเข้าใจในทิศทางเดียวกัน ก่อให้เกิดความขัดแย้งและจุดแตกหักของกลุ่มได้

ธีรนนท์ อนวัชศิริวงค์ (2534) สรุปเรื่องกลุ่มขนาดเล็กไว้ว่า กลุ่มขนาดเล็กเป็นกลุ่มที่มีลักษณะการสื่อสารแตกต่างจากการสื่อสารระดับอื่น ๆ ลักษณะดังกล่าวถูกกำหนดโดยความสัมพันธ์และการกระทำต่อกันระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง ซึ่งต่างก็เป็นสมาชิกของกลุ่ม โดยมีคุณสมบัติของกลุ่ม ดังนี้

1. สมาชิกในกลุ่มมีการพึ่งพาอาศัยกันและมีความคล้ายคลึงกัน หมายความว่า ความคิดพฤติกรรมของสมาชิกภายในกลุ่มจะถูกเปลี่ยนแปลง หรือได้รับอิทธิพลจากการแสดงออกซึ่งความคิดและพฤติกรรมของสมาชิกคนอื่น ๆ ภายในกลุ่ม
2. กลุ่มจะต้องมีการสื่อสาร หรือปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก หมายถึง การมีการตอบสนองต่อกันในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
3. สมาชิกในกลุ่มยอมร่วมมือกันเพื่อจุดมุ่งหมาย หรือวัตถุประสงค์เดียวกัน ช่วยกันทำงานให้สำเร็จ หรือหลีกเลี่ยงปัญหาต่าง ๆ ที่คิดว่าจะเกิดขึ้น
4. กลุ่มเป็นส่วนหนึ่งของบรรทัดฐาน หรือความคาดหวังสำหรับทุกคน หรือส่วนใหญ่ภายในกลุ่ม บรรทัดฐาน คือมาตรฐานที่วางไว้ กลุ่มอาจจะกำหนดมาตรฐานทั้งด้านพฤติกรรมการมีส่วนร่วม การปฏิสัมพันธ์กัน หรือด้านอื่น ๆ บรรทัดฐานอาจหมายถึงบทบาทซึ่งเป็นหน้าที่ส่วนหนึ่งของบุคคลภายในกลุ่ม

▪ ลักษณะของกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ

Reeves (1970) (อ้างในสายพิรุณ น้อยศิริ, 2530) กล่าวถึงลักษณะของกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ โดยสรุป คือ

1. เป็นกลุ่มที่มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ทำได้จริง สอดคล้องกับความสามารถของผู้นำและสมาชิก มีความร่วมมือภายในกลุ่มสูง
2. สมาชิกมีความกระตือรือร้นสนใจกิจการของกลุ่ม ไม่ปล่อยให้เป็นที่ของผู้นำเพียงฝ่ายเดียว
3. สมาชิกเต็มใจที่จะทำงานหนักเพื่อให้กลุ่มบรรลุเป้าหมายและรักษาความเป็นกลุ่มไว้
4. กลุ่มมีการตัดสินใจโดยกลุ่มเองในเรื่องงานและความก้าวหน้าของกลุ่ม
5. สมาชิกมีความจงรักภักดีและภาคภูมิใจในความสำเร็จของกลุ่ม
6. กลุ่มมีผู้นำที่ดีและเข้มแข็ง
7. ผู้นำและสมาชิกร่วมกันวางแผนและควบคุมการกระทำ ตลอดจนเพิ่มประสิทธิภาพของกลุ่ม โดยเน้นการกระตุ้นจิตสำนึก

เมืองทอง เขมมณี (2527) กล่าวถึงองค์ประกอบของกลุ่มที่ทำให้กลุ่มทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยกล่าวถึงสมาชิกและกลุ่ม ว่า

1. สมาชิกยึดมั่นในอุดมการณ์ของกลุ่ม โดยพยายามปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละคนจนสุดความสามารถ เพื่อให้กลุ่มปฏิบัติหน้าที่จนบรรลุอุดมการณ์ที่กำหนดไว้ โดยที่แต่ละคนมีความรู้สึกว่าคุณสมบัติทุกคนมีความสำคัญต่อกันเท่าเทียมกัน
2. สมาชิกมีความรักดีต่อกัน ซึ่งแสดงออกโดยสมาชิกมีความซื่อตรงต่อกัน
3. สมาชิกได้ช่วยกันกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่มร่วมกันเพื่อสนองความต้องการของแต่ละคน
4. สมาชิกมีความไว้วางใจกัน
5. สมาชิกมีความสามารถที่จะทำงานเป็นกลุ่ม โดยสามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนได้เป็นอย่างดี
6. สมาชิกเชื่อในความสามารถของเพื่อนสมาชิกว่าสามารถทำสิ่งที่เป็นไปได้ให้สำเร็จได้ ซึ่งความรู้สึกนี้จะเป็แรงกระตุ้นให้สมาชิกพัฒนาตนเอง
7. สมาชิกพร้อมจะช่วยเหลือกันเสมอ เมื่อถึงคราวจำเป็นสมาชิกจะพยายามช่วยเหลือเพื่อนจนสามารถปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้
8. สมาชิกมีความมั่นใจในการตัดสินใจด้วยตนเอง

9. กลุ่มมีบรรยากาศที่มีลักษณะให้ความสนับสนุนสมาชิก โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกยอมรับข้อเสนอแนะ คำวิจารณ์ ข้อมูลและการติชมซึ่งกันและกัน แล้วร่วมพิจารณาให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมของกลุ่ม

10. กลุ่มพยายามช่วยให้สมาชิกแต่ละคนในการพัฒนาตนเอง เช่น ให้สมาชิกมีโอกาสได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม

■ ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ

ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2527) กล่าวถึงเงื่อนไขที่ทำให้กลุ่มชาวนารับจ้างประสบผลสำเร็จสรุปได้ดังนี้

1. ความจำเป็นในการดำรงชีวิตของชาวบ้าน ผู้ที่เดือดร้อนขาดทุน มีความจำเป็นที่จะต้องรวมกลุ่มกันเพื่อช่วยเหลือกันและกัน
2. ความสามารถของผู้นำ
3. การสนับสนุนจากภายนอกในด้านกำลังใจ วิชาการและเทคโนโลยี ตลอดจนความช่วยเหลือทางวัตถุในสิ่งที่เกินความสามารถของชุมชน
4. แรงจูงใจจากความสำเร็จของกลุ่มอื่น

ชิน ศรีสวัสดิ์ และเอียด ดีพูน (2530-2531) (ช่างในอรรถวิทย์ ศิลาคุปต์, 2536) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มออมทรัพย์ในจังหวัดสุรินทร์ โดยศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มออมทรัพย์บ้านทุ่งมน อำเภอปราสาท พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่มบ้านทุ่งมนคือ

1. คณะกรรมการกลุ่มต่างก็มีความรู้ความเข้าใจในหลักการและวิธีการดำเนินงานของกลุ่มเป็นอย่างดี อุทิศตัวให้กับกลุ่มด้วยความเสียสละสุจริต จึงทำให้สมาชิกมีความเชื่อมั่นในคณะกรรมการ โดยเฉพาะประธานกรรมการ และพร้อมที่จะให้ความร่วมมือกับกลุ่มอย่างเต็มที่
2. สมาชิกของกลุ่มต่างมีความเข้าใจ ความจงรักภักดีต่อกันและกันได้แสดงบทบาทหน้าที่ของตนภายใต้กรอบของกฎเกณฑ์ กติกาที่ตกลงร่วมกันไว้ด้วยดีตลอดมา
3. ระบบการจัดการภายในกลุ่ม พยายามที่จะศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับเทคนิคและวิธีการจัดการภายในอย่างสม่ำเสมอและสามารถจัดการได้ด้วยตนเองในระดับหนึ่ง ถึงแม้จะไม่ใช่วิธีการที่ดีที่สุดในแง่ของวิชาการจัดการก็ตาม แต่ก็นับว่าดีที่สุดที่ระดับชาวบ้านจะสามารถทำได้ และยังสามารถตรวจสอบควบคุมการดำเนินงานต่าง ๆ ได้อย่างเป็นระบบ ซึ่งดีกว่าอีกหลายกลุ่มที่มีอยู่

4. การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก โดยเฉพาะจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ ปราสาทและหน่วยงานอื่น ๆ ในพื้นที่ เช่น คณะครูจากโรงเรียนบ้านทุ่งมน เป็นต้น ซึ่งดำเนินไปอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ทำให้กลุ่มมีขวัญกำลังใจและได้รับความรู้ในด้านเทคนิควิธีการในการปฏิบัติเพิ่มขึ้น

5. สภาพเงื่อนไขของชุมชนที่เป็นชุมชนขนาดใหญ่ มีประชากรมาก มีความพร้อมเพียงสามัคคีกันดี มีสถาบันทางเศรษฐกิจและสังคมหลายแห่งและมีการประชาสัมพันธ์กับหน่วยงานภายนอกมาโดยตลอด

ภูมิธรรม เวชยชัย (2527) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทขององค์การอาสาสมัครเอกชนในการสร้างสถาบันการเกษตรเพื่อการพัฒนา ศึกษากรณีการสร้างกลุ่มธนาคารข้าวขององค์การอนุเคราะห์เด็กเปรียบเทียบกับอ้างอิงการสร้างกลุ่มธนาคารข้าวของกรมการพัฒนาชุมชน พบว่า ปัจจัยสำคัญในการผลักดันให้ธนาคารข้าวประสบผลสำเร็จ คือ ปัจจัยชุมชนและตัวคณะผู้นำชุมชน องค์การภายนอกชุมชนเป็นเพียงเงื่อนไขที่มีส่วนเสริมให้พลังศักยภาพของชุมชนนั้นได้แสดงออกมา โดยการเอื้อให้เกิดการพัฒนาความสามารถในทิศทางที่ชุมชนอิสระเป็นตัวของตัวเอง เมื่อดำเนินการถึงขั้นที่ชุมชนคิดได้ วิเคราะห์ได้เองและมองปัญหาได้ ก็จะสามารถกำหนดรูปแบบวิธีการดำเนินการต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพภายในชุมชนของเขาได้เป็นอย่างดี

■ กระบวนการรวมกลุ่มและเครือข่าย

ในสังคมทุกสังคม มนุษย์ย่อมมีชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มโดยสัญชาตญาณ จึงกล่าวได้ว่าในสังคมมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย มนุษย์ย่อมสังกัดกลุ่ม หรือหลีกเลี่ยงกลุ่มไม่พ้น เช่น กลุ่มแรกที่มนุษย์ต้องเข้าไปอยู่ คือ กลุ่มครอบครัว และเมื่อเจริญเติบโตเรื่อยมา มนุษย์ก็จะสังกัดกลุ่มต่าง ๆ อีกหลายกลุ่ม แล้วแต่สถานการณ์และโอกาส เช่น กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ กลุ่มสันตนาการ เป็นต้น แต่เมื่อมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มขึ้นมาแล้ว กลุ่มจะค่อย ๆ พัฒนาไปตามลำดับ ซึ่งมีขั้นตอน (วินิจ เกตุขำและคมเพชร ฉัตรสุภากุล, 2522) ดังนี้

1. ระยะเวลาก่อตั้ง (Forming Stage)

เป็นระยะที่คนเพิ่งมารวมตัวกัน แต่ละคนต่างก็มีความรู้สึกว่าเป็นศูนย์กลาง หรือคนสำคัญ สภาพของกลุ่มยังรวมกันไม่ติด ยังไม่มีหัวหน้า หรือผู้นำเกิดขึ้น ทุกคนยังคงสงวนท่าที แต่คาดว่าคนที่จะเป็นหัวหน้า หรือผู้นำได้จะต้องเก่งกว่าตนเอง ทุกคนพยายามที่จะแสดงให้คนอื่นรู้จักและยอมรับ บางทีอาจเรียกว่า ระยะที่มีการแข่งขันและศูนย์กลางอยู่ที่ตนเอง (Individually Center or Competitive Phase)

2. ระยะเวลาหัวเลี้ยวหัวต่อ (Storming Stage)

เป็นระยะที่แต่ละคนยังไม่ยอมตกลงกันได้ คอยจับผิดและคอยโต้แย้งเถียงกัน ความรู้สึกของสมาชิกจะเกิดความคับข้องใจ หรือขัดแย้งในใจ เพราะไม่รู้ว่ากลุ่มจะเอาอย่างไรดี ถ้ายังไม่มีผู้นำ ต่างก็พยายามจะเป็นผู้นำ บางที่อาจเรียกว่า ระยะเวลาแห่งความขัดแย้ง หรือความคับข้องใจ (Conflict and Frustration Phase)

3. ระยะยินยอม (Norming Stage)

เป็นระยะที่สมาชิกเริ่มแก้ไขข้อบกพร่องในทางลบของตนเอง เพราะได้เรียนรู้อะไรจากกลุ่มมากขึ้น เช่น คนพูดมากก็พูดน้อยลง ใช้อารมณ์มากก็ลดลง ยินยอมรับผิดชอบและหาทางแก้ไข อาจจะเป็นเพราะได้ข้อคิดจากสมาชิกหลาย ๆ คน จำนวนด้วยเหตุผล ได้แนวคิด หรือบรรทัดฐานที่เป็นกลาง ๆ ของกลุ่มมากขึ้น ซึ่งเสมือนค้นพบปะทัดฐาน (Norm) ของกลุ่มขึ้นแล้ว ทุกคนพยายามปฏิบัติตามมากขึ้น บางที่อาจเรียกว่า ระยะเวลาที่กลุ่มมีความสามัคคีกลมเกลียว (Group Harmony Phase)

4. ระยะเวลาปฏิบัติการ (Performing Stage)

เป็นระยะที่สมาชิกร่วมมือประสานงานกันเป็นอย่างดี สามารถดำเนินการไปตามเป้าหมายของกลุ่ม มีผลงานของกลุ่มออกมา สมาชิกจะยึดพลังของเป้าหมายของกลุ่มเป็นสำคัญ อดทนต่อความขัดแย้งมากขึ้น ซึ่งช่วยให้พัฒนาตนเองไปด้วย บางที่เรียกว่า ระยะเวลาที่มีผลงานและยึดกลุ่มเป็นศูนย์กลาง (Group-Centered, Productive Phase)

เมื่อสมาชิกในสังคมมารวมกันเป็นกลุ่มและสร้างเครือข่ายได้นั้น จะผ่านขั้นตอนในการเสริมสร้างกลุ่มและเครือข่าย ดังต่อไปนี้ (พัฒนา บุญยรัตพันธุ์ อ้างถึงในปาริชาติ วัลย์เสถียรและคณะ, 2543)

ขั้นที่ 1 ว่าด้วยการจัดตั้งกลุ่ม

เป็นขั้นตอนเริ่มแรกของการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม มีหลักเกณฑ์ที่ควรยึดถือ คือ

ตอนที่ 1 ว่าด้วยการค้นหาผู้นำ

ตอนที่ 2 ว่าด้วยการหาความต้องการของแต่ละบุคคล ก่อนที่จะนำมากำหนดความต้องการร่วมกันของกลุ่ม

ตอนที่ 3 ว่าด้วยความสมัครใจในการเข้าร่วมกลุ่ม รวมถึงการสร้างความสำเร็จและความภาคภูมิใจต่อกลุ่ม

ตอนที่ 4 ว่าด้วยสิ่งแวดล้อมที่คล้ายคลึงกัน มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน ทำให้สามารถทำงานร่วมกันได้ง่ายและเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ตอนที่ 5 ว่าด้วยการมีวัยใกล้เคียงกัน ทำให้มีความคิดอ่าน ความสนใจ ความต้องการและความสามารถในการทำงานใกล้เคียงกัน เข้าใจกันง่ายในการทำงาน

ตอนที่ 6 ว่าด้วยเพศเดียวกัน กิจกรรมบางอย่างอาจจำเป็นต้องแบ่งแยกเพศ ในขณะที่บางกิจกรรมอาจร่วมกันทำทั้งหญิงและชาย

ตอนที่ 7 ว่าด้วยการมีความสัมพันธ์ต่อกันไม่ขัดแย้ง กลุ่มมีความสามัคคีช่วยกันคิด ช่วยกันทำ จนทำให้งานกลุ่มสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

ตอนที่ 8 ว่าด้วยสถานการณ์บีบรัด หมายถึง สถานการณ์ที่จะทำให้คนรวมกันเพื่อความอยู่รอด เพื่อผลประโยชน์ ซึ่งตรงกับความต้องการของกลุ่มที่จะมารวมกัน

ขั้นที่ 2 ว่าด้วยการเคลื่อนไหวของกลุ่ม

เป็นขั้นตอนที่ช่วยผลักดันให้กลุ่มเกิดพลังการต่อสู้และพลังการต่อรองในโอกาสต่อไป ในขั้นตอนนี้มีหลักเกณฑ์ที่ควรยึดถือ คือ

ตอนที่ 1 ว่าด้วยการส่งเสริมการประชุม พบปะ เพื่อแลกเปลี่ยนทรรศนะ ความคิดซึ่งกันและกัน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่มให้แน่นแฟ้นขึ้นและหาแนวทางปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย

ตอนที่ 2 ว่าด้วยการส่งเสริมแนวความคิด ยกกระตือรือร้นของสมาชิกกลุ่ม

ตอนที่ 3 ว่าด้วยการส่งเสริมความมีระเบียบวินัย ได้แก่ การมีกฎเกณฑ์ข้อบังคับในการรวมกลุ่มและมีระเบียบวินัยในการปฏิบัติต่อกัน

ตอนที่ 4 ว่าด้วยการส่งเสริมสัมพันธภาพระหว่างบุคคล เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่มให้มีความกลมเกลียวแน่นแฟ้น

ตอนที่ 5 ว่าด้วยการส่งเสริมกิจกรรม เพื่อทำให้กลุ่มได้เคลื่อนไหวและเป็นการฝึกกลุ่มให้ได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง

ตอนที่ 6 ว่าด้วยการส่งเสริมวิชาการ ควรส่งเสริมทางวิชาการ ความรู้ใหม่ๆ ในรูปแบบต่างๆ ที่จำเป็นและเกิดประโยชน์โดยตรงต่อกลุ่ม

ตอนที่ 7 ว่าด้วยการส่งเสริมผลประโยชน์ร่วม ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้กลุ่มดำรงอยู่ได้ การจัดสรรผลประโยชน์ต้องเที่ยงธรรม เสมอภาค หากขาดประโยชน์ร่วมกัน หรือขัดผลประโยชน์กัน กลุ่มก็จะแตกความสามัคคีและสลายตัวในที่สุด

ตอนที่ 8 ว่าด้วยส่งเสริมและดำรงไว้ซึ่งสถานภาพผูกพัน โดยพยายามส่งเสริมให้มีความผูกพันระหว่างสมาชิก ส่งเสริมให้ทุกคนมีบทบาทหน้าที่ในกลุ่มและรู้จักรับผิดชอบร่วมกันกับกลุ่ม

ขั้นที่ 3 ว่าด้วยการเจริญเติบโตของกลุ่ม

สมาชิกของกลุ่มเพิ่มจำนวนขึ้นและเกิดกลุ่มใหม่ ๆ ต่อเนื่องและสัมพันธ์กับกลุ่มที่มีอยู่เดิม มีหลักเกณฑ์ที่ควรยึดถือดังนี้

ตอนที่ 1 ว่าด้วยการเจริญเติบโตในสหพันธ์รวมกลุ่ม เป็นการทำให้กลุ่มเล็ก ๆ เข้ามาร่วมกันดำเนินงาน

ตอนที่ 2 ว่าด้วยการสร้างหน่วยนำร่วม โดยการนำเอาตัวแทน หรือผู้นำของแต่ละกลุ่มมารวมกันเป็น “หน่วยนำร่วม” เพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มเล็ก ประสานงาน ประสานผลประโยชน์ระหว่างกลุ่ม

ตอนที่ 3 ว่าด้วยสร้างผลประโยชน์ร่วม เพื่อช่วยให้กลุ่มเคลื่อนไหวไปในทิศทางเดียวกัน

ตอนที่ 4 ว่าด้วยสร้างกิจกรรมพึ่งพา เป็นวิธีการที่กลุ่มจะต้องอาศัยซึ่งกันและกัน โดยมี “หน่วยนำร่วม” เป็นตัวกลางช่วยให้กิจกรรมของกลุ่มต่าง ๆ มีความเกี่ยวพันกัน พึ่งพากัน แล้วจึงจะมีผลประโยชน์สูงขึ้น

ตอนที่ 5 ว่าด้วยสนธิวิชาการแลกเปลี่ยน เป็นการแลกเปลี่ยนและอาศัยความรู้ ทักษะ ตลอดจนความต้องการระหว่างกลุ่มที่มีต่อกัน ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความสามารถและกิจกรรมอื่นใหม่ ๆ

ตอนที่ 6 ว่าด้วยสร้างพลังร่วมในการดำเนินงานร่วมกัน

ตอนที่ 7 ว่าด้วยลดความสิ้นเปลืองร่วม ได้แก่ การลดความสิ้นเปลืองของแรงงาน วัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งด้านบริหารและการบริการด้วย

ตอนที่ 8 ว่าด้วยสร้างพลังสำรอง คือ อำนาจของกลุ่มในการรักษาผลประโยชน์และดำรงกลุ่มไว้ พลังสำรองเป็นพลังในการต่อสู้ของชุมชน ซึ่งเกิดจากการรวมกลุ่มกัน จึงนับว่าเป็นหัวใจสำคัญยิ่งของการพัฒนา

■ กลุ่มและเครือข่าย

สุชาติ มีสงฆ์ (2535) (อ้างในวิมลลักษณ์ ชูชาติ, 2540) ได้อธิบายลักษณะของเครือข่ายชาวบ้านว่า เครือข่ายชาวบ้านนั้นเป็นไปโดยธรรมชาติ เน้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและชุมชน โดยไม่มีเรื่องเงินเข้ามาเกี่ยวข้อง เครือข่ายที่ชาวบ้านมีอยู่นั้นเป็นเครือข่ายเฉพาะในระดับบุคคล (ครอบครัว) และเครือญาติ ซึ่งมีพื้นฐานความคิดจากการแสวงหาหลักประกันให้กับชีวิตและครอบครัว จากลักษณะนี้การสร้างเครือข่ายของชาวบ้านที่ขยายครอบคลุมถึงกิจกรรมการพัฒนา จึงเป็นการสร้างหลักประกันให้กับตนเอง ครอบครัว กลุ่มชุมชนของตนเองและของผู้อื่น

วิจิต นันทสุวรรณ (2539) (อ้างในวิมลลักษณ์ ชูชาติ, 2540) ได้กล่าวถึงการสร้างเครือข่ายชาวบ้านว่า การสร้างเครือข่ายการพัฒนาเน้นที่ชาวบ้าน ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายของการทำงานให้มีความสำคัญมากที่สุด เพราะความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของเครือข่ายเริ่มต้นจากสภาพความเป็นจริงของชาวบ้าน

■ เครือข่ายการสื่อสาร

พัชนี เชนจรรยา, เมตตา วิวัฒน์านุกุลและถิรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์ (2541) ให้ความหมายของเครือข่ายการสื่อสาร ว่าเป็นระบบการแพร่กระจายข้อมูลในบรรดาสมาชิกของกลุ่ม โดยเครือข่ายการสื่อสารนี้มีลักษณะต่างจากช่องทางการสื่อสาร ซึ่งเป็นเพียงตัวกลางการสื่อสารระหว่างผู้รับสารและผู้ส่งสาร

Rogers (1995) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของเครือข่ายการสื่อสารว่า เป็นการเชื่อมโยงระหว่างบุคคลโดยทิศทางกรไหลของข่าวสาร วิถีวิเคราะห์เครือข่ายการสื่อสาร เป็นการจัดกลุ่มบุคคลที่มีความคล้ายคลึงกันทางการสื่อสารในการเชื่อมโยงเครือข่าย ดังนั้น บุคคลที่ใกล้ชิดกันจึงจัดอยู่ในกลุ่มเดียวกัน ความคล้ายกันทางการสื่อสาร (Communication Proximity) เป็นระดับการเชื่อมโยงของบุคคลสองคนในเครือข่ายการสื่อสารที่มีการซ้อนทับกัน

เมตตา กฤตวิทย์และคณะ (2530) ได้สรุปว่า เครือข่ายการสื่อสาร สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ

1. เครือข่ายการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ (Informal Network) หรือเครือข่ายการสื่อสารที่เกิดขึ้นเอง (Emergent Communication Network) เกิดขึ้นจากการสื่อสารระหว่างบุคคลซึ่งไม่มีใครได้รับมอบหมาย หรือบังคับให้ใช้การติดต่อผ่านช่องทางใดช่องทางหนึ่งอย่างตั้งใจ ตรงกันข้ามเครือข่ายเหล่านี้เกิดขึ้นเมื่อสมาชิกมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นอย่างอิสระในอัตราความถี่และความเข้มข้นของการสื่อสารที่ต่างกัน จากการศึกษพบว่าเมื่อเวลาผ่านไป เครือข่ายที่เกิดขึ้นนี้จะค่อย ๆ กลายเป็นแหล่งข้อมูลที่ไม่เป็นระเบียบ (Unstructured)

2. เครือข่ายการสื่อสารแบบเป็นทางการ (Formal Network) หรือเครือข่ายการสื่อสารที่ได้ถูกกำหนดไว้ (Prescribed Communication Network) เป็นประเภทของการสื่อสารระหว่างบุคคล ซึ่งเกิดปฏิสัมพันธ์ในเครือข่ายที่ได้มีการวางแผนอย่างแน่นอน ดังนั้น เครือข่ายเหล่านี้มีโครงสร้างที่มีแบบแผน บทบาทและสถานภาพของสมาชิกจึงเป็นสิ่งที่ควรพิจารณาอย่างมาก ชีวิตในสังคมส่วนใหญ่ทุกวันนี้ต้องการวางรูปแบบเครือข่ายการสื่อสารแทบทั้งสิ้น

เครือข่ายทั้งสองประเภทต่างมีตาข่ายต่อเนื่องกัน (Net Connectivity) คือ เส้นทางการติดต่อที่สมาชิกสามารถสื่อสารเข้าถึงสมาชิกอื่นในเครือข่ายแบบ “All Channel Network” คือ สมาชิกทุกคนจะมีทางติดต่อถึงกันได้หมด ในขณะที่เครือข่ายแบบ (Restricted Net) นั้น สมาชิกบางคนมีทางสื่อสารถึงบุคคลอื่น ๆ ในเครือข่ายได้อย่างจำกัด หรืออาจไม่มีทางสื่อสารถึงบุคคลอื่นเลย

Harold J. Leavitt ได้ทดลองเกี่ยวกับเครือข่ายการสื่อสาร โดยใช้แบบของการสื่อสารหลายแบบ พบว่า การสื่อสารแยกออกได้เป็น 2 แบบ คือ แบบที่มีศูนย์กลางกับแบบกระจายอำนาจ

1. การสื่อสารแบบมีศูนย์กลาง (Centralized Communication) เป็นการสื่อสารที่มีใครคนใดคนหนึ่งเป็นศูนย์กลาง หรือทางผ่าน โดยที่สมาชิกคนอื่น ๆ ไม่มีการติดต่อโดยตรง แต่ต้องผ่านคนกลาง

2. การสื่อสารแบบกระจายอำนาจ (Decentralized Communication) เป็นการสื่อสารที่สมาชิกในกลุ่มติดต่อกันโดยอิสระ ไม่มีใครตัดสินใจคนเดียว แต่ร่วมกันคิด ร่วมกันแก้ปัญหา เป็นวิธีที่ใช้ได้ตรงกับกระบวนการกลุ่มมาก เพราะทุกคนมีปฏิสัมพันธ์กัน (Interaction) ผลที่ออกมาจะได้ทั้งผลผลิต (Product) และกระบวนการ (Process) ของกลุ่ม หมายถึง การสื่อสารแบบนี้คำนึงถึงการเอาใจใส่ผู้ทำงาน สิ่งแวดล้อมในการทำงาน ขวัญและกำลังใจของกลุ่มด้วย

- การสื่อสารแบบมีศูนย์กลาง (Centralized Communication)

เครือข่ายการสื่อสารแบบลูกโซ่ (Chain Network) ได้แก่ เครือข่ายการสื่อสารที่สมาชิกแต่ละคนจะติดต่อไปยังสมาชิกคนอื่นที่อยู่ถัดไปเท่านั้น เนื่องจากมีข้อจำกัดในแง่การประสานงาน และการติดต่อระหว่างสมาชิกในกลุ่ม บางครั้งจึงเป็นความยากลำบากที่กลุ่มจะทำงานให้สำเร็จได้ตามที่ต้องการ การขาดความเป็นอิสระในการติดต่อสื่อสาร เพราะสมาชิกจะติดต่อกับบุคคลอื่นได้เพียง 1 คน หรือ 2 คน ที่ต่อจากเขาเท่านั้น จึงทำให้ความพอใจของสมาชิกในกลุ่มค่อนข้างต่ำ

เครือข่ายการสื่อสารแบบตัววาย (Y Network) ได้แก่ เครือข่ายการสื่อสารที่มีสมาชิกที่อยู่ตรงกลางเพียง 2 คน ทำหน้าที่ประสานงานและส่งข้อมูลที่ได้รับจากสมาชิกคนอื่น ๆ ที่อยู่รอบนอก การสื่อสารแบบนี้มีความเหมาะสมกว่าแบบลูกโซ่ในแง่ที่ทำให้งานสำเร็จได้ดีกว่า เพราะข้อมูลสามารถผ่านทิศทางต่าง ๆ ได้มากกว่า แทนที่จะอาศัยคนที่อยู่ถัดไปเท่านั้น โดยปกติบุคคลที่อยู่ตรงกลางคน หรือสองคนเท่านั้นที่มีความพอใจต่อรูปแบบการสื่อสารแบบนี้ แต่ส่วนที่เหลือของกลุ่ม หรือผู้ที่อยู่รอบนอกมีความพอใจต่ำ รูปแบบของเครือข่ายการสื่อสารแบบตัวยานี้ มักจะเกิดขึ้นในกลุ่มที่สมาชิกเพียง 1 คน หรือ 2 คน เท่านั้นที่เต็มใจจะรับทำงานและรับผิดชอบต่อผลสำเร็จของงาน ในขณะที่ส่วนที่เหลือของกลุ่มไม่ยอมรับรับผิดชอบ

เครือข่ายการสื่อสารแบบวงล้อ (Wheel Network) ได้แก่ เครือข่ายการสื่อสารที่มีสมาชิกคนหนึ่งเป็นผู้รับข่าวจากสมาชิกคนใดคนหนึ่งแล้วส่งข่าวนั้นไปยังสมาชิกคนอื่น ๆ บุคคลที่อยู่ตรงกลางของกลุ่มจะเป็นผู้ที่มีอำนาจอย่างแท้จริงและเป็นผู้นำของกลุ่ม เพราะเป็นผู้เดียวที่รับผิดชอบผลสำเร็จของงาน

- การสื่อสารแบบกระจายอำนาจ (Decentralized Communication)

เครือข่ายการสื่อสารแบบวงกลม (Circle Network) ได้แก่ เครือข่ายการสื่อสารที่มีสมาชิกในกลุ่มทุกคนสามารถติดต่อกับสมาชิกที่อยู่ถัดจากคนทั้งสองข้าง สถานะของทุกคนมีความเท่าเทียมกันและทุกคนมีความพอใจ อย่างไรก็ตามปัญหาเรื่องความรับผิดชอบจะเกิดขึ้น เพราะจะหาคนรับผิดชอบไม่ได้ เพราะแต่ละคนมีฐานะเท่าเทียมกัน จะหาใครมาเป็นศูนย์รวมของกลุ่มไม่ได้

เครือข่ายการสื่อสารแบบทุกช่องทาง (All Channel Network) ได้แก่ เครือข่ายการสื่อสารที่สมาชิกทุกคนสามารถติดต่อกับสมาชิกคนอื่นได้โดยตรง ไม่ต้องผ่านสมาชิกคนอื่น ๆ ทั้งในการรับข่าวสารและส่งข่าวสาร อาจถือได้ว่าเป็นเครือข่ายการติดต่อที่สมบูรณ์ที่สุด เพราะไม่มีข้อจำกัดการสื่อสารของสมาชิก โดยเครือข่ายนี้จะเปิดโอกาสให้มีปฏิกริยาย้อนกลับสูงที่สุด

■ เครือข่ายการสื่อสารของมุสลิม

สังคมมุสลิมมีความใกล้ชิดเกี่ยวพันระหว่างสมาชิกในสังคมในลักษณะที่จัดได้ว่าเป็นเครือข่าย กล่าวคือ สมาชิกในสังคมมุสลิมจะมีความผูกพันกันมากผ่านเครือข่ายทางศาสนา ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่ หรือเด็ก (ศิริรัตน์ ธานีรณานนท์ และคณะ, 2538)

การปฏิบัติภารกิจทางศาสนาด้วยการละหมาดร่วมกันทุกวันศุกร์ ในชุมชนเล็ก ๆ จะมีอาคารละหมาดร่วมกัน เรียกว่า “บาหลีซาหะห์” บางครั้งใช้เป็นที่พักผ่อนหนังสือ เป็นที่ทำบุญร่วมกัน ส่วนในชุมชนใหญ่ทุกชุมชนจะมีมัสยิดสำหรับละหมาดร่วมกันในปลายวันศุกร์ เรียกว่า “ละหมาดวันศุกร์” ส่วนผู้หญิงนั้นให้ละหมาดที่บ้าน จะเห็นได้ว่าการทำละหมาดร่วมกันนี้ ทำให้สังคมชาวมุสลิมมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันและมีเครือข่ายทั่วถึงกันในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับหมู่บ้านจนถึงระดับนานาชาติ

แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำ

ความหมายของ “ผู้นำ” และคุณลักษณะของผู้นำ ได้มีผู้ให้คำนิยาม ดังนี้

Launer F. Carter (1958) (อ้างในอรรถวิทย์ ศิลาคุปต์, 2536) กล่าวว่าแนวคิดที่อธิบายความหมายของภาวะผู้นำ หรือความเป็นผู้นำ 5 ประการ คือ

1. ภาวะผู้นำเกี่ยวข้องกับลักษณะที่เด่นที่สุดของบุคคลในกลุ่ม เป็นศูนย์กลางของพฤติกรรมของสมาชิกอื่น ๆ ในกลุ่ม แต่ต้องพิจารณาว่าคนที่ศูนย์กลางของกลุ่มไม่ใช่ผู้นำทุกคน

2. พิจารณาภาวะผู้นำในความหมายของเป้าหมายของกลุ่ม ซึ่งได้แก่ ความสามารถที่จะนำกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายได้
3. พิจารณาภาวะผู้นำ ในลักษณะของการเลือกโดยสังคมนิติ คือผู้นำจะเป็นบุคคลที่ถูกเลือกโดยสมาชิกของกลุ่ม
4. พิจารณาภาวะผู้นำเป็นความเข้ม (Degree) ของอิทธิพลในการนำกลุ่มไปสู่เป้าหมายที่ต้องการร่วมกัน
5. พิจารณาภาวะผู้นำเป็นลักษณะที่แตกต่างกันตามสถานการณ์ กล่าวคือ บางสถานการณ์ก่อให้เกิดผู้นำที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับสถานการณ์ผู้นำ

กล่าวโดยสรุปแล้ว ความเป็นผู้นำจึงเป็นกระบวนการของการที่บุคคลใช้อิทธิพล อย่างเป็นทางการ หรืออย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งสามารถทำให้บุคคลอื่นยอมรับฟังและปฏิบัติตาม เพื่อให้งานสำเร็จตามความมุ่งหมายที่ต้องการได้ ดังนั้น จึงเป็นคุณสมบัติ หรือความสามารถในการแสดงออกถึงความเป็นผู้นำ ความเป็นผู้นำถูกกำหนดโดยผลรวมของทัศนคติความต้องการของกลุ่มมากกว่าบุคลิกภาพของบุคคลเพียงคนเดียว ความเป็นผู้นำขึ้นอยู่กับสถานการณ์ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของกลุ่ม หรือชุมชนนั้น ๆ

Remond J. Burby (1972) (อ้างในอรรถวิทย์ ศิลาคุปต์, 2536) กล่าวว่า ผู้นำ คือ บุคคลที่สามารถช่วยเหลือบุคคลอื่นและยังปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ ทำให้ผู้ตามมีความเชื่อมั่นในตัวเขา สามารถช่วยเหลือคลายความตึงเครียดต่าง ๆ ลงได้ และสามารถนำกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

ผู้นำ จึงเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่นในกลุ่ม หรือมีบทบาทสำคัญในการนำกลุ่มไปสู่จุดประสงค์ หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้ เป็นผู้ที่ยอมรับนับถือ เชื่อฟังและปฏิบัติตาม สามารถให้ความช่วยเหลือในสิ่งที่ผู้อื่นร้องขอ รวมทั้งเป็นจุดรวมของแนวความคิดและมีอิทธิพลต่อแนวความคิดของสมาชิกในกลุ่ม องค์การต่าง ๆ หรือชุมชน

■ คุณลักษณะและบทบาทหน้าที่ของผู้นำ

ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2527) กล่าวถึงความสามารถของผู้นำว่าเป็นเงื่อนไขที่ทำให้กลุ่มชาวนารับจ้างประสบผลสำเร็จ สรุปได้ว่า “เป็นผู้นำที่ทำงานเพื่อส่วนรวม มีความจริงใจ ตั้งใจปรับปรุงสภาพชีวิตของประชาชน ได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน เศรษฐศาสตร์ มีความสามารถในการรวมคน โดยแสดงให้เห็นปัญหาที่เขาประสบอยู่ อธิบายถึงการมีส่วนร่วมของแต่ละคนในการแก้ปัญหาและมีหลักเกณฑ์ของการจัดระบบการทำงานร่วมกัน”

ชูศักดิ์ ชูช่วย (2533) กล่าวถึง บทบาทและหน้าที่ของผู้นำชุมชนว่า ผู้นำท้องถิ่นเป็นบุคคลสำคัญกลุ่มหนึ่งที่จะเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน ทั้งนี้เพราะผู้นำท้องถิ่นเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องและใกล้ชิดกับประชาชน จึงสามารถเข้าใจสภาพชุมชนได้อย่างแท้จริง มีบทบาทหน้าที่พัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งบทบาทของผู้นำท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชนนั้น ก็เพื่อพัฒนาคุณภาพของประชาชนในชุมชนในด้านการศึกษา เศรษฐกิจ อาชีพ การสาธารณสุข สังคม วัฒนธรรมและการเมืองการปกครองให้สูงขึ้น

สมชัย รักวิจิตร (2514) (อ้างในอรรถวิทย์ ศิลาคุปต์, 2536) ได้ศึกษาความเป็นผู้นำในหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ผู้นำจะเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในข่าวสารต่าง ๆ มีความสามารถในการแสดงความคิดเห็น มีความกระตือรือร้นในการทำงานและเป็นผู้ที่ได้รับการนับหน้าถือตาของชาวบ้าน มักเป็นบุคคลที่มีตำแหน่งต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ตลอดจนมีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่และเดินทางเข้าเมืองมากกว่าผู้ตาม นอกจากนี้ ผู้นำนั้นมีความเชื่อว่าวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจะสามารถจัดความยากจนของชาวบ้านได้ มีความปรารถนาที่จะได้รับตำแหน่งสำคัญทางสังคมมากกว่าผู้ตาม มีความคิดไตร่ตรองรอบคอบ มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง มีความพร้อมในด้านจิตวิทยา ที่จะพิจารณาแก้ไขปัญหา หรือเมื่อเผชิญกับอันตรายได้ดีกว่าผู้ตาม ผู้นำยังเป็นชาวบ้านกลุ่มเดียวที่เป็นตัวจักรริเริ่มในการพัฒนาและปรับปรุงหมู่บ้านให้เจริญ เป็นผู้ที่กล้าเสี่ยงและเป็นผู้ที่ริเริ่มนำ หรือทำสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ ให้ชาวบ้านเห็นผล แล้วชาวบ้านจะเริ่มเอาแบบอย่าง ผู้นำมีอำนาจและอิทธิพลที่จะจูงใจให้ชาวบ้านทั้งหลายให้ประพฤติปฏิบัติตามที่ผู้นำต้องการ

อดิน รพีพัฒน์ (2526) (อ้างในสายพิรุณ น้อยศิริ, 2530) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทของคนภายนอกต่อชุมชนในการพัฒนาเพื่อให้เกิดการพึ่งตนเอง พบว่า คุณลักษณะของกลุ่มผู้นำในชุมชน ยกกระบัตร มีดังนี้

1. เป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเคารพ ไว้วางใจและชาวบ้านมักมาขอคำแนะนำปรึกษา
อยู่เสมอ
2. เป็นผู้มีความสนใจในปัญหาของชุมชนและมักนำมาถกเถียงกันอยู่เสมอ เพื่อหาทางแก้ไข
3. เป็นผู้ที่ประสบปัญหาเช่นเดียวกับชาวบ้าน

▪ ผู้นำในทัศนะอิสลาม

Altalib (1991) (อ้างในนาอีม๊ะ นิฮะ, 2541) ได้เสนอหลักพื้นฐานของการเป็นผู้นำในทัศนะอิสลาม ดังนี้

1. มีการปรึกษาหารือร่วมกัน
2. มีความยุติธรรม
3. ให้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น

นอกจากนี้ Altalib (1991) ยังได้กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้นำอิสลาม โดยอ้างถึงวจนะของท่านศาสดามุฮัมมัดไว้ว่า ผู้นำ คือ ผู้รับใช้ประชาชน ดังนั้น ผู้นำจึงควรสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือผู้อื่น ปัจจัยที่สำคัญที่แสดงออกถึงคุณลักษณะของผู้นำอิสลาม ควรประกอบด้วย

1. การยินยอมมอบตนต่อองค์อัลลอฮ์
2. มีเป้าหมายเพื่ออิสลามและสังคมมุสลิมโดยรวม กล่าวคือ ไม่ควรทำงานเพียงเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มของตนเท่านั้น
3. ยึดมั่นในซารีอะห์และแนวทางของอิสลาม
4. มีความเชื่อมั่นในความเป็นผู้แทน

วินัย สมะฮะฮุน (2537) (อ้างในนาอีม๊ะ นิฮะ, 2541) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นำในทัศนะอิสลามไว้ว่า ผู้นำซึ่งอยู่ในการบริหารสูงสุดขององค์กร ต้องประกอบด้วยคุณสมบัติที่พึงประสงค์ตามศาสนาอิสลาม ซึ่งได้มีระบุไว้อยู่หลายแห่งในกุรอานและซุนนะห์ เช่น

1. มีสัจจะ พุดจริง ทำจริง จริงใจ ไม่โกหก ไม่เหลวไหล (ศิดก์)
2. ซื่อสัตย์สุจริต ใจกว้างใจได้ เชื่อถือได้ เคารพนับถือได้ ไม่บิดพลิ้ว (อะมานะฮ์)
3. ฉลาดมีไหวพริบ แก้ปัญหาได้ ความรู้ดี ความสามารถสูง (พะฎอนะฮ์)
4. สื่อสารดี มีมนุษยสัมพันธ์ดี เผยแพร่ เปิดเผย (ตัสมลิบ)

สี่ประการดังกล่าวนี้ สรุปได้จากมติของนักวิชาการอูซูลุดดีน ที่กล่าวว่าเป็นคุณสมบัติของศาสดามุฮัมมัด เมื่อท่านศาสดาเป็นผู้นำ คุณสมบัติสี่ประการนี้จึงถือเป็นลักษณะและรากฐานของความเป็นผู้นำทุกระดับและทุกยุคสมัย

5. มีเมตตาสูง เป็นห่วง ช่วยเหลือ เผื่อแผ่ (เราะหิมะฮ์)
6. นอบน้อม ถ่อมตน ไม่เย่อหยิ่งจองหอง (ตะวาฎุฮ์)
7. สำรวม เคร่งครัด มีระเบียบวินัย บุคลิกภาพมั่นคง (คุชชุฮ์)
8. สุขภาพ อ่อนโยน ยิ้มแย้ม เป็นกันเอง ไม่ถือตัว (ลัยยินะฮ์)
9. ตัดสินใจเด็ดขาด ไม่โลเล (อะซัม)

10. มุ่งมั่น จิตใจมั่นคง มอบหมายต่ออัลลอฮ์ (ตะวัคคัล)
11. อภัย ไม่ถือโทษ ยกโทษ เปิดโอกาสให้ผู้อื่นปรับปรุงตัวเอง (อัฟวี)
12. กล่าวหาญ ไม่อ่อนแอ ไม่ขี้ขลาด (ชะย้าฮ์)
13. เสียสละ สู้งาน จริงจัง บากบั่น พากเพียร ขยัน (มูญาฮะดะฮ์)
14. ยึดระเบียบ มีจุดยืนมั่นคง แน่วแน่ (อิสติกอมะฮ์)
15. มีความตั้งใจที่บริสุทธิ์เพื่ออัลลอฮ์ ไม่ลำพอง ไม่โอ้อวด ไม่คุยโว (อิคลาศ)
16. อุดม ยกย่อง สุกุม ระวังอารมณ์ได้ (ศอบร์)
17. บริการผู้อื่น ให้ความสำคัญแก่ผู้อื่น (คิตมะฮ์)
18. ให้เกียรติผู้อื่น (อิกรอม)

■ ผู้นำกับเครือข่ายการสื่อสาร

Shaw (อ้างในยุบล เบ็ญจรงค์กิจ, 2534) ได้สรุปผลงานการวิจัยในเรื่องของเครือข่ายการสื่อสารไว้ในประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

1. เครือข่ายแบบรวมอำนาจสู่ส่วนกลาง จะก่อให้เกิดผู้นำเพียงคนเดียวและเกิดขึ้นได้ง่ายกว่าแบบกระจายอำนาจ เพราะคนกลางในโครงสร้างจะได้รับข่าวสารเกี่ยวกับปัญหา มากกว่าสมาชิกคนอื่น ๆ ทำให้เขาเป็นผู้ควบคุมความสำเร็จในการทำงานของกลุ่ม เพราะเขาอยู่ในตำแหน่งตัวเชื่อมการสื่อสารที่สำคัญ

2. โครงสร้างการสื่อสารแบบกระจายอำนาจ มีประสิทธิภาพมากกว่าในการแก้ปัญหาที่สลับซับซ้อน แต่โครงสร้างการสื่อสารแบบรวมอำนาจมีประสิทธิภาพมากกว่าในการแก้ปัญหาง่าย ๆ ในการทำงานง่าย ๆ ใช้ข้อมูลข่าวสารจำนวนน้อย ในงานที่ต้องการข้อมูลเพียงประการเดียว เครือข่ายแบบรวมอำนาจจะทำงานโดยก่อให้เกิดข้อผิดพลาดน้อยและสำเร็จเร็วกว่าแบบกระจายอำนาจ เพราะการติดต่อสื่อสารแบบนี้เป็นการติดต่อทางเดียวที่ถูกครอบงำ โดยผู้นำเพียงคนเดียว ความเป็นระเบียบถูกกำหนดขึ้นเพื่อไม่ให้มีข่าวสารมาก ส่วนการติดต่อสื่อสารแบบ วงกลม สมาชิกของกลุ่มจะติดต่อกับบุคคล 2 คน พวกเขาจึงใช้เวลามากกว่า แต่ในงานที่ต้องใช้ข้อมูลร่วมกันและต้องมีการปฏิบัติด้วยนั้น โครงสร้างการสื่อสารแบบกระจายอำนาจจะทำงานได้รวดเร็วและมีข้อผิดพลาดน้อยกว่าแบบรวมอำนาจ

3. สภาวะข่าวสารท่วมท้นมักจะเกิดขึ้นในเครือข่ายการสื่อสารแบบรวมอำนาจ เพราะข่าวสารและการตัดสินใจจะไปรวมอยู่ที่จุดศูนย์กลางของเครือข่าย ทำให้ผู้นำของโครงสร้างการสื่อสารแบบนี้อยู่ในสภาวะข่าวสารท่วมท้นได้ ส่วนเครือข่ายการสื่อสารแบบกระจายอำนาจนั้น ทุกคนต้อง

ใช้ข้อมูลร่วมกัน ต้องเป็นผู้ตัดสินใจและเป็นผู้นำ ดังนั้น จึงเป็นการยากที่จะใคร่จะเกิดสภาวะข่าวสารท่วมทับกันได้

จะเห็นได้ว่า โครงสร้างของการติดต่อสื่อสารสามารถมีอิทธิพลต่อความรู้สึกของคนและมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการทำงานของกลุ่มในด้านความรวดเร็ว ความถูกต้องและการปรับตัวด้วย

การนำแนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มและผู้นำมาเป็นกรอบแนวคิดเพื่อนำมาวิเคราะห์ในส่วนของกระบวนการสื่อสารในการก่อตัวของกลุ่มและการขยายเครือข่ายของชมรม รวมทั้งเป็นการตอบปัญหานำการวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการรวมกลุ่ม ซึ่ง “ผู้นำ” เป็นปัจจัยหนึ่งที่สนับสนุนให้เกิดมีการรวมกลุ่มของผู้เลี้ยงปลากระพงขาว อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานีและสามารถทำให้กลุ่มดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง

แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารในการก่อตัวของกลุ่มและการขยายเครือข่าย

การสื่อสารในความหมายของ Jurgen Ruesh and Gregory Bateson (1951) (ปรมะ สตะเวทิน, 2540) คือ การสื่อสารไม่ได้หมายความถึงการถ่ายทอดสารด้วยภาษาพูด ภาษาเขียนที่ชัดแจ้งและแสดงเจตนาชัดเจนเท่านั้น แต่การสื่อสารยังรวมไปถึงกระบวนการทั้งหลายที่คนมีอิทธิพลต่อกันด้วย คำนิยามนี้ยึดหลักที่ว่าการกระทำและเหตุการณ์ทั้งหลายมีลักษณะเป็นสื่อสาร หากมีผู้เข้าใจการกระทำและเหตุการณ์เหล่านั้น หมายความว่าความเข้าใจที่เกิดขึ้นนั้นได้เปลี่ยนแปลงข่าวสารที่คน ๆ นั้นมีอยู่และมีอิทธิพลต่อบุคคลนั้น

ปรมะ สตะเวทิน (2540) ได้สรุปว่า การสื่อสาร คือ กระบวนการของการถ่ายทอดสาร (Message) จากบุคคลฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าผู้ส่งสาร (Source) ไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าผู้รับสาร (Receiver) โดยผ่านสื่อ (Channel)

จุมพล รอดคำดี (2532) ให้ความหมายว่า การสื่อสาร หมายถึง พฤติกรรมการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์ โดยอาศัยกระบวนการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนข่าวสาร ความรู้สึกนึกคิด เจตคติ ตลอดจนประสบการณ์ระหว่างกันและกัน เพื่อให้เกิดผลตอบสนองบางประการที่ตรงกับเป้าหมายที่วางไว้ คือ การเข้าใจร่วมกัน ความร่วมมือ ความตกลงเห็นพ้องต้องกัน ความผสมผสาน ความประนีประนอม เป็นต้น อันจะนำมาซึ่งความคงอยู่และการพัฒนาสังคมของมนุษย์

Everett M. Roger (อ้างในเสถียร เขยประทับ, 2526) ให้ความหมายว่า การสื่อสาร คือ กระบวนการที่ความคิด หรือข่าวสารถูกส่งจากแหล่งสารไปยังผู้รับสาร ด้วยเจตนาที่จะเปลี่ยนพฤติกรรมบางประการของผู้รับสาร

ดังนั้น การสื่อสาร คือ ความพยายามและความตั้งใจในการถ่ายทอดสารในรูปแบบต่าง ๆ จากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง เพื่อให้เกิดความเข้าใจและสามารถสื่อสารกลับไปหากันได้และการสื่อสารยังมีลักษณะเป็นกระบวนการ ซึ่งหมายถึงการมีลักษณะต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา ไม่มีจุดเริ่มต้นและไม่มีจุดสิ้นสุด ไม่มีการหยุดนิ่ง กล่าวอีกนัยหนึ่ง ในกระบวนการสื่อสารนั้น จะมีการกระทำโต้ตอบกลับไปกลับมาระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถเปลี่ยนแปลงบทบาทในขณะสื่อสารกันได้ตลอดเวลา

การสื่อสารเป็นวิธีการติดต่อกันของมนุษย์และเป็นเครื่องมือที่สำคัญของกระบวนการสังคม ยิ่งสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้น มีสมาชิกในสังคมมากขึ้น การสื่อสารก็ยิ่งมีความจำเป็นและสำคัญมากขึ้น ดังนั้น การที่คนในสังคมจะมาอยู่ร่วมกันเป็นหมู่ เป็นกลุ่ม เป็นชุมชน เป็นอำเภอ เป็นจังหวัด หรือประเทศชาติ ก็จำเป็นที่จะต้องใช้วิธีการสื่อสารที่แตกต่างกันไป เพื่อให้สามารถติดต่อกันได้อย่างทั่วถึง

การสื่อสารที่ก่อให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน จึงอาศัยรูปแบบการสื่อสารในหลายลักษณะที่จำแนกได้ ดังนี้

■ ทิศทางการสื่อสาร

ทิศทางการสื่อสารเป็นรูปแบบหนึ่งของการสื่อสารที่เกิดขึ้น เป็นการถ่ายทอดข่าวสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารเป้าหมาย ซึ่งทิศทางการสื่อสารนี้แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ

1. การสื่อสารที่ผู้ส่งสารถ่ายทอดข่าวสารไปยังผู้รับสารแต่เพียงฝ่ายเดียว (One-way Communication) โดยไม่เปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือซักถาม ทำให้ปริมาณข้อมูลสะท้อนกลับ (Feedback) มีน้อย หรือไม่มีเลย โดยที่ผู้ส่งสารไม่สนใจต่อปฏิกิริยาสะท้อนกลับนั้น การสื่อสารในรูปแบบนี้จะมีลักษณะเป็นไปในรูปของนโยบาย คำสั่งของผู้บริหาร หรือผู้นำ โดยผ่านทางสื่อต่าง ๆ เช่น เสียงตามสาย เอกสารสิ่งพิมพ์

2. การสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication) เป็นการสื่อสารที่ผู้ส่งสารส่งข้อมูลข่าวสารไปยังผู้รับสาร ในขณะเดียวกันเมื่อผู้รับสารได้รับข้อมูลแล้วก็ส่งข้อมูลข่าวสารตอบกลับมายังผู้ส่งสารด้วย จึงเป็นการสื่อสารที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารต่างสลับบทบาทในการรับและส่งสาร มีการเปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้ซักถามข้อสงสัยต่าง ๆ มีการแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นระหว่างกัน การ

โต้ตอบระหว่างกันที่เกิดขึ้นนี้ทำให้เกิดความความเข้าใจกันอย่างชัดเจน การสื่อสารแบบนี้ผู้ส่งสารให้ความสำคัญต่อปฏิกิริยาสะท้อนกลับ (Feedback) ทำให้การสื่อสารที่เกิดขึ้นมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะผู้ส่งสารและผู้รับสารมีความเสมอภาคกันในการติดต่อสื่อสาร ซึ่งก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

- ลักษณะการใช้

ลักษณะการใช้การสื่อสารนี้จะเป็นตัวกำหนดบทบาท หน้าที่ รวมทั้งสถานการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ซึ่งมีด้วยกัน 2 ลักษณะ ดังนี้

1. การสื่อสารแบบเป็นทางการ (Formal Communication) เป็นการสื่อสารที่มีระเบียบแบบแผน คำเนิ่งถึงบทบาทหน้าที่และตำแหน่งของผู้ส่งสารและผู้รับสารเป็นสำคัญ การสื่อสารในลักษณะนี้อาจเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น ประกาศแจ้งนโยบาย คำสั่งปฏิบัติงาน หรืออาจเป็นการสื่อสารที่ไม่ใช่ลายลักษณ์อักษรแต่อาศัยการพูดจา เช่น การสั่งงานโดยตรง

2. การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ (Informal Communication) เป็นการสื่อสารโดยไม่พิจารณาหรือคำนึงถึงตำแหน่งหน้าที่ ไม่มีระเบียบแบบแผนที่กำหนดไว้ การสื่อสารระหว่างกันจึงมักเป็นส่วนตัวและไม่เป็นทางการ จึงไม่สามารถคาดเดาทิศทางของการสื่อสารได้ว่าจะเป็นลักษณะการสื่อสารจากเบื้องบนสู่เบื้องล่าง เบื้องล่างสู่เบื้องบน หรือเป็นการสื่อสารตามแนวนอนและข้ามสายงาน ดังนั้น การสื่อสารจึงออกมาในรูปของการพบปะพูดคุยแบบปากต่อปาก รวมทั้งข่าวลือต่าง ๆ ด้วย

- สัญลักษณ์ที่ใช้ในการสื่อสาร

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการสื่อสาร เป็นการสื่อสารอีกประเภทหนึ่งที่ช่วยให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถสื่อสารระหว่างกันและก่อให้เกิดความเข้าใจได้ แบ่งได้เป็น 2 ประเภทตามลักษณะของข้อมูลข่าวสารที่ต้องการสื่อสารถึงกัน ดังนี้

1. การสื่อสารเชิงวจนะ (Verbal Communication) เป็นการสื่อสารโดยใช้ภาษาพูด หรือภาษาเขียนเป็นสัญลักษณ์ในการสื่อสาร เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความหมายที่สื่อสารระหว่างกัน ลักษณะการสื่อสารแบบนี้ เช่น การสนทนา การสัมภาษณ์ การเขียนบันทึก การเขียนจดหมาย การเขียนรายงาน การประชุม การอ่านข่าว เป็นต้น

2. การสื่อสารเชิงอวจนะ (Nonverbal Communication) เป็นการสื่อสารโดยใช้รหัส หรือสัญลักษณ์อื่นในการสื่อสารแทนที่จะใช้ภาษาพูด หรือภาษาเขียน เช่น การยิ้ม การพยักหน้า

การสั้นครีษะ การโบกมือ เป็นต้น การสื่อสารลักษณะนี้มีความหมายเฉพาะเจาะจง การที่จะทำให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันได้ย่อมขึ้นอยู่กับประสบการณ์ การตีความหมายของแต่ละคน

หากจะให้การสื่อสารเกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น มีความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร จำเป็นที่จะต้องให้การสื่อสารทั้งแบบวจนะและอวจนะนี้ ควบคู่กันไป

■ การไหลของข่าวสาร

การไหลของข่าวสาร เป็นการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ซึ่งเมื่อเกิดขึ้นแล้วจะทำให้เกิดความเข้าใจในสถานภาพ บทบาท ตำแหน่ง หรือความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายได้ ซึ่งแบ่งได้ดังนี้

1. การสื่อสารจากบนลงล่าง (Top-down Communication) เป็นการส่งข่าวสารจากบุคคลที่มีตำแหน่งสูงกว่าลงมายังบุคคลที่มีตำแหน่งที่ต่ำกว่า การสื่อสารแบบนี้มักแสดงออกในรูปแบบของนโยบาย แผนงาน ประกาศ เป็นต้น

2. การสื่อสารจากล่างขึ้นบน (Bottom-up Communication) เป็นการส่งข่าวสารจากผู้ที่อยู่ในตำแหน่งที่ต่ำกว่าไปยังผู้ที่อยู่ในตำแหน่งที่สูง การสื่อสารรูปแบบนี้มีลักษณะของการประชุม การสัมมนา การปรึกษาหารือ ตลอดจนการร้องทุกข์ เป็นต้น

3. การสื่อสารตามแนวราบ (Horizontal Communication) เป็นการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ที่อยู่ในระดับ หรือตำแหน่งเดียวกัน หรือใกล้เคียงกัน โดยอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นหลัก เช่น เพื่อน ญาติพี่น้อง การสื่อสารรูปแบบนี้ก่อให้เกิดความสัมพันธ์และเสริมสร้างความรับผิดชอบร่วมกันของหมู่คณะ รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในสังคม (นาอีหมีะ นิสะ, 2541)

ดังนั้น การนำแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารมาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาครั้งนี้ เพื่อกำหนดประเด็นในการวิเคราะห์เรื่องกระบวนการสื่อสารในการก่อตัวของกลุ่มและการขยายเครือข่ายการสื่อสารในชมรมผู้เลี้ยงปลากระพงขาว อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานีว่าเป็นอย่างไร

แนวคิดเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม

ศาสนาอิสลาม เป็นศาสนาที่นับถือพระเจ้าองค์เดียวมาเป็นเวลากว่า 1,400 ปี ปัจจุบัน เป็นศาสนาที่มีผู้นับถือมากที่สุดในโลก โดยมีผู้นับถือในศาสนานี้กระจายอยู่ในทุกทวีป

อิสลาม มีความหมายว่า การนอบน้อมมอบตนต่อพระผู้เป็นเจ้า อัลลอฮ์ แต่เพียงผู้เดียว อย่างสิ้นเชิง

ส่วนคำว่า มุสลิม เป็นคำที่ใช้เรียกผู้นับถือศาสนาอิสลาม หมายถึง ผู้ที่นอบน้อมมอบตนต่อพระองค์อัลลอฮ์ แต่เพียงผู้เดียวอย่างสิ้นเชิง (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2522)

■ องค์ประกอบของศาสนาอิสลาม

1. ศาสดาของอิสลาม ชื่อ ศาสดามูฮัมมัด (ศ็อล ฯ) ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับคำสอนจากพระเจ้า อัลลอฮ์ (ซุบห์ ฯ) และถือว่าเป็นศาสดาคนสุดท้ายของศาสนาประเภทเอกเทวนิยม หรือมีพระเจ้าองค์เดียว
2. คัมภีร์ของอิสลาม ชื่อ คัมภีร์ อัล-กุรอาน ซึ่งพระเจ้า อัลลอฮ์ (ซุบห์ ฯ) ทรงประทานให้ แก่ท่านศาสดามูฮัมมัด (ศ็อล ฯ) เพื่อให้ใช้เป็นธรรมนูญในการดำเนินชีวิตของมุสลิมทั่วโลก
3. สวาก ในอิสลามถือว่าทุกคนเป็นผู้สืบทอดศาสนา ทุกคนจึงต้องเป็นทั้งผู้เรียนและผู้ปฏิบัติ ฉะนั้น จึงไม่มีนักบวชในอิสลาม อิสลามทุกคนทั้งหญิงและชายมีหน้าที่ปฏิบัติศาสนกิจ สืบทอดและเผยแผ่ศาสนาเหมือนกัน เสมือนหนึ่งทุกคนอยู่ในภาวะของนักบวชที่เป็นอยู่ตลอดเวลา ไม่มีวาระในการเข้าสู่ หรือออกจากภาวะนี้
4. ศาสนสถาน ศาสนสถานที่มีมุสลิมทั่วโลกไปพบปะและประกอบกิจกรรมกันเป็นประจำทุกปีอยู่ที่นครมักกะและมะดีนะ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ส่วนศาสนสถานทั่วทุกมุมโลกของมุสลิม ซึ่งเป็นที่ประกอบศาสนกิจร่วมกัน เรียกว่า “มัสญิด” แปลว่า กราบไหว้ (สุญูด)
5. พิธีกรรม สิ่งให้เห็นเป็นพิธีกรรมได้ชัดเจน คือ การละหมาด ถือศีลอดและประกอบพิธีฮัจญ์

ดังนั้น หากจะกล่าวว่าอิสลามเป็นศาสนา อิสลามก็เป็นศาสนาได้ด้วยองค์ประกอบดังกล่าว แต่ในความเป็นจริงอิสลามเป็นมากกว่าศาสนา คือ เป็นระบอบการดำเนินชีวิต (Way of Life) เป็นทางนำของมนุษย์ ตั้งแต่เกิดจนตาย ทั้งนี้เพราะอิสลามครอบคลุมไปถึงระบอบการเมือง และการปกครอง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม จริยธรรม ฯลฯ (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2522) โดยมีเจตนาที่จะให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ (เอ็ม อับดุลมันนาน, 2539)

■ หลักศรัทธาของศาสนาอิสลาม

อิสลามมีหลักศรัทธาอยู่ 6 ประการ (อิหมรอน มะลูลีม, 2524) คือ

1. ศรัทธาในเอกภาพของพระเจ้า หมายถึงการยอมรับนับถือ สักการะแต่เฉพาะอัลเลาะห์องค์เดียวเท่านั้น ยอมตนต่อพระองค์และเชื่อมั่นโดยสิ้นเชิง ไม่มีผู้ใดเสมอเหมือน พระองค์มีมาแต่เดิม เป็นอมตะ ทรงอยู่เป็นนิกาล ทรงให้กำเนิดมวลมนุษย์ทั้งหมด ทรงเป็นผู้คุ้มครองโลกปัจจุบันและทรงเป็นผู้พิพากษาในวันของการตัดสิน

2. ศรัทธาในเทวทูตของพระเจ้า เทวทูตของพระเจ้า เรียกว่า มาลาอิกะฮ์ เทวทูตนี้เป็นนามธรรม ไม่มีตัวตน เป็นสื่อกลางระหว่างพระเจ้ากับศาสนาดังกล่าว อิสลามถือว่าศรัทธาในอำนาจเร้นลับเป็นส่วนหนึ่งของศรัทธาในศาสนาอิสลามอย่างแยกกันไม่ได้

3. ศรัทธาในคัมภีร์ มุสลิมทุกคนต้องยอมรับว่าคัมภีร์ดั้งเดิมแห่งคำสอนของศาสนาต่าง ๆ นั้นเป็นคัมภีร์ของอัลเลาะห์ที่มอบให้แก่มนุษยชาติโดยผ่านทางศาสดา และคัมภีร์ที่สมบูรณ์ที่สุดและเป็นคัมภีร์สุดท้ายนั้น คืออัลกุรอาน มุสลิมทุกคนจะต้องถือว่าอัลกุรอานนั้นเป็นคัมภีร์ที่แนะนำแนวทาง หรือเป็นเครื่องชี้ทางสำหรับมนุษย์ในการดำเนินชีวิต เป็นธรรมบัญญัติของชีวิต

4. ศรัทธาต่อศาสนทูต หรือบรรดาศาสนาต่าง ๆ มุสลิมทุกคนจะต้องศรัทธาต่อศาสดาทั้งปวงที่พระเจ้าสถาปนาขึ้นสำหรับชนทุกชาติในวาระต่าง ๆ กัน เพื่อตักเตือนสั่งสอนมนุษย์ให้เป็นคนดี ศาสดาองค์แรก ได้แก่ ศาสดาอาดัม ปฐมบุรุษแห่งโลก ศาสดาองค์สุดท้าย ได้แก่ ศาสดาโมฮัมหมัด มุสลิมทุกคนจะต้องให้เกียรติยกย่องบรรดาศาสดาต่าง ๆ นั้นโดยเท่าเทียมกันหมด

5. ศรัทธาต่อวันสุดท้ายและวันเกิดใหม่ มุสลิมจะต้องยอมรับว่าวันอวสานของโลกนั้นจะมีจริง เมื่อโลกถึงจุดจบแล้วมนุษย์ทุกคนจะไปอยู่ในสภาพใหม่ ลักษณะของสภาพใหม่จะมีสภาพอย่างไรได้นั้นไม่มีใครทราบ แต่บุคคลใดที่ได้ประพฤติดี ปฏิบัติดี เว้นข้อห้ามตามข้อบัญญัติของพระคัมภีร์อัลกุรอานก็จะไปสรวงสวรรค์ คือ สุกติ เป็นการตอบแทน บุคคลใดประพฤติชั่วก็จะได้ผลตอบแทนตามที่ได้ปฏิบัติไว้ การตอบแทนในภพหน้านั้นก็เพื่อกระตุ้นให้ประจักษ์ว่า การกระทำชั่วกระทำความดีของมนุษย์จะถูกเปิดเผยอย่างชัดเจนในวันภพหน้าอย่างแน่นอน

6. ศรัทธาในลิขิตของพระเจ้า มุสลิมยอมรับว่ากฎทั้งหลายในธรรมชาตินั้นมาจากอัลเลาะห์ กฎของธรรมชาตินั้น คือ กฎที่พระเจ้ากำหนดนั่นเอง กฎสภาวะ หรือลิขิตนี้ไม่ว่าจะเกี่ยวข้องกับมนุษย์ในด้านไหนก็ตาม ถือว่าเป็นลิขิตต่อเนื่องจากพระเจ้าทั้งสิ้น

▪ หลักปฏิบัติของมุสลิม

ศาสนาอิสลามได้กำหนดให้มุสลิมทุกคนจะต้องปฏิบัติตามหลักที่บัญญัติไว้ 5 ประการ (ประยูรศักดิ์ ชลาชนเดชะ, 2539) คือ

1. การประกาศศรัทธา มุสลิมทุกคนต้องกล่าวดังนี้ “พระผู้เป็นเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ เป็นไม่มีเตีตขาดและมุฮัมมัด คือพระศาสดาที่อัลลอฮ์ทรงแต่งตั้งจริง” คำปฏิญาณนี้เป็นการเตือนมุสลิมว่าพระผู้เป็นเจ้าที่แท้จริงมีพระองค์เดียว ผลที่ได้จากคำปฏิญาณนี้จะทำให้มุสลิมทุกคนสำรวมในด้านความประพฤติ ทั้งในที่ลับและที่แจ้งว่าไม่มีการกระทำ หรือเจตนาใด ๆ ที่บุคคลจะซ่อนเร้นอำพรางให้พ้นจากอัลลอฮ์ได้

2. การบำเพ็ญนัสการ มุสลิมมีหน้าที่บำเพ็ญนัสการต่ออัลลอฮ์ วันละ 5 วาระ ตามอัลกุรอาน เรียกว่า “ละหมาด” แต่มุสลิมไทยเรียกว่า “ละหมาด” มาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งเป็นเสียงเพี้ยนมาจากภาษาอาหรับว่า “นมาส” การบำเพ็ญนัสการแต่ละครั้งใช้เวลาประมาณ 10-15 นาที

3. การถือศีลอด การถือศีลอดนี้กระทำด้วยการงดเว้นการบริโภคอาหาร การดื่มน้ำและเครื่องดื่มทุกชนิด การสูบบุหรี่ ตลอดจนจนสำรวมกาย วาจา ใจจากความใคร่และอารมณ์ใฝ่ต่ำต่าง ๆ นับจากที่แสงอาทิตย์เริ่มจับขอบฟ้า เรื่อยไปจนถึงเวลาพระอาทิตย์ตก ผู้บำเพ็ญศีลอดจะใช้เวลาว่างส่วนใหญ่ในการศึกษาและประพฤติธรรม ข้อปฏิบัตินี้ทำให้มุสลิมทุกคนได้รู้จักรสชาติของความหิวโหยด้วยตนเองและฝึกจิตใจให้อยู่ในการควบคุมของตนเองได้เป็นอย่างดี แต่ก็มีข้อยกเว้นสำหรับผู้ป่วย หรืออยู่ระหว่างการเดินทาง ซึ่งอาจถือชดเชยใช้แทนในวันอื่นก็ได้ หรือถ้าหากสุขภาพไม่อำนวยก็ให้ชดเชย โดยการบริจาคอาหารให้แก่คนยากจนตามอัตราที่กำหนด

4. การบริจาคทรัพย์เป็นพลี ผู้ที่มีทรัพย์เพิ่มพูนมีหน้าที่ต้องบริจาคทรัพย์ในส่วนที่เพิ่มพูนนั้น หรือถ้าเป็นผลผลิตทางการเกษตร หรือปศุสัตว์ ก็บริจาคตามอัตราที่กำหนด ซึ่งมีศัพท์ภาษาอาหรับเรียกว่า “ซะกาต” แปลว่า การชำระ โดยบริจาคทรัพย์ให้แก่บุคคล 8 ประเภท คือ

- คนอนาถา
- ผู้ขัดสนชั่วคราว
- เจ้าหน้าที่ของคลังศาสนสมบัติ
- ผู้ยอมรับนับถือศาสนาอิสลามที่ถูกญาติตัดขาดที่พึ่ง
- ทาสที่ขาดเงินไถ่ตัวเอง
- ผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว
- ผู้ประกอบการสาธารณประโยชน์

- ผู้รอนแรมที่ขาดค่าเดินทางกลับสู่ภูมิลำเนาเดิมของตน

5. การบำเพ็ญฮัจญ์ วัตถุประสงค์ของการบำเพ็ญฮัจญ์ ณ เมืองมักกะห์ ก็คือ มุ่งที่จะให้มุสลิมจากทุกมุมโลกได้มีโอกาสมาร่วมชุมนุมกันอยู่ ณ ที่แห่งเดียวกันเป็นประจำทุกปี ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจดีต่อกันในระหว่างมวลมนุษยชาติ ลักษณะเด่นของพิธีฮัจญ์ มีดังนี้

- การแต่งกายของผู้บำเพ็ญฮัจญ์เป็นระเบียบแบบแผนเดียวกัน ทำให้มนุษย์ทุกคนดูเหมือนกันหมด ไม่ว่าจะยากดีมีจน ทุกคนได้ตระหนักถึงความเสมอภาคของมนุษยชาติ

- การบำเพ็ญฮัจญ์ช่วยให้คนสามารถสละ หรือละทิ้งความกังวลในทรัพย์สินสมบัติ ตำแหน่งหน้าที่การงาน ความมีชื่อเสียง หรืออื่น ๆ ได้ ต่างสำนึกในความเป็นมนุษย์โดยเท่าเทียมกันและให้ความเคารวะต่อกันเสมอญาติสนิท

โมฮัมมัด อับดุลการเดร์ (2520) (อ้างในดรุณี บุญภิบาล, 2530) ได้สรุปเพื่อให้เกิดความเข้าใจในศาสนาอิสลามว่า ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่ส่งเสริมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างชนนานาชาติ เน้นถึงการยกย่องมนุษยชาติ โดยไม่มีการแบ่งชั้นของชนชาติ หรือผิวพรรณของมนุษย์ มนุษย์ทุกคนมีเกียรติเท่าเทียมกัน อิสลามสอนว่าความแตกต่างทางศาสนาและความเชื่อถืออันเป็นธรรมชาติของมนุษย์และไม่ควรถือเป็นสิ่งกีดกันความสามัคคีระหว่างมนุษย์ด้วยกัน มุสลิมผู้มีความศรัทธาอย่างจริงจังจะต้องมีจิตใจรักประเทศชาติด้วย เพราะประเทศชาตินั้นเป็นสิ่งหนึ่งที่เราจะได้ประโยชน์ เป็นสถานที่ก่อให้เกิดความสุขแก่เรา ถ้าเรามีความรู้สึกรักถึงพระคุณของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของที่ได้ทรงประทานให้เราเกิดมาในแผ่นดินที่มีความสุขแล้ว เราก็จะต้องปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีงามเป็นการตอบแทน หลักธรรมของศาสนาอิสลามได้สอนให้คนมีความรักในชาติแห่งตน

หลักการของศาสนาอิสลาม มีลักษณะเป็นแบบแผน หรือแนวทางในการดำเนินชีวิต จึงทำให้มุสลิมยึดคัมภีร์ อัล-กุรอาน อันประกอบด้วย หลักศรัทธา 6 ประการและหลักปฏิบัติตามที่ได้บัญญัติไว้ 5 ประการ อย่างเคร่งครัด จึงทำให้สังคมมุสลิมสามารถดำรงคงอยู่ได้ อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและเหนียวแน่น ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้สามารถเห็นได้อย่างชัดเจนในสังคมมุสลิมภาคใต้ที่ได้มาจากการวิจัยของสุรพงษ์ โสธนะเสถียร (2531) ในเรื่องคุณลักษณะสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

■ ลักษณะของกลุ่มสังคมมุสลิม

ศาสนาอิสลามมีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวมุสลิม ซึ่งเห็นได้จากงานวิจัยของสุรพงษ์ โสธนะเสถียร (2531) ที่ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของอิสลามกับชุมชนและความเป็นกลุ่ม คือ

1. การจัดตั้งกลุ่มที่มาจากความปรองดองกัน รากฐานของความปรองดอง คือความเมตตา เมื่อใดที่ขาดความปรองดอง ก็เสมือนหนึ่งการสูญเสียอวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย ซึ่งมีผลทำให้ร่างกายทุกส่วนทุกซักรวมกันไปด้วย ซึ่งเป็นหลักการของศาสนาที่สอนให้ชาวมุสลิมรวมกลุ่มรักใคร่กัน
2. ความรับผิดชอบต่อชุมชน ความมีสำนึกทั้งการกระทำและคำพูดเป็นพื้นฐานหนึ่งของศาสนาอิสลาม ที่ควบคุมให้มนุษย์มุ่งมั่นในการบำเพ็ญประโยชน์ทางศาสนา
3. การเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหลักการทางศาสนาในเรื่องของการเสียสละ ซึ่งการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน หมายถึง ความรู้สึกที่มีจิตวิญญาณ โดยพยายามสร้างสิ่งที่มีคุณค่าให้กับสังคมเสมอและต้องคิดเสมอว่าสิ่งที่ดีสำหรับสังคมก็必将มีความหมายต่อตนเองด้วย
4. การมีส่วนร่วมในชุมชน เป็นความร่วมมืออย่างสมัครใจในภารกิจของชุมชน การมีส่วนร่วมเป็นพื้นฐานที่จะลดความแปลกแยกลง
5. การยอมรับมติของที่ประชุม การสมาคมของชาวไทยมุสลิมโดยเฉพาะในด้านการแสดงความคิดเห็นนั้น ถือเป็นลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งของศาสนาอิสลาม ซึ่งหมายถึง การประนีประนอม หรือการถนอมน้ำใจซึ่งกันและกัน ทั้งการกระทำและคำพูด การประนีประนอมก็เพื่อให้การรักษาหน้าที่ของแต่ละฝ่ายดำเนินต่อไปได้
6. ความช่วยเหลือระหว่างเพื่อนบ้าน โดยมีหลักปฏิบัติต่อเพื่อนบ้าน ดังนี้ มิให้ทำอันตรายเพื่อนบ้านด้วยการกระทำและคำพูด ให้การปฏิบัติที่ดีแก่เพื่อนบ้านเสมอ ให้เกื้อหนุนจุนเจือต่อกัน และให้เกียรติโดยมีความเคารพซึ่งกันและกัน

จากการศึกษาของศิริรัตน์ ธานีรัตนนทีและคณะ (2538) พบว่า

1. สถานศึกษาศาสนาอิสลามที่เรียกว่า “ปอเนาะ” มีการถ่ายทอดความรู้ทางศาสนาอิสลาม มีผู้รู้ มีผู้ปฏิบัติศาสนกิจอย่างเคร่งครัดมาก เป็นผลให้สภาพหมู่บ้านไทยมุสลิมมีจริยธรรมคุณธรรมทางศาสนาสูง ปลอดจากอบายมุขเหล่า อบายมุขการพนัน

2. ในสังคมมุสลิมมีบทบาท (Role) ความคาดหวังของบทบาท (Role Expectation) สถานภาพ (Status) และระดับ (Rank) แตกต่างกันไป เช่น บทบาทในครอบครัว อิสลามได้กำหนดหลักการให้สามีเป็นผู้นำในครอบครัว มีหน้าที่ให้ความคุ้มครองและรับผิดชอบในการประกอบอาชีพ หารายได้เพื่อเลี้ยงครอบครัวและบุตร ส่วนภรรยาที่มีหน้าที่ดูแลกิจการต่าง ๆ ภายในบ้าน พร้อมกับอบรมบุตรธิดาให้เป็นเด็กดีตามหลักอิสลาม ถ้าไม่มีความจำเป็นไม่ควรทำงานนอกบ้าน

3. สถานภาพในทางศาสนาอิสลาม ได้แก่ 1) โต๊ะครูผู้สอนวิชาอิสลาม 2) กรรมการอิสลามกลาง กรรมการอิสลามประจำจังหวัด กรรมการอิสลามประจำมัสยิด อันมี อิหม่าม คอเต็บ บิลาลด้วย 3) ชาวไทยมุสลิมที่สวมหมวกขาวเป็นประจำ และ 4) ชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลามทั่วไป

4. สังคมไทยมุสลิมมีการจัดระดับ คือ จัดตำแหน่งหน้าที่บริหารศาสนกิจ ได้แก่ กรรมการอิสลามกลางแห่งประเทศไทย มีท่านจุฬาราชมนตรีเป็นประธาน มีคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด มีคณะกรรมการประจำมัสยิด มีตำแหน่งโต๊ะโต๊ะยุติธรรมประจำศาลจังหวัดในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้

5. สังคมมุสลิมยังมีความใกล้ชิดเกี่ยวพันระหว่างสมาชิกในลักษณะที่จัดได้ว่าเป็นเครือข่าย กล่าวคือ สมาชิกในสังคมมุสลิมจะมีความผูกพันกันมากผ่านเครือข่ายทางศาสนา ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่ หรือเด็ก ผู้นำศาสนามีบทบาทสำคัญในการชี้นำสังคมและสมาชิกในสังคม

6. สังคมมุสลิมจะมีการรักษาเอกลักษณ์อย่างเข้มแข็ง เช่น สัญลักษณ์เครื่องแต่งกาย บ้านเรือน ที่อยู่อาศัย สัญลักษณ์ศาสนสถาน สัญลักษณ์อักษร การรักษาเอกลักษณ์เป็นการเน้นหนักอย่างมากทางศาสนาอิสลาม ศาสนากำหนดให้ผู้ปกครองสอนความรู้ทางศาสนาให้บุตรของตนตั้งแต่วัยเด็ก โตขึ้นเรียนจบภาคบังคับก็จะหาโอกาสเรียนศาสนาในปอเนาะ ในด้านการอาชีพเด็กก็จะได้รับการถ่ายทอดจากผู้ใหญ่ เช่น การทำสวนยาง การจับปลา

ดลมนรค์ บากา (2523) สรุปว่า ชาวไทยมุสลิมทุกคนเคร่งครัดต่อหลักศรัทธาและหลักปฏิบัติของศาสนาอิสลามมาก เช่น เชื่อว่าพระเจ้ามีจริง กลัวต่อการทำบาป ยอมสละทรัพย์เงินทำบุญในโอกาสต่าง ๆ กัน เพื่อต้องการเฝ้าพระเจ้าในวันปรโลก จะได้มีความสุขนิรันดรในสวรรค์ นมาซวันละ 5 เวลา ถือศีลอด บริจาคซะกัต ทำบุญอย่างเคร่งครัด ศรัทธาอยู่ตลอดเวลา

นอกจากนี้ เสนีย์ มะดากะกุล (2519) กล่าวว่า ชาวไทยมุสลิมปฏิบัติตามเคร่งครัดต่อการนับถือศาสนามากกว่าจังหวัดอื่น

จากแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวกับศาสนาอิสลามและสังคมมุสลิม ทำให้เข้าใจในความเป็นกลุ่ม ลักษณะการรวมกลุ่ม ความรับผิดชอบต่อชุมชน หรือกลุ่มของตน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความปรองดอง สามัคคีที่เกิดขึ้น ล้วนแล้วแต่เกิดขึ้นภายใต้ข้อกำหนด หรือบทบัญญัติของศาสนาอิสลามทั้งสิ้น ประกอบกับความเคร่งครัดในการนับถือศาสนาอิสลาม จึงยิ่งส่งผลต่อการรวมกลุ่มและความเป็นกลุ่มมากยิ่งขึ้น

การศึกษาในแนวคิดเกี่ยวกับศาสนาอิสลามช่วยทำให้เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรมชุมชนซึ่งมีส่วนช่วยในพิจารณาหาคำตอบและวิเคราะห์ในเรื่องของการสื่อสาร ตลอดจนปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการรวมกลุ่มของชมรมผู้เลี้ยงปลากระพงขาว อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ในอีกมุมมองหนึ่ง

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2532) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การสนับสนุนและเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามาเกี่ยวข้องและรับผิดชอบดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อตัวประชาชนเอง

นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์ (2527) ให้ความหมายการมีส่วนร่วม หมายถึง การทำงานร่วมกับกลุ่ม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความร่วมมือร่วมใจ โดยกระทำการดังกล่าวในห้วงเวลาและลำดับเหตุการณ์ที่ทรงประสิทธิภาพ คือถูกจังหวะและเหมาะสมกับทั้งกระทำการดังกล่าวด้วยความรู้สึกผูกพัน ให้ประจักษ์ว่าเชื่อถือได้ แสดงว่าการมีส่วนร่วมเป็นผลของความร่วมมือร่วมใจ การประสานงานและความรับผิดชอบ

ปีเตอร์ โอคิลี และเดวิด นาร์สเดน (1984) (อ้างในนาอีหมีะ นิยะ, 2541) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมยังไม่สามารถให้คำจำกัดความที่ใช้กันได้ทั่วไป ดังนั้น จึงลำดับความหมายของการมีส่วนร่วมที่เคยมีการกล่าวถึงจากความหมายกว้าง ๆ ไปสู่ความหมายโดยเฉพาะเจาะจง เพื่อให้เห็นข้อแตกต่างในการตีความหมาย ดังนี้

1. การมีส่วนร่วม คือ การพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมช่วยเหลือโดยสมัครใจ โดยประชาชนต่อโครงการใดโครงการหนึ่งของโครงการสาธารณะต่าง ๆ ที่คาดว่าจะส่งผลต่อการพัฒนาชาติ แต่ไม่ได้หวังว่าจะให้ประชาชนเปลี่ยนโครงการ หรือวิจารณ์เนื้อหาของโครงการ

2. การมีส่วนร่วม หมายถึง การให้ประชาชนในชนบทรู้สึกตื่นตัว เพื่อที่จะทราบถึงการรับความช่วยเหลือและตอบสนองต่อโครงการพัฒนา ขณะเดียวกันก็สนับสนุนความคิดริเริ่มของคนในท้องถิ่น

3. ในการพัฒนาชนบท การมีส่วนร่วม คือ การให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินโครงการและร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนา นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะประเมินผลโครงการนั้น ๆ ด้วย

4. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้น อาจเข้าใจอย่างกว้าง ๆ ได้ว่า คือ การที่ประชาชนได้เข้าร่วมอย่างแข็งขันในกระบวนการตัดสินใจต่าง ๆ ในทีละเรื่องทีละเรื่องที่มีผลกระทบต่อเขา

5. การมีส่วนร่วมในชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนจะมีสิทธิและหน้าที่ที่จะเข้าร่วมในการแก้ปัญหาภายในชุมชนของเขา การระดมทรัพยากรท้องถิ่นและการเสนอแนะแนวทางการแก้ไขให้กับชุมชน

6. การมีส่วนร่วมนั้นจะต้องเป็นกระบวนการดำเนินการอย่างเข้มแข็ง ซึ่งหมายถึงว่าบุคคลหรือกลุ่มที่มีส่วนร่วมนั้นได้เป็นผู้มีความคิดริเริ่มและได้มุ่งใช้ความพยายาม ตลอดจนความเป็นตัวของตัวเองที่จะดำเนินการตามความคิดริเริ่มนั้น

7. การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ได้มีการจัดการที่จะใช้ความพยายามที่จะเพิ่มความสามารถที่จะควบคุมทรัพยากรและระเบียบในสถาบันต่าง ๆ ในสภาพสังคมนั้น ทั้งนี้โดยกลุ่มที่ดำเนินการไม่ถูกควบคุมโดยทรัพยากรและระเบียบต่าง ๆ

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (อ้างในเกียรติศักดิ์ เรือนทองดี, 2536) สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า เป็นกระบวนการที่รัฐดำเนินการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนและสร้างโอกาสแก่ประชาชนทั้งในรูปส่วนบุคคล หรือกลุ่มชน ชมรม สมาคม มูลนิธิและองค์การอาสาพัฒนาต่าง ๆ ให้เข้ามาร่วมดำเนินการเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องรวมกันตามขั้นตอนต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้

David (อ้างในอรรถวิทย์ ศิลาคุปต์, 2536) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมเกิดจากแนวความคิดสำคัญ 3 ประการ คือ

1. ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจและความห่วงกังวลส่วนบุคคลที่บังเอิญพ้องต้องกัน กลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลของส่วนรวม

2. ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้น ผลักดันให้ พุ่งสู่การรวมกลุ่มวางแผนและลงมือกระทำการร่วมกัน

3. การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่ม หรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนา การ ตัดสินใจร่วมกันนี้จะต้องรุนแรงมากพอที่จะทำให้เกิดความริเริ่มและทำการสนองตอบความเห็น ชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น

▪ ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน

ไพร์ตัน เดชะรินทร์ (อ้างในเกียรติศักดิ์ เรือนทองดี, 2536) ได้กล่าวถึง ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. ร่วมทำการศึกษา ค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจน ความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนา เพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน หรือ เพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผนนโยบาย หรือแผนงาน หรือโครงการ หรือกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ไขปัญหา และสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมในการตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัด หรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมาย
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผลและร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ทำไว้โดย เอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

ในความคิดของ อคิน รพีพัฒน์ (2531) ได้สรุปว่าการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการ พิจารณามีทั้งหมด 5 ระดับ คือ

1. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา ในการพิจารณาปัญหาและจัดระดับความ สำคัญของปัญหา
2. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุแห่งปัญหา
3. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาและพิจารณาแนวทางวิธีการแก้ปัญหา
4. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา

5. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผลของกิจกรรมการพัฒนาในการประเมินผล

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น หรือชุมชนของตนเองเป็นแนวคิดที่สามารถนำมาวิเคราะห์ เพื่อหาคำตอบในเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการรวมกลุ่มของชมรมผู้เลี้ยงปลากระพงขาว

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การสื่อสารในการก่อตัวและการขยายเครือข่ายของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว อำเภอชะอำ จังหวัดปัตตานี มีขั้นตอนและรายละเอียดของระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย
2. ขั้นตอนในการทำวิจัย
3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
4. กลุ่มเป้าหมาย
5. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล
6. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล
7. การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้หลักการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ เพื่อให้ข้อมูลที่ได้นั้นมีความถูกต้อง ครบถ้วนสมบูรณ์มากที่สุดและมีความน่าเชื่อถือ

ขั้นตอนในการทำวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยภาคสนาม ซึ่งเป็นการศึกษาข้อมูลในสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริง เพื่อให้เห็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ผู้วิจัยจึงได้กำหนดขั้นตอนในการทำวิจัย ดังนี้

1. ติดต่อขอความอนุเคราะห์ข้อมูลและประสานงานในการลงพื้นที่วิจัยจากกองประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 4 สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
2. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเป้าหมายและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา เพื่อเตรียมการก่อนลงสนามเก็บข้อมูลและเพื่อเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์ข้อมูล

3. แนะนำตัวกับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อสร้างความสัมพันธ์เบื้องต้นและสร้างความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการวิจัย ตลอดจนการนัดหมายวัน เวลาและสถานที่ที่เหมาะสมและสะดวกในการสัมภาษณ์

4. เข้าพบกลุ่มเป้าหมายและสัมภาษณ์ด้วยตนเองโดยใช้ภาษาไทยกลาง ส่วนภาษามลายูท้องถิ่นนั้น ใช้โดยการผ่านล่ามท้องถิ่นที่มีความรู้และความเข้าใจในสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นอย่างดี

5. นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมมาวิเคราะห์และนำเสนอเป็นรูปเล่มต่อไป

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังต่อไปนี้

1. การสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ซึ่งเป็นวิธีการหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการผสมผสาน ดังนี้

- การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) กับกลุ่มเป้าหมาย โดยผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นคำถามปลายเปิด เปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่างได้บรรยายความรู้สึกของตน หรือเล่าเรื่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและผู้วิจัยจึงจะสัมภาษณ์เจาะลึกตามประเด็นคำถามที่ตั้งไว้ โดยมีระยะเวลาในการเก็บข้อมูล 2 เดือน

- การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) กับกลุ่มเป้าหมาย โดยการพูดคุยตามจังหวะและโอกาสที่เหมาะสม พร้อมทั้งใช้วิธีการสังเกตควบคู่ไปด้วย

กลุ่มเป้าหมาย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยนี้ คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตตำบลยามู ตำบลบางปู ตำบลหนองแรต ตำบลจะรัง ตำบลปายามูมั่งและตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ที่เข้าเป็นสมาชิกชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ซึ่งมีสมาชิกทั้งหมด 790 คน แบ่งเป็นกลุ่มได้ 14 กลุ่ม แต่ละกลุ่มจะมีหัวหน้ากลุ่มดูแลรับผิดชอบสมาชิกภายในกลุ่มและเป็นผู้ประสานงานกับประธานชมรม

กลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มเป้าหมายโดยใช้วิธี criterion sampling ซึ่งเป็นเทคนิคการเลือกตัวอย่าง หรือกลุ่มเป้าหมายที่ผู้วิจัยสามารถกำหนดเกณฑ์ในการเลือกได้เอง โดยการเลือกนั้นผู้วิจัยพิจารณาจากปัญหาคำถามการวิจัยว่า ผู้ใดสามารถให้ข้อมูลได้ตรงและครอบคลุมวัตถุประสงค์ในการวิจัยที่กำหนดไว้ กลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้ มีดังนี้

- ประธานชมรม ที่ปรึกษาชมรมและกรรมการชมรมผู้เลี้ยงปลากระพงขาว อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่มุ่งศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลด้านกระบวนการสื่อสารในการก่อตัวและขยายเครือข่ายของกลุ่ม ตลอดจนปัจจัยที่มีผลสำเร็จในการรวมกลุ่ม

- หัวหน้ากลุ่ม เป็นกลุ่มเป้าหมายที่มุ่งศึกษาในเรื่องกระบวนการสื่อสารในการก่อตัวและขยายเครือข่ายของกลุ่ม ตลอดจนปัจจัยที่มีผลสำเร็จในการรวมกลุ่ม

- สมาชิกชมรม เป็นกลุ่มเป้าหมายที่มุ่งศึกษาในเรื่องกระบวนการสื่อสารและปัจจัยที่มีผลสำเร็จในการรวมกลุ่ม

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยต้องการให้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ มีความครบถ้วน สมบูรณ์ จึงจำเป็นที่จะต้องมามีเครื่องมือช่วยในการวิจัย คือ

1. ตัวผู้วิจัย ซึ่งจะเป็นผู้รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเอง
2. เทปบันทึกเสียง
3. กล้องถ่ายรูป
4. แบบบันทึกภาคสนาม (Field Note)
5. แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เป็นการตั้งประเด็นคำถามที่เตรียมไว้ล่วงหน้า โดยแนวคำถามเป็นลักษณะคำถามปลายเปิด เพื่อเปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายแสดงความคิดเห็นได้เต็มที่ ไม่มีการปิดกั้นความคิดเห็น โดยมีแนวทางของแบบสอบถามและประเด็นในการถาม ดังนี้
  - คำถามทั่วไป
    1. ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ถูกสัมภาษณ์
  - คำถามเกี่ยวกับชมรมผู้เลี้ยงปลากระพงขาว
    1. ความเป็นมาของชมรม
    2. บทบาทหน้าที่ กิจกรรมของชมรม
    3. ผู้ที่เกี่ยวข้องในชมรม
    4. บทบาทหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้อง
  - คำถามเกี่ยวกับการสื่อสารในการก่อตัวและขยายเครือข่ายของกลุ่ม
    1. การก่อตัวของกลุ่มและรูปแบบการสื่อสารในการก่อตัว
    2. การขยายเครือข่ายของกลุ่มและรูปแบบการสื่อสารในการขยายเครือข่าย

- คำถามเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการรวมกลุ่มและการดำรงอยู่
  1. ลักษณะของผู้นำ
  2. ลักษณะของสมาชิก
  3. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสมาชิก
  4. ลักษณะของกลุ่ม
  5. วัฒนธรรมชุมชนและศาสนา

ซึ่งแนวคำถามดังกล่าวได้จัดเตรียมไว้ 2 ชุด คือ

- คำถามสำหรับประธานชมรม ที่ปรึกษาชมรม กรรมการและหัวหน้ากลุ่ม
- คำถามสำหรับสมาชิกชมรมผู้เลี้ยงปลากระพงขาว

การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

เพื่อให้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มีความเป็นจริงและน่าเชื่อถือ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดเงื่อนไข ดังนี้

1. ก่อนลงมือเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้สร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อเป็นการสร้างความคุ้นเคยและรู้สึกเป็นกันเอง โดยการแนะนำตัว พูดคุยเรื่องทั่วไป ขณะเดียวกันก็อธิบายให้กลุ่มเป้าหมายเข้าใจถึงความสำคัญของการวิจัยนี้ ทั้งนี้เมื่อกลุ่มเป้าหมายมีความไว้วางใจในผู้วิจัยและเห็นความสำคัญของงานวิจัยนี้ ก็จะเต็มใจให้ข้อมูลตามความเป็นจริง ไม่มีการปิดบัง ซึ่งข้อมูลที่ได้ก็จะเป็นความจริง ครบถ้วนสมบูรณ์และมีความถูกต้อง
2. ในขณะที่รวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยทดสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยพิจารณาว่าข้อมูลที่ได้รับสอดคล้องกับข้อสังเกตของผู้วิจัยหรือไม่ ซึ่งจะทำให้ผู้วิจัยเห็นว่าข้อมูลที่ได้รับมีความถูกต้องหรือไม่
3. เมื่อเก็บข้อมูลได้ในแต่ละครั้ง ผู้วิจัยต้องถอดเทปอย่างละเอียดและจดบันทึกสนามทุกครั้งและทำวันต่อวัน เพื่อจะได้ไม่ลืมข้อมูล โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลที่เป็นประเด็นสำคัญ
4. ผู้วิจัยได้กำหนดให้การเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย การรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสังเกต การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการและการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งสามารถนำข้อมูลในบางประเด็นที่เหมือนกัน หรือเกี่ยวข้องมาเปรียบเทียบกันได้ ซึ่งจะเป็นการยืนยันได้ว่าข้อมูลมีความถูกต้องเพียงใด
5. ผู้วิจัยยืนยันความถูกต้องของข้อมูลในขั้นสุดท้าย ด้วยการให้กลุ่มเป้าหมาย หรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) อ่านร่างรายงานการวิจัย เพื่อตรวจสอบความถูกต้องทั้งข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูลในส่วนที่ผู้วิจัยตีความและวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมด้วยวิธีการต่าง ๆ มา จำแนกประเภท (Typology) และจัดเรียงอย่างเป็นระบบ (Taxonomy) โดยการแยกแยะองค์ประกอบและเงื่อนไขต่าง ๆ การจัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่เหมือนกันไว้ด้วยกัน เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูลต่าง ๆ ภายใต้บริบททางสังคมและวัฒนธรรม

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยอาศัยมุมมองของ “คนใน” เพื่อให้เข้าใจความหมายที่คนในมีให้กับพฤติกรรมต่าง ๆ ของเขา ซึ่งจะทำให้ผู้วิจัยสามารถเข้าใจรูปแบบของปรากฏการณ์นั้นได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

เมื่อผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาว่าเพียงพอ ถูกต้องครบถ้วนสมบูรณ์ มีคุณภาพและสามารถตอบปัญหาการวิจัยได้ จึงนำข้อมูลทั้งหมดไปวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้

การนำเสนอข้อมูล ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลเบื้องต้นอย่างละเอียดด้วยวิธีพรรณาน้ำอหาอย่างเข้มข้น (Thick Description) โดยแยกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว
2. การสื่อสารในการก่อตัวและการขยายเครือข่ายของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว อำเภอชะอวด จังหวัดปัตตานี
3. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการรวมกลุ่มและการดำรงอยู่ของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว อำเภอชะอวด จังหวัดปัตตานี

บทที่ 4 ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การสื่อสารในการก่อตั้งและการขยายเครือข่ายของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว อำเภอชะอำ จังหวัดปัตตานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสื่อสารในการก่อตั้งและการขยายเครือข่ายของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว และศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการรวมกลุ่มและการดำรงอยู่ของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว อำเภอชะอำ จังหวัดปัตตานี การวิจัยนี้ใช้หลักการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ กลุ่มตัวอย่างที่สัมภาษณ์ ประกอบด้วย ประธานชมรม 1 คน หัวหน้ากลุ่ม (กรรมการชมรมและที่ปรึกษา) 9 คน สมาชิกชมรม 10 คน รวมทั้งสิ้น 20 คน โดยผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลใน 3 ประเด็น ดังนี้

1. ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว อำเภอชะอำ จังหวัดปัตตานี
2. การสื่อสารในการก่อตั้งและการขยายเครือข่ายของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว
3. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการรวมกลุ่มและการดำรงอยู่ของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว

■ ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว

การวิจัยและการรวบรวมข้อมูลของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวที่ได้มาจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างและจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทำให้เห็นถึงที่มาก่อนที่จะมีการก่อตั้งชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว รูปแบบโครงสร้างการบริหารและการดำเนินงานของชมรม ตลอดจนวิธีการเลี้ยงปลากะพงขาวของสมาชิก ซึ่งเป็นข้อมูลเบื้องต้นที่จะทำให้เข้าใจในชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวมากขึ้น ซึ่งผู้วิจัยขอนำเสนอ ดังต่อไปนี้

ที่มาของการเป็นชมรม

ชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว อำเภอชะอำ จังหวัดปัตตานี เริ่มต้นมีขึ้นอย่างไม่เป็นทางการในปี พ.ศ. 2530 มีนายมานพ เบ็ญจวรรณ (ประธานชมรมในปัจจุบัน) และผู้เลี้ยงปลากะพงขาวประมาณ 30 คน ได้แก่ นายสันติ สะมาเฮาะ นายทวีศักดิ์ รัตนเดโช และนายสาเหะอุซึ่ง

อัคริ เป็นต้น ซึ่งอาศัยอยู่ในอำเภอยะหริ่ง ได้มาพูดคุยปรึกษารื้อกันเกี่ยวกับการเลี้ยงปลา กะพงขาวและปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเลี้ยงปลาที่แต่ละคนประสบอยู่ ทั้งหมดนั้นได้ตกลงกันว่า ควรมารวมกลุ่มกัน เพราะเห็นตรงกันว่ามารวมกันเป็นกลุ่มนี้จะช่วยกันคิด ช่วยกันทำและ เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นก็จะช่วยกันแก้ไขได้ และยังสามารถขอคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ประมง อำเภอดีดีกว่าการไปติดต่อขอความช่วยเหลือเพียงคนเดียว ซึ่งการรวมกลุ่มในครั้งนั้นนายมานพ เบ็ญจวรรณ ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นหัวหน้ากลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาว

ต่อมาในปี พ.ศ. 2533 นายมานพ เบ็ญจวรรณและสมาชิกกลุ่มได้คิดที่จะจดทะเบียนจัดตั้งเป็นสมาคมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว แต่ไม่ได้รับอนุญาตตามกฎหมาย ขณะเดียวกันก็ได้มีการชักชวนญาติมิตรที่เลี้ยงปลากะพงขาวให้เข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มอีก จึงทำให้มีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 150 คน และมีชื่อเรียกอย่างไม่เป็นทางการว่า “กลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาว” ความร่วมมือกันของกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาวกลุ่มนี้ ทำให้สมาชิกกลุ่มมีรายได้ที่มั่นคง เฉลี่ยรายได้สุทธิครอบครัวละ 150,000 บาทต่อปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี พ.ศ. 2533 ราคาปลากะพงขาวในตลาดมีราคาสูงมาก คือ ประมาณ 90-150 บาทต่อกิโลกรัม จากที่เคยขายในราคาปกติโลกรัมละ 80-120 บาท จึงยิ่งทำให้ประชาชนในพื้นที่อำเภอยะหริ่งหันมาสนใจการเลี้ยงปลากะพงขาวกันมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ ผู้เลี้ยงปลากะพงขาวในแต่ละหมู่บ้านของตำบลยามู ตำบลบางปู ตำบลหนองแรต ตำบลจะรัง ตำบลปายามูมั่งและตำบลแหลมโพธิ์จึงรวมกันจัดตั้งกลุ่มขึ้นมา และกลุ่มเหล่านี้ได้มาขอเข้าร่วมเป็นสมาชิกในลักษณะเครือข่ายกับกลุ่มของนายมานพ เบ็ญจวรรณ

ในปี พ.ศ. 2538 นายมานพ เบ็ญจวรรณ และสมาชิกมีความคิดร่วมกันที่จะจัดตั้งเป็นชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวขึ้น ดังนั้น จึงมีการติดต่อไปยังประมงอำเภอยะหริ่งเพื่อขอจดทะเบียนเป็นชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวขึ้นอย่างเป็นทางการ มีชื่อกลุ่มว่า “ชมรมกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์น้ำอำเภอยะหริ่ง” และนายมานพ เบ็ญจวรรณ ได้รับความเห็นชอบจากสมาชิกแต่งตั้งให้เป็นประธานชมรมตั้งแต่นั้นจนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งมีกลุ่มสมาชิก 14 กลุ่ม และมีสมาชิกรวม 790 คน ซึ่งผู้วิจัยจะขอเรียกชื่อกลุ่มตามที่สมาชิกเรียกกันว่า “ชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว”

วัตถุประสงค์ของชมรม

ก่อนที่จะมีการจัดตั้งเป็นชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2538 นั้น ประชาชนส่วนใหญ่ในอำเภอยะหริ่งมีอาชีพเลี้ยงปลากะพงขาวและกำลังเกิดปัญหาขาดเงินทุนหมุนเวียนที่ใช้ในการประกอบอาชีพ เพราะเจ้าเก่าที่เคยให้เครดิตพันธุ์ปลา อาหารปลา ประสบปัญหาธุรกิจในช่วงของการผันผวนทางเศรษฐกิจ ยกเลิกการให้เครดิตแก่ผู้เลี้ยงปลากะพงขาว การเลี้ยงปลากะพงขาวของแต่ละคนจึงต้องลดปริมาณการเลี้ยงตามกำลังทุนทรัพย์ที่มีอยู่ จึง

ทำให้รายได้ลดน้อยลงและบางคนต้องหยุดการเลี้ยงปลากะพงขาวไป ขณะเดียวกันประชาชนอีกหลายคนประกอบอาชีพอื่น ๆ ต่างก็ไม่มีงานทำและบางส่วนตกงาน ไม่สามารถหางานทำในท้องถิ่นของตนเองได้ รวมทั้งค่าครองชีพก็สูงขึ้น จึงทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นผู้ชายต้องออกจากบ้านไปประกอบอาชีพอื่นแทน เช่น รับจ้างกรีดยางและไปทำงานก่อสร้างในประเทศเพื่อนบ้าน ส่วนใหญ่ไปประเทศมาเลเซีย สิ่งที่เกิดขึ้นเหล่านี้ล้วนแต่ส่งผลเสียต่อชุมชนระยะหนึ่ง คือ ทำให้คนสูงอายุ ผู้หญิงและเด็กถูกทอดทิ้งให้อยู่กันตามลำพัง บุตรหลานขาดโอกาสทางการศึกษา ไม่สามารถเรียนต่อตามความต้องการได้ นอกจากนี้ ยังมีปัญหาของการทำลายสภาพแวดล้อมที่เกิดจากการบุกรุกป่าชายเลน และเมื่อคนส่วนใหญ่ออกจากหมู่บ้านไปก็ทำให้ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นเริ่มสูญหายไปจากชุมชนด้วยเช่นกัน

ด้วยเหตุหลายประการเหล่านี้ ทำให้ผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาวหลายคนมีความคิดเห็นตรงกันว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้สามารถแก้ไขได้ แต่ทุกคนต้องร่วมมือกันในการแก้ไขในปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยการรวมกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาวให้เป็นอาชีพที่มั่นคงยิ่งขึ้น จึงได้คิดร่วมกันว่าควรจัดตั้งเป็นชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวขึ้น แล้วระดมความคิดจากผู้เลี้ยงปลากะพงขาวจากหลาย ๆ กลุ่มเพื่อช่วยกันกำหนดวัตถุประสงค์ของชมรม เพื่อจะได้แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นของตนได้อย่างแท้จริง วัตถุประสงค์ของชมรม จึงปรากฏออกมาดังนี้

- 1) สมาชิกกลุ่มเป้าหมายและชุมชนอยู่ประกอบอาชีพในถิ่นฐานของตนเอง
  - 2) เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสมาชิกกลุ่มเป้าหมาย ชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานความมั่นคงของครอบครัว
  - 3) สมาชิกกลุ่มเป้าหมายและชุมชนไม่บุกรุกทำลายสภาพแวดล้อม ป่าชายเลน
  - 4) สมาชิกพึ่งพาตนเองได้และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
  - 5) สมาชิกสามารถดูแลผู้ด้อยโอกาสในชุมชนได้เป็นอย่างดี
  - 6) เป็นการสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านสู่ชุมชน สังคม ท้องถิ่นอื่น
- วัตถุประสงค์ของชมรมที่เกิดขึ้น จึงเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาของท้องถิ่น และยังแสดงให้เห็นว่าสมาชิกของชมรมเข้าใจในสาเหตุของปัญหา และได้พยายามที่จะช่วยกันแก้ไขปัญหานั้นอีกด้วย

องค์ประกอบของชมรม

จากการวิจัยพบว่า ชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว มีองค์ประกอบของการเป็นชมรมด้วยกัน 3 กลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มมีบทบาทหน้าที่ ที่แตกต่างกันและคล้ายคลึงกัน คือ

- กรรมการชมรม เป็นผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งจากสมาชิกชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว โดยมีวาระการเลือกตั้งกรรมการในทุก 2 ปี กรรมการส่วนใหญ่มีสถานภาพเป็นหัวหน้ากลุ่มย่อยในชมรม ดังนั้น จึงเป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจจากสมาชิก โดยเห็นว่าเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ เสียสละ มีความรู้ความสามารถ ชอบช่วยเหลือผู้อื่น จึงทำให้ได้รับการเลือกตั้งเป็นกรรมการชมรมในทุกครั้ง คณะกรรมการนี้มีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือ เป็นที่ปรึกษาให้แก่สมาชิก ประสานกับหน่วยงานราชการ แทนสมาชิก วางแผนจัดเตรียมกิจกรรมต่าง ๆ ของชมรมที่เกิดประโยชน์ต่อสมาชิกและชุมชน

- ที่ปรึกษาชมรม เป็นผู้ที่ได้รับการคัดเลือกจากกรรมการและได้รับการเห็นชอบจากสมาชิกชมรม ส่วนใหญ่มีสถานภาพเป็นหัวหน้ากลุ่มย่อยของชมรมด้วย มีหน้าที่ในการให้คำปรึกษาแก่สมาชิกในเรื่องการประกอบอาชีพเลี้ยงปลากะพงและเข้าร่วมประชุมกับกรรมการชมรมทุกครั้ง เพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเลี้ยงปลากะพง

- สมาชิกชมรม การเข้าเป็นสมาชิกชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวถูกกำหนดโดยข้อบังคับของชมรมว่าจะต้องเป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในอำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี และประกอบอาชีพเลี้ยงปลากะพงขาว หากสมาชิกออกไปทำงานนอกท้องถิ่น เช่น ไปรับจ้างแรงงานที่มาเลเซียหรือจังหวัดอื่น ๆ ขาดประชุมเกิน 3 ครั้งโดยไม่แจ้ง หรือไม่มีตัวแทนประชุม สถานภาพของการเป็นสมาชิกจะหมดไป แต่ก็สามารถขอกลับเข้ามาใหม่ได้เมื่อสมาชิกมีความพร้อมที่จะเลี้ยงปลากะพงต่อไป ส่วนในเรื่องอื่น ๆ ถูกกำหนดโดยสมาชิกในกลุ่ม เช่น หากมีนิสัยไม่ดี เมื่อเข้ามาเป็นสมาชิกแล้วอาจทำให้เกิดความเสียหายแก่กลุ่มและชมรม ก็จะไม่ได้รับการพิจารณาเข้าเป็นสมาชิก

โครงสร้างการบริหารงานของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว

จากการวิจัยพบว่า ชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว ประกอบด้วยกลุ่มย่อย 14 กลุ่ม ที่มาจาก 6 ตำบลในเขตอำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี คือ ตำบลยามู ตำบลบางปู ตำบลหนองแรต ตำบลจะรัง ตำบลปियามูมั่ง และตำบลแหลมโพธิ์ ในแต่ละกลุ่มจะมารวมกลุ่มกันตามหมู่บ้านของตนเอง มีหัวหน้ากลุ่มเป็นผู้ดูแล รับผิดชอบเพื่อขอคำแนะนำและขอความช่วยเหลือจากหัวหน้ากลุ่มอื่นและประธานชมรม ซึ่งการดำเนินงานของชมรมอยู่ภายใต้การบริหารงานของคณะทำงาน 3 กลุ่มด้วยกัน คือ คณะกรรมการบริหาร หัวหน้ากลุ่ม และที่ปรึกษาชมรม โดยแต่ละกลุ่มมีเกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้

- คณะกรรมการบริหารชมรม ถูกคัดเลือกโดยประธานชมรม ทั้งนี้จะต้องได้รับความเห็นชอบจากสมาชิกชมรมด้วย คณะกรรมการนี้มีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือ เป็นที่ปรึกษาให้แก่สมาชิก ประสานกับหน่วยงานราชการแทนสมาชิก วางแผนจัดเตรียมกิจกรรมต่าง ๆ ของชมรมที่เกิดประโยชน์ต่อสมาชิกและชุมชน

- หัวหน้ากลุ่ม จะเป็นผู้ที่ถูกสมาชิกในกลุ่มคัดเลือกและแต่งตั้งขึ้นมา จึงทำให้มีความใกล้ชิดกับสมาชิกกลุ่มมาก จะออกไปพบปะกับสมาชิกอยู่เสมอ จึงเป็นผู้ที่รู้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง หัวหน้ากลุ่มจะมีการประชุมกันอย่างน้อยเดือนละ 1-2 ครั้ง โดยใช้ที่ทำการชมรม ซึ่งเป็นบ้านของประธานชมรมเป็นสถานที่ประชุม เพื่อปรึกษาและช่วยกันคิดแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับสมาชิกกลุ่ม รวมทั้งการวางแผนจัดกิจกรรมของชมรม เช่น การจัดงานวันปลาพะง ซึ่งจะมีในทุกเดือนตุลาคมของทุกปี งานแข่งเรือพาย งานตกปลา เป็นต้น

- ที่ปรึกษาชมรม เป็นผู้ที่ได้รับการคัดเลือกจากกรรมการและได้รับการเห็นชอบจากสมาชิกชมรม ส่วนใหญ่มีสถานภาพเป็นหัวหน้ากลุ่มย่อยของชมรมด้วย มีหน้าที่ในการให้คำแนะนำ คำปรึกษา แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพของสมาชิก ที่ปรึกษาชมรมประกอบอาชีพประมงเช่นเดียวกับสมาชิก หลายท่านมีสถานภาพเป็นหัวหน้าและรองหัวหน้ากลุ่มของชมรมด้วย

การเลี้ยงปลาพะงขาวของสมาชิกชมรม

จากการวิจัยพบว่า ในอดีตที่ผ่านมาก่อนที่จะมีการรวมเป็นกลุ่มของผู้เลี้ยงปลาพะงขาว ประชาชนในอำเภอยะหริ่งประกอบอาชีพประมงทะเลเช่นเดียวกับบรรพบุรุษ คือ การหาปลาเก๋า ปลาพะงขาว ปลาพะงแดง ปลาอังกะยในคลองยามู คลองยามูนี้เป็นคลองสายหลักที่สำคัญของอำเภอยะหริ่งที่ประชาชนใช้เป็นที่จับปลามาขาย จนกระทั่งสภาพแวดล้อมทางทะเลเปลี่ยนแปลงไป คือ ปลาในทะเลมีจำนวนน้อยลงและน้ำเค็มจากทะเลไม่สามารถไหลเข้ามาในคลองยามูได้เป็นระยะทางไกลเหมือนเดิม เพราะบริเวณปากแม่น้ำมีตะกอนดินและตะกอนทรายปิดกั้นน้ำทะเล จึงทำให้ปลาที่จะเข้ามาในคลองยามูลดน้อยลงไปด้วย ทำให้ในปี พ.ศ. 2528-2529 ประชาชนหลายคน (ส่วนใหญ่เป็นผู้นำของชมรมผู้เลี้ยงปลาพะงขาวในปัจจุบัน) มีความคิดที่จะเลี้ยงปลาในกระชังเหมือนกับประชาชนในจังหวัดสมุทรสาคร สมุทรสงคราม ชลบุรี ฉะเชิงเทราและสงขลา เพื่อจะได้เป็นอาชีพที่มั่นคง มีรายได้ที่แน่นอน จึงได้เริ่มศึกษาและทดลองเลี้ยงปลาพะงขาวในกระชังตั้งแต่นั้นมา

การเลี้ยงปลากะพงขาวเริ่มเป็นอาชีพที่นิยมภายหลังจากที่กลุ่มเลี้ยงปลากลุ่มแรก ประสบผลสำเร็จ สามารถขายปลาได้ในราคาสูง ได้กำไรดี มีผลตอบแทนค่อนข้างสูง จึงทำให้เป็นที่สนใจของประชาชนในอำเภอยะหริ่ง ซึ่งส่วนใหญ่ได้หันมาเลี้ยงปลากะพงขาวกันมากขึ้น จนในปัจจุบันนี้เป็นที่ยอมรับกันว่าอำเภอยะหริ่งเป็นแหล่งผลิตปลากะพงขาวที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ซึ่งเป็นสิ่งที่สมาชิกชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวมีความภาคภูมิใจอย่างมาก

การเลี้ยงปลากะพงขาวของสมาชิกชมรม แบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ การเลี้ยงปลากะพงขาวในกระชัง การเลี้ยงปลาในบ่อดิน และการอนุบาลลูกปลา ซึ่งทั้งหมดนี้มีวิธีการเลี้ยงที่เหมือนและแตกต่างกัน โดยจะขออธิบายดังนี้

การเลี้ยงปลากะพงขาวในกระชัง

การเลี้ยงปลากะพงขาวในกระชังของสมาชิกชมรมจะเลี้ยงกันอยู่บริเวณริมสองฝั่งคลองยวมูที่มีความกว้างของคลอง ประมาณ 50-60 เมตร กระชังที่เรียงรายกันนี้มีอยู่ประมาณ 1,200 กระชัง ขนาดของกระชังส่วนใหญ่มีขนาด 5x5 เมตร ค่าลงทุนในการเลี้ยงต่อ 1 กระชังจะใช้เงินทุนประมาณ 25,000 บาท ประกอบด้วย ค่ากระชัง ค่าพันธุ์ปลา ค่าอาหารปลาและค่ายารักษาโรค กระชังหนึ่ง ๆ สมาชิกจะลงปลาประมาณ 1,000 ตัว ถ้าลงปลามากกว่านี้จะทำให้มีปัญหาปลาแน่นกระชัง แย่งอาหารและทำให้ปลาโตช้า แต่ถ้ามีทุนน้อยก็ลงปลาน้อยกว่านี้ ประมาณ 500-600 ตัวก็ได้ สมาชิกจะสั่งซื้อลูกปลาตามขนาดที่ต้องการที่หัวหน้ากลุ่มและหัวหน้ากลุ่มจะส่งต่อมาที่ประธานชมรม เพื่อจะได้สั่งซื้อพันธุ์ปลาพร้อมกันทั้งชมรมและจะได้ลูกปลาในราคาที่ถูกลง

การเลี้ยงปลากะพงขาวในบ่อดิน

การขุดบ่อเลี้ยงปลากะพงขาวของสมาชิกชมรม ส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกที่ไม่ได้มีบ้านเรือนอาศัยอยู่ใกล้คลองยวมู จึงขุดบ่อดินเพื่อเลี้ยงปลากะพงขาวแทน ขนาดของบ่อที่นิยมขุดมีขนาดประมาณ 5x5 เมตร ลึกประมาณ 2 เมตร การขุดบ่อจะต้องคำนึงถึงสภาพดินด้วย เช่น ถ้าเป็นดินเปรี้ยวก็ต้องใส่ปูนขาวเพื่อปรับค่า pH ของดิน เมื่อขุดบ่อเป็นที่เรียบร้อยแล้วจะต้องล้างบ่อ โดยการเติมน้ำและทิ้งไว้ประมาณ 7-10 วัน จากนั้นจึงจะลงลูกปลาได้ ปลากะพงขาวที่เลี้ยงในบ่อดินจะใช้น้ำกร่อย หรือน้ำเค็มก็ได้ แต่ถ้าเป็นน้ำเค็มจะมีผลดีต่อการเลี้ยงปลามากกว่า ดังนั้น จึงต้องคอยดูแลน้ำให้มีการหมุนเวียนตลอดเวลาและตรวจสอบสภาพน้ำอย่างสม่ำเสมอ

การอนุบาลลูกปลากะพงขาว

การอนุบาลลูกปลากะพงขาวของสมาชิกชมรมจะอนุบาลที่กลุ่ม 5 กลุ่ม 6 กลุ่ม 7 และกลุ่ม 9 ที่ตำบลหนองแรต ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหัวหน้ากลุ่มมีความสนใจและเชี่ยวชาญในเรื่อง

การอนุบาลลูกปลาและการเลี้ยงปลาในบ่อดิน ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงปลาประมาณ 10 ปี การอนุบาลลูกปลาในบ่อดินที่ดำเนินการอยู่เป็นการเลี้ยงปลาขนาด 1 นิ้วให้เป็นปลาตามที่ต้องการ คือ ขนาดประมาณ 4-4.5 นิ้ว จากนั้นจึงส่งขายให้กับสมาชิกกลุ่มอื่น ๆ หรือผู้เลี้ยงปลาจากที่ต่าง ๆ นำไปเลี้ยงต่อในกระชัง หรือบ่อดินให้เป็นปลาโต หรือที่เรียกว่าปลาเนื้อต่อไป ราคาลูกปลาที่ขายคิดประมาณนิ้วละ 2-2.50 บาท

ผลการวิจัย

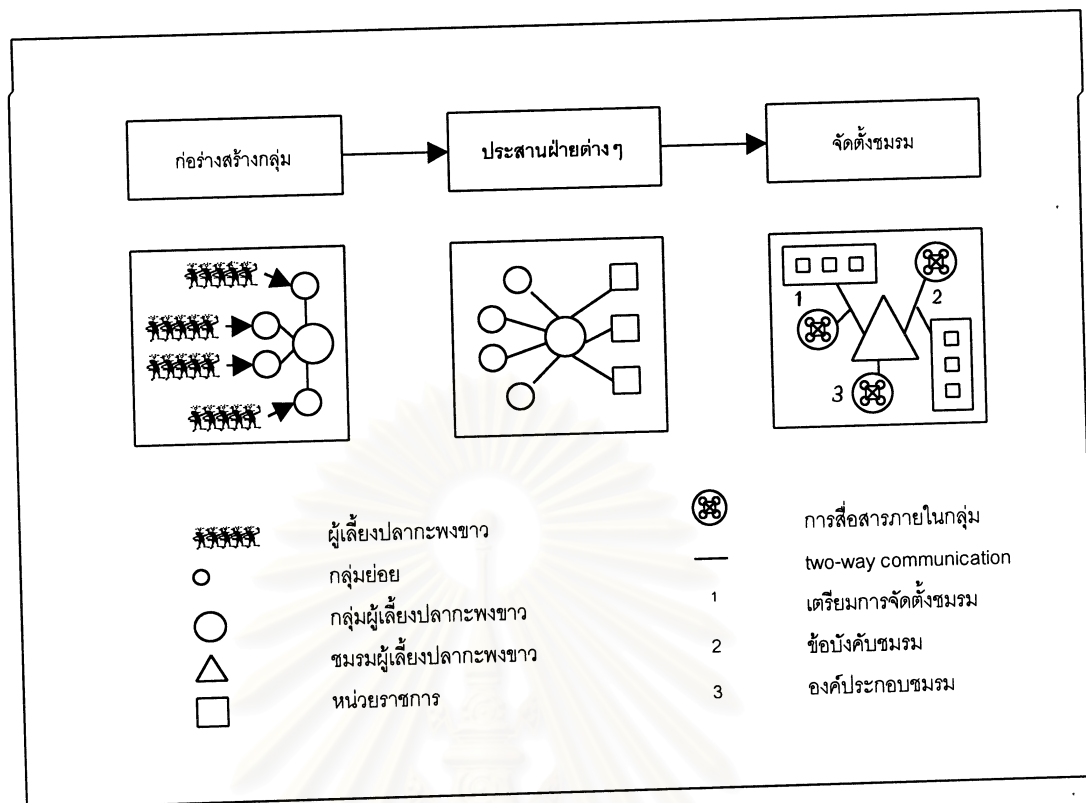
จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ทำให้ได้ข้อมูลที่น่าสนใจ ดังนี้

■ การสื่อสารในการก่อตัวและการขยายเครือข่ายของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว

จากการสัมภาษณ์และการสังเกตกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่เกี่ยวกับกระบวนการสื่อสารที่ทำให้เกิดการก่อตัวและการขยายเครือข่ายของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวนั้น เป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์ของการหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการประกอบอาชีพของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ซึ่งจะขอนำเสนอใน 2 ประเด็น คือ 1) การสื่อสารในการก่อตัว และ 2) การสื่อสารในการขยายเครือข่าย โดยมีรายละเอียดของทั้งสองประเด็น ดังนี้

การสื่อสารในการก่อตัวของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว

ในการก่อตัว หรือรวมกลุ่มของผู้เลี้ยงปลากะพงขาวจนมีสถานภาพเป็นชมรมในทุกวันนี้นี้ สามารถแบ่งออกตามระยะเวลาได้เป็น 3 ระยะด้วยกัน คือ 1) การก่อร่างสร้างกลุ่ม 2) การประสานฝ่ายต่าง ๆ และ 3) การจัดตั้งเป็นชมรม ซึ่งจะให้เห็นภาพของการก่อตัว หรือรวมกลุ่มจนกลายเป็นชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวในปัจจุบันได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

แผนภูมิที่ 1 การสื่อสารในการก่อตัวของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว

ระยะที่ 1 : การก่อร่างสร้างกลุ่ม

ในปี พ.ศ. 2530 นายมานพ เบญจวรรณ นายสันติ สมะหาเฮาะ นายทวีศักดิ์ รัตนเดโช นายสาเหะอุเซ็ง อัดยุพรี และนางอาภรณ์ เบญจวรรณ (ภรรยา นายมานพ) ซึ่งทั้งหมดนี้เลี้ยงปลากะพงขาวและอาศัยอยู่ในอำเภอยะหริ่ง ได้มาพูดคุยปรึกษาหารือเกี่ยวกับการเลี้ยงปลากะพงขาว แลกเปลี่ยนประสบการณ์จากการเลี้ยงปลาและปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเลี้ยงปลาที่แต่ละคนประสบอยู่ การพูดคุยกันนี้ไม่มีสถานที่พบปะที่แน่นอน แต่ส่วนใหญ่จะใช้บ้านของนายมานพ เบญจวรรณ ที่ตำบลยามูเป็นสถานที่พูดคุย เพราะเป็นบ้านที่ค่อนข้างกว้างขวาง อยู่ใกล้อำเภอยะหริ่ง เดินทางไปมาสะดวกและผู้ที่มาคุยส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตตำบลยามู ทั้งหมดนั้นได้ตกลงกันว่าควรมารวมกลุ่มกัน เพราะเห็นตรงกันว่ามารวมกันเป็นกลุ่มนี้จะได้ช่วยกันคิด ช่วยกันทำในเรื่องของการเพาะเลี้ยงปลากะพงขาว และหากมีปัญหาเกิดขึ้นก็จะได้ช่วยกันแก้ไขได้ ทั้งยังสามารถขอคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ประมงอำเภอได้ดีกว่าการไปติดต่อขอความช่วยเหลือเพียงคนเดียว

การก่อร่างสร้างกลุ่มนี้ นายมานพ เบ็ญจวรรณ ได้รับความไว้วางใจจากผู้เลี้ยงปลากะพงขาวที่มาร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม จำนวน 30 คน แต่งตั้งให้เป็นหัวหน้ากลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาว เพราะเห็นว่าเป็นผู้มีประสบการณ์ในการเลี้ยงปลากะพงขาวมากกว่าคนอื่น เป็นผู้เอาใจใส่ที่ใคร ๆ ต่างก็ให้ความเคารพนับถือ ยกย่อง และตัวนายมานพเองก็พอใจและเต็มใจที่จะช่วยเหลือผู้เลี้ยงปลากะพงขาวด้วยเช่นกัน จึงถือได้ว่าในช่วงระยะเวลาี้เป็นการเริ่มต้นของการก่อตัวเป็นกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาวกลุ่มเล็ก ๆ อย่างไม่เป็นทางการ

“...รวมกลุ่มแล้วไปเป็นสมาชิก ร่วมมือกับบามู (นายมานพ เบ็ญจวรรณ – ผู้วิจัย) ตอนที่จะตั้งกลุ่มชมรมก็ปรึกษากัน มีชมรมเพื่อให้ร่วมมือกัน ก็ร่วมมือกันดี เพาะเลี้ยงปลา กัน...”

นายสันติ สะมาเฮาะ – กรรมการ/หัวหน้ากลุ่ม 5

การสื่อสารในการก่อร่างสร้างกลุ่ม

การสื่อสารที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาของการเริ่มเข้ามารวมกลุ่มนี้ เป็นการสื่อสารระหว่างผู้เลี้ยงปลากะพงขาวด้วยกัน มาปรึกษาหารือเกี่ยวกับการเลี้ยงปลากะพงขาว แลกเปลี่ยนประสบการณ์จากการเลี้ยงปลาและปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเลี้ยงปลาที่แต่ละคนประสบอยู่ การพบปะพูดคุยของผู้เลี้ยงปลากะพงขาวนี้ มักใช้บ้านของนายมานพเป็นส่วนใหญ่ เพราะสถานที่ค่อนข้างกว้างขวาง เดินทางไปมาสะดวก เวลาของการพูดคุยขึ้นกับว่าแต่ละคนจะว่างในช่วงใด แต่จะใช้บ้านและตัวนายมานพเป็นศูนย์กลางในการติดต่อพูดคุย หากว่าคนอื่น ๆ ไม่ได้มาปรึกษา พูดคุยด้วย ก็จะมาสอบถามความคืบหน้าจากนายมานพ

การสื่อสารที่เกิดขึ้นนี้เป็นการสื่อสารแบบสองทางที่มีลักษณะไม่เป็นทางการในแนวระนาบ เพราะเป็นการสื่อสารที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารต่างสลับบทบาท ได้ตอบในการรับสารและส่งสาร ต่างฝ่ายไม่มีอำนาจเหนืออีกฝ่าย จึงสามารถสื่อสารถึงกันได้เต็มที่และเข้าใจในเนื้อหาของสารที่ถ่ายทอดถึงกันอย่างชัดเจน สถานที่ที่ใช้ในการพูดคุยกันก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นกันเอง การสื่อสารของผู้เลี้ยงปลากะพงขาวจึงเป็นไปอย่างรวดเร็ว จึงทำให้สามารถมารวมกันและก่อตัวเป็นกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาวขึ้นมาได้

ระยะที่ 2 : การประสานฝ่ายต่าง ๆ

ในระยะเวลาของการประสานฝ่ายต่าง ๆ นี้ กลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาวจึงเริ่มที่จะประสานไปยังฝ่ายต่าง ๆ ประกอบด้วย 1) การประสานกับหน่วยงานของรัฐ และ 2) การประสานกับผู้เลี้ยงปลากะพงขาวอื่น ๆ ที่ยังไม่ได้มาเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม

: การประสานกับหน่วยงานของรัฐ

กลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาว เห็นว่าการประสานติดต่อไปยังหน่วยงานของรัฐ จะทำให้กลุ่มได้รับความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ เช่น ความรู้ คำแนะนำ เทคนิคในการเพาะเลี้ยงปลากะพงขาว รวมทั้งงบประมาณ ซึ่งหน่วยงานที่ได้ไปประสาน คือ ประมงอำเภอ ศูนย์วิจัยประมงชายฝั่ง และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

- เจ้าหน้าที่ประมงอำเภอยะหริ่ง มีหน้าที่ในการให้คำแนะนำ ให้ความรู้ในเรื่องของการทำประมงแก่ผู้ที่ทำอาชีพประมง ผู้นำกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาว คือนายมานพ เบญจวรรณ และนายสันติ สะมาเฮาะ ได้ไปพบกับเจ้าหน้าที่ประมงอำเภอ เพื่อพูดคุย ขอคำแนะนำในเรื่องการซื้อพันธุ์ปลามาเพาะเลี้ยง วิธีการเลี้ยงปลาตามหลักวิชาการ วิธีการป้องกันและรักษาโรคปลา รวมทั้งของงบประมาณ จากนั้นผู้นำกลุ่มจึงจะมาถ่ายทอดความรู้ คำแนะนำที่ได้มานั้นให้แก่สมาชิกกลุ่ม ซึ่งอาจจะเป็นที่บ้านนายมานพ หรือบ้านสมาชิกคนใดคนหนึ่งก็ได้ ขึ้นอยู่กับความสะดวกของสมาชิกส่วนใหญ่

อย่างไรก็ดี เจ้าหน้าที่ประมงอำเภอสามารถให้ได้เพียงคำแนะนำและความรู้ที่เกี่ยวกับการเลี้ยงปลากะพงขาวเท่านั้น แต่ไม่สามารถช่วยเหลือในเรื่องงบประมาณได้ เพราะเป็นเรื่องของแผนการดำเนินงานที่ต้องจัดทำล่วงหน้า ความจำกัดของงบประมาณ และที่สำคัญกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาวนี้เป็นกลุ่มที่จัดตั้งกันขึ้นมาเองและยังไม่ได้จดทะเบียนเป็นชมรมอย่างเป็นทางการจากเจ้าหน้าที่ประมงอำเภอ ซึ่งเจ้าหน้าที่ก็ได้แนะนำให้กลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาวจดทะเบียนจัดตั้งเป็นชมรมให้ถูกต้องตามกฎหมาย

- นักวิชาการจากศูนย์วิจัยประมงชายฝั่ง ศูนย์วิจัยประมงชายฝั่ง ตั้งอยู่ที่ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง มีนักวิชาการประมงให้ความรู้ คำแนะนำแก่ผู้ที่สนใจในงานประมง ซึ่งผู้นำกลุ่มไปขอคำแนะนำ ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงปลากะพงขาวที่ศูนย์วิจัยประมงชายฝั่ง และติดต่อขอให้ศูนย์วิจัย ฯ รับสมาชิกเข้าฝึกอบรมเกี่ยวกับวิธีการเลี้ยงปลากะพงขาว วิธีป้องกันและรักษาโรคปลา ซึ่งศูนย์วิจัยก็จะจัดฝึกอบรมให้ความรู้เป็นรุ่น ๆ ตามกำลังงบประมาณที่มี และในบางครั้งนักวิชาการจะเข้ามาเผยแพร่ให้ความรู้ด้วยตนเองในพื้นที่ ตามกระชัง ตามบ่อปลา หรือที่บ้านของสมาชิก

- นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ซึ่งจะให้ความช่วยเหลือในเรื่องของคำแนะนำ การให้ความรู้เพิ่มเติม เช่นเดียวกับนักวิชาการจากศูนย์วิจัยประมง การไปติดต่อพบปะกับนักวิชาการของกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาว มักจะเป็นเรื่องการนำปลาและตัวอย่างน้ำไปส่งให้นักวิชาการของมหาวิทยาลัยตรวจหาสาเหตุการตายของปลา พร้อมทั้งปรึกษา

และขอคำแนะนำ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขต่อไป หรือบางที่นายมานพก็จะเป็นผู้ติดต่อให้เจ้าหน้าที่ นักวิชาการของมหาวิทยาลัย มาตรวจดูสภาพน้ำตามกระชังเลี้ยงปลา หรือที่บ่อดินของสมาชิก ซึ่ง นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์นี้เปิดโอกาสให้กลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาว สามารถติดต่อกับนักวิชาการเหล่านี้ได้ตลอดเวลา

“...เลี้ยงปลากะพงมา 6-7 ปี รู้เรื่องเลี้ยงปลาจากการอบรมของนักวิชาการบ้าง เกษตรบ้าง ประมงบ้าง อบรมดีมาก ดีกว่าก่อนเยอะ บางที่ประสบการณ์ด้านนี้เราไม่เคย ผ่าน ...”

นายสะมาแอ ดิง – ที่ปรึกษา/รองหัวหน้ากลุ่ม 12

การติดต่อกับหน่วยงานรัฐของผู้นำกลุ่มอยู่ตลอดเวลา นี้ เป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิกกลุ่มมากยิ่งขึ้นที่ผู้นำให้ความเอาใจใส่ ดูแล เพิ่มเติมความรู้ให้แก่สมาชิก นอกจากนี้แล้ว ยังทำให้หัวหน้าและสมาชิกกลุ่มได้รับความรู้มากมายที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงปลากะพงขาว ตลอดจนการเตรียมการเพื่อจัดตั้งเป็นชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวอย่างเป็นทางการในเวลาต่อมา นับได้ว่าเป็นการสร้างฐานความพร้อมของความเป็นชมรมให้มีความมั่นคงและเข้มแข็งขึ้น

การสื่อสารในการประสานกับหน่วยงานรัฐ

การสื่อสารที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลา นี้ แม้ว่าจะเป็นการติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานของรัฐก็ตาม แต่รูปแบบการสื่อสารยังคงเป็นลักษณะการสื่อสารแบบสองทางอย่างไม่เป็นทางการ ที่ต่างฝ่ายต่างสื่อสาร ได้ตอบกัน โดยใช้วิธีการพูดคุย ปรีกษา หรือ ให้คำแนะนำ ซึ่งมีรูปแบบของการพบปะกัน 2 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ 1 ผู้นำกลุ่มไปพบเจ้าหน้าที่ ณ ที่ทำการ เพื่อขอคำแนะนำ ปรีกษา และลักษณะที่ 2 คือ เจ้าหน้าที่มาหาสมาชิกกลุ่มตามกระชังเลี้ยงปลา บ่อปลา โดยบอกล่วงหน้ามายังนายมานพ การออกมานี้เป็นลักษณะของการตรวจพื้นที่ปกติ และยังมี การออกมาในลักษณะเฉพาะกิจ คือ เมื่อเกิดกรณีปลาตาย เจ้าหน้าที่ก็จะออกมาสำรวจ ตรวจสอบสาเหตุตามคำขอของกลุ่ม พร้อมทั้งให้คำแนะนำ ช่วยแก้ไข

ส่วนในแง่ของการไหลของข่าวสาร พบว่า เป็นรูปแบบของการสื่อสารจากล่างขึ้นบน โดยเป็นการสื่อสารจากกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาวที่ไม่มีตำแหน่งใด ๆ ทางสังคม ไปยังเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐ ซึ่งถือว่ามีตำแหน่งทางสังคมสูงกว่า เพื่อขอความช่วยเหลือในการบรรเทาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น และก็จะได้รับการสื่อสารกลับในทันทีในรูปของการให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นต่าง ๆ

: การประสานกับผู้เลี้ยงปลากะพงขาวอื่น ๆ

นอกจากที่กลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาวจะประสานกับหน่วยงานรัฐแล้ว กลุ่มยังได้ประสานกับผู้เลี้ยงปลากะพงขาวรายอื่น ๆ เพื่อชักชวนให้เข้ามาร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มด้วยกัน การพูดคุยเพื่อชักชวนกันนี้ ให้ประเด็นของความมั่นคงและการมีรายได้ที่แน่นอนในการประกอบอาชีพเลี้ยงปลากะพงขาว การช่วยเหลือระหว่างสมาชิกด้วยกัน การได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ โดยให้ผู้เลี้ยงปลากะพงขาวที่สนใจจะเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มไปจัดรวมกลุ่มกันขึ้นมาเอง และให้มีหัวหน้ากลุ่มของตนเอง ซึ่งกลุ่มต่าง ๆ ที่เข้ามาร่วมเป็นสมาชิกนี้ จึงมีลักษณะเป็นกลุ่มเครือข่าย หรือเป็นสมาชิกกลุ่มย่อยในกลุ่มใหญ่

จากการประสานกับผู้เลี้ยงปลากะพงขาวคนอื่น ๆ นี้เอง ส่งผลให้ช่วงระยะเวลาเพียง 2 ปี คือ ปี 2533 - 2535 มีผู้เลี้ยงปลากะพงขาวสนใจและได้จัดตั้งกลุ่มมาขอเข้าเป็นสมาชิกเครือข่ายเพิ่มขึ้นเป็น 150 คน จากสมาชิกกลุ่ม 6 กลุ่ม คือ กลุ่มนายมานพ เบ็ญจวรรณ กลุ่มนายยากาเรีย เบ็ญจมาหะ กลุ่มนายมุฮัมมัด เปาะวอ กลุ่มนายมะแอด ดาโอะ กลุ่มนายสันติ สะมาเฮาะ และกลุ่มนายอิสมาแอ มุสละ

การสื่อสารในการประสานกับผู้เลี้ยงปลากะพงขาว

การสื่อสารที่เกิดขึ้นนี้ เป็นการสื่อสารระหว่างกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาวกับผู้เลี้ยงปลากะพงขาวรายอื่น ๆ ที่ยังไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม ส่วนใหญ่จะเป็นญาติพี่น้อง หรือมิตรสหาย ในลักษณะการชักชวนเข้ามาร่วมกลุ่มด้วยกัน เน้นความสมัครใจของแต่ละคน ไม่มีการบังคับ

การพูดคุยระหว่างกันมี 2 รูปแบบ คือ ผู้เลี้ยงปลากะพงขาวเข้ามาพูดคุยกับผู้นำทั้งที่บ้านนายมานพและที่บ่อปลาของนายสันติ พูดคุยในเรื่องข้อดีของการเป็นสมาชิกกลุ่มและปรึกษาเกี่ยวกับการเลี้ยงปลากะพงขาว ซึ่งก็ได้รับคำแนะนำอย่างดี นอกจากนี้ ยังมีการพูดคุยในรูปแบบของผู้นำกลุ่มเป็นการสื่อสารแบบสองทางที่ไม่เป็นทางการ ในแนวระนาบระหว่างผู้เลี้ยงปลากะพงขาวทั้ง 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายหนึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มและอีกฝ่ายไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม ที่สามารถสื่อสาร โต้ตอบกันได้ตลอดเวลา ทำให้การถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารเป็นไปด้วยความเข้าใจที่ตรงกัน จึงทำให้การประสานระหว่างกันประสบความสำเร็จ เห็นได้จากมีผู้เลี้ยงปลากะพงขาวมาขอเข้าร่วมเป็นกลุ่มเครือข่ายเพิ่มขึ้น

ระยะที่ 3 : การจัดตั้งเป็นชมรม

ความคิดในการจัดตั้งเป็นชมรมอย่างเป็นทางการเกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2533 เพราะต้องการสร้างความมั่นคงในอาชีพการเพาะเลี้ยงปลากะพงขาวและมีรายได้ที่แน่นอนให้แก่สมาชิกกลุ่ม ดังนั้น นายมานพ เบ็ญจวรรณ ในฐานะหัวหน้ากลุ่ม ได้ไปปรึกษาและขอคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ประมงอำเภอยะหริ่ง ซึ่งเจ้าหน้าที่ก็ได้แนะนำให้กลุ่มไปจดทะเบียนจัดตั้งเป็นชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวอย่างเป็นทางการและถูกต้องตามกฎหมาย การจัดตั้งเป็นชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว ประกอบไปด้วย 1) การเตรียมการเป็นชมรม 2) กฎข้อบังคับของชมรม และ 3) องค์ประกอบของชมรม

: การเตรียมการเป็นชมรม

เมื่อได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ประมงอำเภอในปี พ.ศ. 2533 นายมานพ เบ็ญจวรรณ จึงได้เริ่มเตรียมการจัดตั้งเป็นชมรม โดยหัวหน้ากลุ่มย่อยทั้ง 6 กลุ่มที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มใหญ่ ได้มาประชุมร่วมกันที่บ้านนายมานพ เพื่อศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการขึ้นตอนการจัดตั้งเป็นชมรม การจัดทำข้อบังคับของชมรมตามกฎหมาย โดยมีเจ้าหน้าที่ประมงอำเภอคอยให้คำปรึกษาอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งจัดเตรียมเอกสารที่เกี่ยวข้อง คือ ใบรับสมัครการเป็นสมาชิกชมรมพร้อมด้วยสำเนาบัตรประชาชน จากนั้นจึงให้นางอารณี เบ็ญจวรรณ ในฐานะเลขานุการกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาวทำจดหมายขออนุญาตจัดตั้งเป็นชมรม พร้อมด้วยข้อบังคับของชมรมยื่นเสนอแก่ประมงอำเภอยะหริ่งประกอบการพิจารณาในการจดทะเบียน

ในที่สุด กลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาวจึงเปลี่ยนสถานภาพมาเป็น “ชมรมกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์น้ำอำเภอยะหริ่ง” ในปี พ.ศ. 2538

การสื่อสารในการเตรียมเป็นชมรม

การสื่อสารที่เกิดขึ้นในช่วงของการเตรียมการเป็นชมรม มีด้วยกัน 2 รูปแบบ คือ การสื่อสารระหว่างกลุ่มกับเจ้าหน้าที่รัฐและการสื่อสารระหว่างสมาชิกด้วยกันเอง กล่าวคือ การสื่อสารระหว่างกลุ่มกับเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นการสื่อสารแบบสองทาง เพราะเป็นการสื่อสารที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารต่างสลับบทบาทในการรับสารและส่งสาร แต่มีลักษณะของการสื่อสารที่เป็นทางการ ก็เพราะมีเรื่องของบทบาท หน้าที่ และตำแหน่งทางสังคม ตลอดจนมีเรื่องของกฎหมายบ้านเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นอุปสรรคในการสื่อสารระหว่างกันในแง่ของการขาดความเข้าใจในเนื้อหาของสารที่สื่อถึงกัน จึงทำให้เกิดความล่าช้าในการสื่อสาร การเตรียมการจดทะเบียนจัดตั้งเป็นชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวจึงใช้เวลานานกว่า 3-4 ปี ถึงจะสำเร็จลุล่วงไปได้

ส่วนการสื่อสารระหว่างสมาชิกด้วยกันเอง เป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นเพื่อศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการขั้นตอนการจัดตั้งเป็นชมรม จึงทำให้หัวหน้ากลุ่มแต่ละกลุ่มเป็นตัวแทนกลุ่มของตนเข้ามาศึกษากฎระเบียบต่าง ๆ ร่วมกัน จึงเป็นการสื่อสารในแบบสองทางอย่างไม่เป็นทางการที่ทุกคนสามารถสื่อสาร ถ่ายทอดความคิดเห็นถึงกันได้

: กฎข้อบังคับของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว

ข้อบังคับของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว เป็นข้อบังคับที่กำหนดขึ้นมาด้วยความเห็นชอบของสมาชิกชมรมปลากะพงขาวทุกคนและถูกต้องตามกฎหมาย ประกอบไปด้วย ข้อบังคับ 41 ข้อ ใน 10 หมวด คือ หมวดที่ 1 เป็นเรื่องทั่ว ๆ ไปของชมรม หมวดที่ 2 เป็นวัตถุประสงค์ หมวดที่ 3 เกี่ยวกับการเป็นสมาชิกและสมาชิกภาพ หมวดที่ 4 เรื่องของสิทธิและหน้าที่ของสมาชิก หมวดที่ 5 เกี่ยวกับคณะกรรมการชมรม หมวดที่ 6 การประชุมใหญ่ หมวดที่ 7 เรื่องของการเงินและการบัญชี หมวดที่ 8 เป็นเรื่องของการแก้ไขข้อบังคับและการเลิกชมรม หมวดที่ 9 เบ็ดเตล็ด และหมวดที่ 10 กำหนดให้เป็นเรื่องของระเบียบการรับสมัคร

ผู้ที่ช่วยกันร่างข้อบังคับของชมรม ได้แก่ นายมานพ เบ็ญจวรรณ นายสาเหอุเทิง อัญญ์พร นายยากาเรีย เบ็ญจมาหะ นายสันติ สะมาเฮาะ นางอาภรณ์ เบ็ญจวรรณ ซึ่งการเขียนร่างข้อบังคับนี้ใช้เวลาเขียนด้วยกัน 1 ปี จึงแล้วเสร็จ เพราะต้องมีการประชุมขอความคิดเห็นและความเห็นชอบจากหัวหน้ากลุ่มและสมาชิกด้วย โดยมีเจ้าหน้าที่ประมงอำเภอคอยให้คำปรึกษาอยู่ตลอดเวลา

ผู้ที่สมัครเป็นสมาชิกชมรมจะต้องได้รับทราบข้อบังคับเหล่านี้ก่อนที่จะตกลงใจเข้าร่วมเป็นสมาชิก เพราะการเป็นสมาชิกของชมรมนี้เน้นที่ความเต็มใจ พอใจ โดยไม่มีการบังคับแต่อย่างใด

“...ชมรมมีประมาณ 150 คน ที่หลัง 6 ตำบลมาขอเข้าที่นี้เป็นชมรมด้วย เริ่มเข้าเมื่อ 5 ปี ก็มี 3 ปีก็มี ททยอยเข้ามาเรื่อย ๆ คนที่มาเข้าก็อ่านกฎข้อบังคับให้ฟัง พวกเขา ก็ยอมรับ...”

นายมานพ เบ็ญจวรรณ – ประธานชมรม/หัวหน้ากลุ่ม 1

จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่าสมาชิกชมรมมีความเข้าใจในกฎข้อบังคับ วัตถุประสงค์ของชมรมยังไม่ชัดเจน เห็นได้จากที่สมาชิกส่วนใหญ่ต้องการให้ชมรมช่วยเหลือในการเลี้ยงปลากะพงขาวให้ดีขึ้นกว่าเดิมและสามารถขายปลาในราคาสูง

: องค์ประกอบของชมรม

เมื่อได้รับอนุญาตให้จัดตั้งและจดทะเบียนเป็นชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวอย่างถูกต้องตามกฎหมายในปี พ.ศ. 2538 แล้ว หัวหน้ากลุ่มย่อยได้จัดให้มีการคัดเลือกคณะกรรมการชมรม เพื่อมาทำหน้าที่ในการบริหารการดำเนินงานของชมรมตามกฎหมายข้อบังคับของชมรม คณะกรรมการที่มาทำหน้าที่เหล่านี้เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับและคัดเลือกจากสมาชิกชมรมให้มาปฏิบัติหน้าที่แทนตน

คณะกรรมการชมรม ประกอบด้วยตำแหน่งต่าง ๆ ดังนี้ ประธานกรรมการ รองประธานกรรมการ เลขานุการ รองเลขานุการ เหรัญญิก รองเหรัญญิกและกรรมการ รวมทั้งสิ้น 15 คน ซึ่งผู้ที่เป็นกรรมการนั้น ส่วนใหญ่จะมีตำแหน่งเป็นหัวหน้ากลุ่มด้วย ซึ่งนายมานพ เบ็ญจวรรณ ได้รับการคัดเลือกจากสมาชิกให้เป็นประธานชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว

การพบปะ พูดคุยของคณะกรรมการชมรม ออกมาในรูปของการประชุม เดือนละ 1-2 ครั้ง เพื่อปรึกษาหารือ และแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการเลี้ยงปลากะพงขาวของสมาชิก สถานที่ที่ใช้ในการประชุม คือ ที่ทำการชมรม ซึ่งเป็นบ้านของนายมานพ เบ็ญจวรรณ ประธานชมรม แต่ไม่ได้กำหนดวันประชุมที่แน่นอน ส่วนใหญ่จะเป็นวันที่กรรมการ หรือผู้แทนที่ได้รับมอบหมายว่างจากการเลี้ยงปลาและงานอื่น ๆ ประเด็นหลักของการประชุม คือ การปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นของสมาชิก เช่น อาหารปลา (เหยื่อปลา) พันธุ์ปลา ปลาเป็นโรค ยาสภาพน้ำ เป็นต้น ประเด็นรองจะเป็นเรื่องที่ประธานชมรมได้รับแจ้งข่าวสารมาจากอำเภอ เช่น การมาเยี่ยมชมดูงานของอำเภอ เป็นต้น จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า ในการประชุมนั้น คณะกรรมการ หัวหน้ากลุ่มและที่ปรึกษาชมรมจะพูดคุยกันในลักษณะการปรึกษาหารือและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ทุกคนสามารถที่จะแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ ขณะเดียวกันคนอื่น ๆ ก็จะได้รับฟังความคิดเห็นนั้น ๆ ด้วย ประธานชมรมซึ่งเป็นประธานในที่ประชุมจะเป็นผู้สรุปมติของที่ประชุม

“...ในที่ประชุมหัวหน้ากลุ่มก็ได้คุยกัน เพราะถ้าไปประชุมก็ต้องแสดงความคิดเห็น แยกกันพูด แล้วมาสรุปอีกที ลุง (นายมานพ - ผู้วิจัย) เป็นคนสรุป ก็พอใจที่ลุงเขาสรุป...”

นายสันติ สะมาเฮาะ - กรรมการ/หัวหน้ากลุ่ม 5

การสื่อสารขององค์ประกอบชมรม

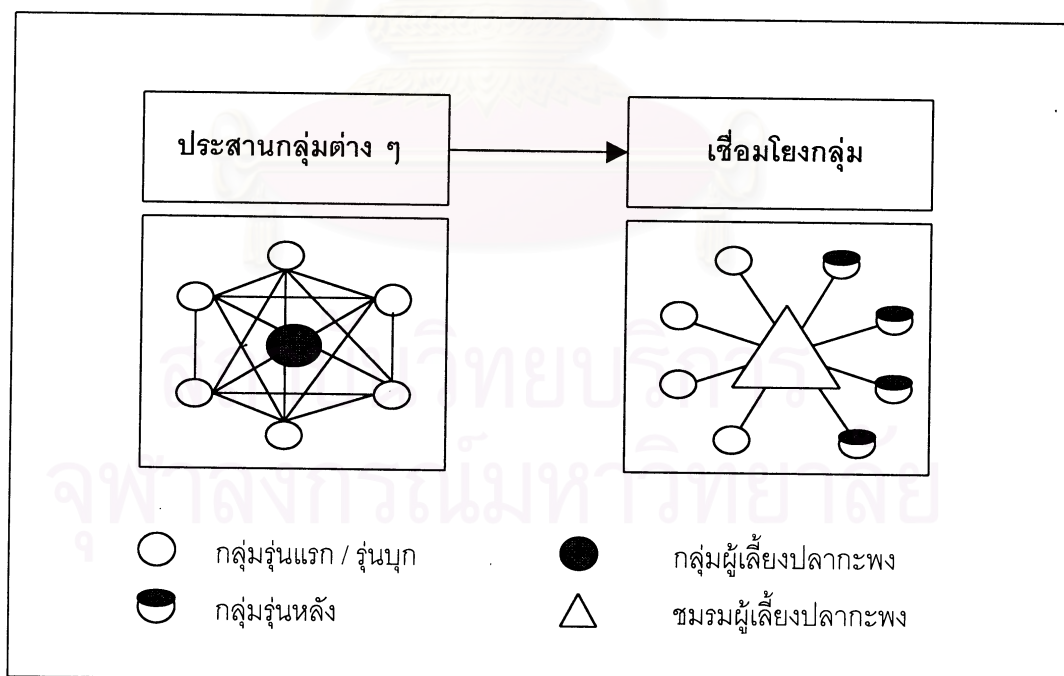
การสื่อสารที่เกิดขึ้นระหว่างคณะกรรมการชมรม เป็นรูปแบบของการสื่อสารสองทางในแนวระนาบ เพราะเป็นการสื่อสารที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารมีสถานภาพในสังคมเหมือนกัน และต่างก็สลับบทบาทในการรับสารและส่งสารให้แก่กันและกัน ขณะเดียวกันยังเป็นการสื่อสาร

อย่างเป็นทางการ เพราะเป็นรูปแบบของการประชุมคณะกรรมการบริหารชมรม เพื่อระดมความคิดเห็น ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการเลี้ยงปลากระพงขาวของสมาชิกกลุ่ม

จะเห็นได้ว่าการก่อตัวเป็นชมรมผู้เลี้ยงปลากระพงขาว มีรูปแบบและกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างเป็นขั้นตอน โดยการค่อย ๆ ก่อรูปร่าง รวมกลุ่มสมาชิกผู้เลี้ยงปลากระพงขาวขึ้นทีละเล็กทีละน้อย ซึ่งดำเนินไปพร้อม ๆ กับการประสานไปยังหน่วยงานรัฐที่สามารถให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ให้แก่กลุ่มได้ เมื่อกลุ่มมีความพร้อมและต้องการความมั่นคงในอาชีพมากขึ้น จึงได้จัดตั้งเป็นชมรมผู้เลี้ยงปลากระพงขาวขึ้นอย่างเป็นทางการ โดยในทุก ๆ ขั้นตอนการติดต่อ การประสานระหว่างผู้เลี้ยงปลากระพงขาวด้วยกัน หรือระหว่างกลุ่ม หรือระหว่างกลุ่มกับเจ้าหน้าที่ ล้วนแต่มีกระบวนการสื่อสารเข้ามาเกี่ยวข้อง เชื่อมโยงให้เกิดความสัมพันธ์ต่อกันทั้งสิ้น

การสื่อสารในการขยายเครือข่ายของชมรมผู้เลี้ยงปลากระพงขาว

เมื่อได้ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสารในการขยายเครือข่ายของชมรมผู้เลี้ยงปลากระพงขาว พบว่าการขยายเครือข่ายเริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 เป็นต้นมา โดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้อง 2 ประเด็น คือ 1) การประสานระหว่างกลุ่มผู้เลี้ยงปลากระพงขาว และ 2) การเชื่อมโยงกลุ่มต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ซึ่งจะขอนำเสนอรายละเอียด ดังนี้

แผนภูมิที่ 2 การสื่อสารในการขยายเครือข่ายชมรมผู้เลี้ยงปลากระพงขาว

การประสานระหว่างกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาว

การประสานระหว่างกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาว หมายถึง กลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาวของแต่ละหมู่บ้านที่รวมกลุ่มกันขึ้นมา ได้มาพบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นที่จะมารวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ เพื่อสร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงในการเลี้ยงปลากะพงขาว

การประสานระหว่างกลุ่มเกิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 โดยมีนายมานพเป็นแกนนำในการประสานหัวหน้ากลุ่มต่าง ๆ คือ นายยากาเรีย เบ็ญมหามะ นายมุฮัมมัด เปาะวอ นายมะอาดดาโอะ นายสันติ สะมาเฮาะและนายอิสมาแอ มูสะ โดยที่นายมานพจะไปพบปะ พูดคุยกับหัวหน้ากลุ่มเหล่านี้ด้วยตนเอง ในบางครั้งก็จะไปที่บ้านหัวหน้ากลุ่ม หรือบางทีก็จะเป็นที่บ้านนายมานพหรือที่มัสยิด

ประเด็นในการพูดคุยกันนี้ เป็นเรื่องของการที่กลุ่มต่าง ๆ ควรมารวมกลุ่มกันจัดตั้งเป็นชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว เพื่อสร้างความมั่นคงในอาชีพการเลี้ยงปลาให้เกิดขึ้นแก่สมาชิกทุกคน การพูดคุยกันนี้ เพื่อให้หัวหน้ากลุ่มทุกคนมีความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกันในเรื่องของข้อดีของการรวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ เมื่อหัวหน้ากลุ่มเข้าใจดีแล้วจึงได้นำไปถ่ายทอดให้แก่สมาชิกกลุ่มของตนเองทราบ เพื่อให้สมาชิกทุกคนเกิดความเข้าใจและเห็นความสำคัญของการรวมกันเป็นชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว เช่น ได้รับความช่วยเหลือด้านคำแนะนำ ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงปลาจากหัวหน้ากลุ่มและสมาชิกด้วยตนเอง ซึ่งสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ก็เข้าใจและเห็นด้วยว่าหากกลุ่มสามารถมารวมเป็นกลุ่มใหญ่ในรูปของชมรมได้ ก็จะทำให้เป็นกลุ่มอาชีพที่มั่นคง สามารถต่อรองกับตลาด พ่อค้าคนกลาง และยังสามารถขอรับความช่วยเหลือจากราชการได้อีกด้วย

“...เข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มใหญ่ปี 39 ก่อนหน้านั้นก็มีกลุ่มอยู่แล้ว มี 36 คนมาเป็นสมาชิกกลุ่มใหญ่ เพราะว่าเราจะให้กลุ่มเราแข็งแรง จะของบอะไรก็ง่าย...”

นายอิสมาแอ มูสะ – กรรมการ/หัวหน้ากลุ่ม 12

“...ถ้าเราไม่จับกลุ่มกัน ผลผลิตที่ออกมาทีละเบา ทีละเบา คือเรื่องราคา พ่อค้าคนกลางกดราคาได้ เราจับกลุ่มขึ้นมาได้แบบนี้ โอกาสที่เราจะเก็งราคาก็จะดีขึ้น...”

นางจันจิรา อินทรสุภา – รองเหรัญญิก/รองหัวหน้ากลุ่ม 1

“...รวมกลุ่มช่วยกันแก้ปัญหา ถ้าเราไม่ทำอย่างนี้ก็ไม่มีใครช่วยเรา พวกเราเองคิดไปคิดมา เราก็ตั้งกลุ่ม ตั้งคนนี้ (นายมะอาดดาโอะ – ผู้วิจัย) เป็นหัวหน้า ตั้งผมเป็นรองหัวหน้า เพราะไม่รู้จะอาศัยใคร คิดไปคิดมาก็อาศัยบามู (นายมานพ เบ็ญจวรรณ – ผู้วิจัย) ให้ช่วย ก็แล้วแต่บามูจะช่วย ลุง (นายมานพ เบ็ญจวรรณ – ผู้วิจัย) เป็นอาจารย์ ที่ปรึกษาของเรา...”

นายสมาน เซ็น – รองหัวหน้ากลุ่ม 3

การสื่อสารในการประสานระหว่างกลุ่ม

การสื่อสารที่เกิดขึ้น เป็นการสื่อสารแบบสองทางอย่างไม่เป็นทางการ ระหว่างหัวหน้ากลุ่มด้วยกัน เพื่อสร้างความมั่นคงในอาชีพการเลี้ยงปลาให้เกิดขึ้นแก่สมาชิกทุกคน การพูดคุยจึงมีลักษณะของการถ่ายทอดความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของตนเองแก่คนอื่น ๆ ให้ได้รับทราบ ให้มีความเข้าใจที่ตรงกัน ดังนั้น จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่การสื่อสารที่เกิดขึ้นนี้จะไปอย่างรวดเร็ว เพราะข้อมูลข่าวสารที่ถ่ายทอดถึงกันนั้น สามารถตอบสนองความต้องการและช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของทุกคน ทุกกลุ่มได้

การเชื่อมโยงกลุ่มต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

การเชื่อมโยงกลุ่มต่าง ๆ เข้าด้วยกัน หมายถึง การที่กลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาวของแต่ละหมู่บ้านมารวมเป็นกลุ่มเครือข่ายของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว ซึ่งเกิดขึ้นภายหลังจากที่นายมานพได้ประสานทำความเข้าใจกับหัวหน้ากลุ่มต่าง ๆ แล้ว

การเชื่อมโยงกลุ่มต่าง ๆ เข้ามาร่วมเป็นชมรมนี้ แบ่งได้ออกเป็น 2 ระยะด้วยกัน คือ 1) ระยะแรก – รุ่นบุกเบิก และ 2) ระยะหลัง – รุ่นหลัง

: รุ่นบุกเบิก

เป็นกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาว 6 กลุ่มแรก ประกอบด้วย กลุ่มนายมานพ เบ็ญจวรรณ กลุ่มนายยากาเรีย เบ็ญจมาหะ กลุ่มนายมุขัมมัด เปาะวอ กลุ่มนายมะแอ ดาโอะ กลุ่มนายสันติ สะมาเฮาะ และกลุ่มนายอิสมาแอ มุสะ ที่ตกลงมารวมกลุ่มกันเป็นชมรมอย่างไม่เป็นทางการ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 มีสมาชิกรวมกันประมาณ 150 คน ซึ่งทั้ง 6 กลุ่ม ได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการเพาะเลี้ยงปลากะพงขาว การหาตลาด การตกลงราคาซื้อขายปลาที่ใกล้เคียงกัน และเมื่อเกิดปัญหาขึ้นก็จะมาพูดคุยปรึกษากันอยู่ตลอดเวลา โดยมีนายมานพจะเป็นผู้นำหลักในการประสานกลุ่มต่าง ๆ และร่วมกับผู้นำกลุ่มในการคิดหาทางแก้ไขปัญหาให้แก่สมาชิก

“...เกาะกลุ่มขึ้นมา ทำงานก็ได้คล่อง ง่ายกว่า อยู่ตอนแรก ๆ เราอยู่คนเดียวมันทำไม่ได้ คิดแล้วก็ต้องเกาะกลุ่มให้แข็งแรงหน่อย แล้วก็มาเข้ากลุ่มใหญ่...”

นายสะมาแอ ดิง – ที่ปรึกษา/รองหัวหน้ากลุ่ม 12

: รุ่นหลัง

การขยายเครือข่ายโดยการเชื่อมโยงกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาวเข้ามาเพิ่มอีก เกิดขึ้นภายหลังการจัดตั้งเป็นชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2538 โดยหัวหน้ากลุ่มที่จะขอเข้ามาเป็นกลุ่มเครือข่ายของชมรม ได้ติดต่อมายังนายมานพ เบ็ญจวรรณ ประธานชมรม ซึ่งนายมานพได้นำเรื่องขอเข้าเป็นสมาชิกชมรมของกลุ่มต่าง ๆ เสนอต่อที่ประชุม

ซึ่งประกอบไปด้วยคณะกรรมการชมรม ที่ปรึกษา หัวหน้ากลุ่มและสมาชิก ให้ทุกคนร่วมพิจารณา และขอมติที่ประชุมว่าอนุญาตให้กลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้เข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายของชมรมหรือไม่

จึงทำให้มีกลุ่มสมาชิกเพิ่มเป็น 14 กลุ่ม จำนวนสมาชิกรวม 790 คน ซึ่งกลุ่มสมาชิกล่าสุดเข้ามาเป็นสมาชิกชมรมเมื่อปี พ.ศ. 2541 ด้วยเหตุผลที่ว่าประธานชมรมได้รับคัดเลือกให้เป็นเกษตรกรดีเด่นแห่งชาติ ประจำปี 2541 สาขาอาชีพเลี้ยงสัตว์น้ำกร่อย ซึ่งเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่สมาชิกชมรมเพิ่มขึ้น และเป็นสาเหตุทำให้มีกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาวอื่น ๆ มาขอเข้าเป็นกลุ่มเครือข่ายเพิ่มขึ้น แม้ว่ากลุ่มเหล่านี้จะเลี้ยงปลากะพงขาวมานานแล้วก็ตาม ดังเช่นกลุ่มของนายสุमित ตูแวลอ

“...มาอยู่ชมรมนี้ปี 41 พอได้เกษตรกรดีเด่น ผมก็เลยมาเข้าร่วม ผมเลี้ยงมานาน 10 กว่าปีแล้ว...”

นายสุमित ตูแวลอ-หัวหน้ากลุ่ม 6

“...เป็นสมาชิกมาประมาณ 2-3 ปี คิดว่าดีเลยมาเป็นสมาชิก กลุ่มนี้มาประชุมคุยกัน ช่วยแก้ปัญหา ถ้าทำงานเลี้ยงปลาไม่ถูกต้อง ก็ช่วยแก้ เข้ากลุ่มแล้วดี ถ้าไม่เข้ากลุ่มก็ทำได้ แต่ไม่เท่าไร...”

สมาชิกหนองแวด หมู่ 1

การสื่อสารในการเชื่อมโยงกลุ่ม

การสื่อสารในการเชื่อมโยงกลุ่ม มีวิธีการสื่อสารที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มรุ่นบุกเบิกกับกลุ่มรุ่นหลัง กล่าวคือ

กลุ่มรุ่นบุกเบิก การสื่อสารที่เกิดขึ้นเป็นการสื่อสารที่กลุ่มต่าง ๆ ตกผลรวมใจกันเข้ามารวมเป็นกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาว ต่างฝ่ายต่างเข้ามาพูดคุยปรึกษาตนเอง เพราะต้องการให้แต่ละฝ่ายช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการเลี้ยงปลากะพงขาว ช่วยกันแก้ไขปัญหา กลุ่มเหล่านี้มีนายมานพเป็นผู้นำหลักในการประสานเชื่อมโยง การพูดคุยจึงมักใช้บ้านของนายมานพเป็นที่พูดคุยส่วนใหญ่ และการพูดคุยกันนี้หากใครไม่ได้เข้าร่วมด้วยก็จะมาสอบถามจากนายมานพ เพื่อทุกคนจะได้รับรู้และเข้าใจตรงกัน

กลุ่มรุ่นหลัง การสื่อสารที่เกิดขึ้นเป็นการสื่อสารที่กลุ่มรุ่นหลังประสานติดต่อมายังประธานชมรมและหัวหน้ากลุ่มอื่น ๆ เพื่อขอเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มเครือข่ายของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว การพูดคุยจึงเน้นในเรื่องการขอเข้าเป็นสมาชิกชมรมและเงื่อนไขตามข้อบังคับของชมรม

รูปแบบการสื่อสารในการเชื่อมโยงกลุ่มต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ทั้ง 2 รุ่น มีลักษณะเป็นการสื่อสารแบบสองทางที่ไม่เป็นทางการ เพราะเป็นการพูดคุย หรือ เพื่อทำความเข้าใจระหว่าง

กัน ที่ต่างฝ่ายสามารถสลับบทบาทการเป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารได้อยู่ตลอดเวลา จึงทำให้ข้อมูลข่าวสารที่สื่อถึงกันเป็นไปในทิศทางเดียวกันและรวดเร็ว จึงทำให้การเชื่อมโยงกลุ่มต่าง ๆ เข้าเป็นกลุ่มเครือข่ายของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวสามารถทำได้อย่างรวดเร็ว

เป็นที่สังเกตว่า ในปี พ.ศ. 2538-2539 กลุ่มผู้เลี้ยงปลาดุก 7 กลุ่ม ในอำเภอยะหริ่ง ได้มาขอเข้าร่วมเป็นสมาชิกชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวด้วย เพราะต้องการให้ประธานชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวช่วยในการประสานกับหน่วยงานราชการและหาตลาดปลาให้ ซึ่งมติที่ประชุมของชมรมยอมรับและอนุญาตให้กลุ่มปลาดุกเข้าเป็นสมาชิกชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวได้ ด้วยเหตุผลว่าเป็นคนในอำเภอเดียวกัน ต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

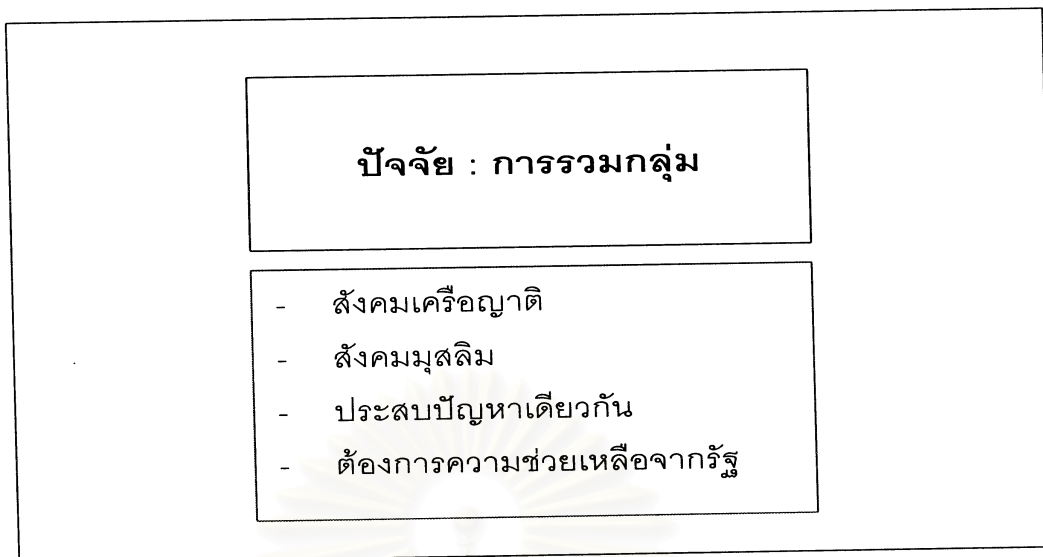
จึงทำให้ชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวเป็นกลุ่มที่มีเครือข่ายค่อนข้างกว้างขวาง เพราะมีทั้งกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาวและกลุ่มผู้เลี้ยงปลาดุกเข้ามาร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มด้วย

■ ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการรวมกลุ่มและการดำรงอยู่ของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว

ระยะเวลามากกว่า 10 ปี ของการรวมกลุ่มและก่อตั้งเป็นชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวมาจนถึงปัจจุบันนี้ ถือได้ว่าชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวประสบผลสำเร็จในการรวมกลุ่ม เพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี จากการวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอเสนอ 2 ประเด็นด้วยกัน คือ 1) ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการรวมกลุ่ม และ 2) ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของชมรม ดังนี้

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการรวมกลุ่ม

จากการศึกษา พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการรวมกลุ่ม ประกอบด้วย 1) ความเป็นสังคมเครือญาติ 2) ความเป็นสังคมมุสลิม 3) มีปัญหาในการเลี้ยงปลากะพงขาว และ 4) ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ซึ่งขอเสนอรายละเอียด ดังนี้

แผนภูมิที่ 3 ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการรวมกลุ่ม

ความเป็นสังคมเครือญาติ

สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาวส่วนใหญ่เป็นญาติพี่น้องกัน ส่วนผู้ที่ไม่ใช่ก็มีความรู้สึกต่อกันเหมือนเป็นญาติพี่น้อง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะอำเภอยะหริ่งเป็นชุมชนดั้งเดิมที่อยู่กันมานาน ความสัมพันธ์ระหว่างกันจึงมีทั้งความเกี่ยวดองในสายเลือดและความสัมพันธ์ฉันท์ญาติมิตร จึงทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อกัน มีความใกล้ชิดกัน ความเอื้ออาทร ช่วยเหลือพึ่งพากัน และที่สำคัญที่สุด คือมีความรู้สึกเป็นพวกพ้องพี่น้องที่พูดจาภาษาเดียวกัน คือ ภาษายาวี จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้สามารถรวมตัวกันเป็นกลุ่มของผู้เลี้ยงปลากะพงขาวได้

“...ส่วนมากสมาชิกเขาก็มีโยงโยกันอยู่แล้ว พี่ ๆ น้อง ๆ เขาเลี้ยงกัน...”

นางจันจิรา อินทรสุภา/รองหัวหน้า

ความเป็นสังคมมุสลิม

สมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม และมีความเคร่งครัดในการประพฤติปฏิบัติตนตามหลักของศาสนาอิสลาม จึงทำให้เป็นบ้านหลังหลอมความคิด สติปัญญา ให้เกิดความคิดในการพึ่งพาตนเอง ดูแลครอบครัว รักเพื่อนบ้านและชุมชน ลดความเห็นแก่ตัว ใ้วางใจซึ่งกันและกัน เน้นการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกัน ประองดอง มีความรับผิดชอบต่อชุมชน และช่วยเหลือผู้อื่นที่ด้อยกว่าโดยไม่รังเกียจ จึงทำให้การมารวมกลุ่มของผู้เลี้ยงปลากะพงขาวเป็นสิ่งที่ไม่ยากเลย

มีปัญหาในการเลี้ยงปลากะพงขาวเหมือนกัน

ก่อนหน้าที่สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาวมารวมเป็นกลุ่ม แต่ละคนเลี้ยงปลากะพงขาวในลักษณะต่างคนต่างเลี้ยงและต่างก็ประสบปัญหาที่เกิดจากการเลี้ยงปลาเหมือนกัน เช่น ปลาลิ้นตลาด ราคาปลาตก พันธุ์ปลา อาหารปลาและยารักษาโรคปลามีราคาสูงขึ้น เมื่อแต่ละคนประสบปัญหาจึงได้เริ่มมาพูดคุย ปรึกษาหารือกัน และมีความเห็นตรงกันว่าควรมารวมกลุ่มกันเพื่อจะได้ช่วยกันคิดหาวิธีการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ซึ่งเชื่อมั่นว่าเมื่อมารวมเป็นกลุ่มกันแล้วจะทำให้การเลี้ยงปลากะพงขาวดีกว่าที่ผ่านมา

ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ

ความคิดเห็นที่มีร่วมกันของสมาชิกในการมารวมเป็นกลุ่ม ก็คือ เมื่อผู้เลี้ยงปลากะพงขาวเข้ามารวมเป็นกลุ่มกันได้ ก็สามารถที่จะขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการได้ง่าย และรวดเร็วกว่าการไปเพียงคนเดียว หรือเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ซึ่งมักจะได้รับการปฏิเสธ

“...เป็นสมาชิกทำให้เราได้คำแนะนำจากประมงอำเภอ เพราะเรามาเป็นกลุ่ม ๆ ถ้าเราไปเดี่ยว ๆ ไม่ได้ เราพูดเขาก็ไม่ฟัง ไม่มีน้ำหนัก เราเสียหายคนเดียวเขาก็ไม่เชื่อ ถ้าเรามีกลุ่ม ทุกคนในกลุ่มเสียหายมากบ้างน้อยบ้าง เราสามารถคุยกับเขาได้ว่าเขามีทางช่วยเหลือเราอะไรบ้าง...”

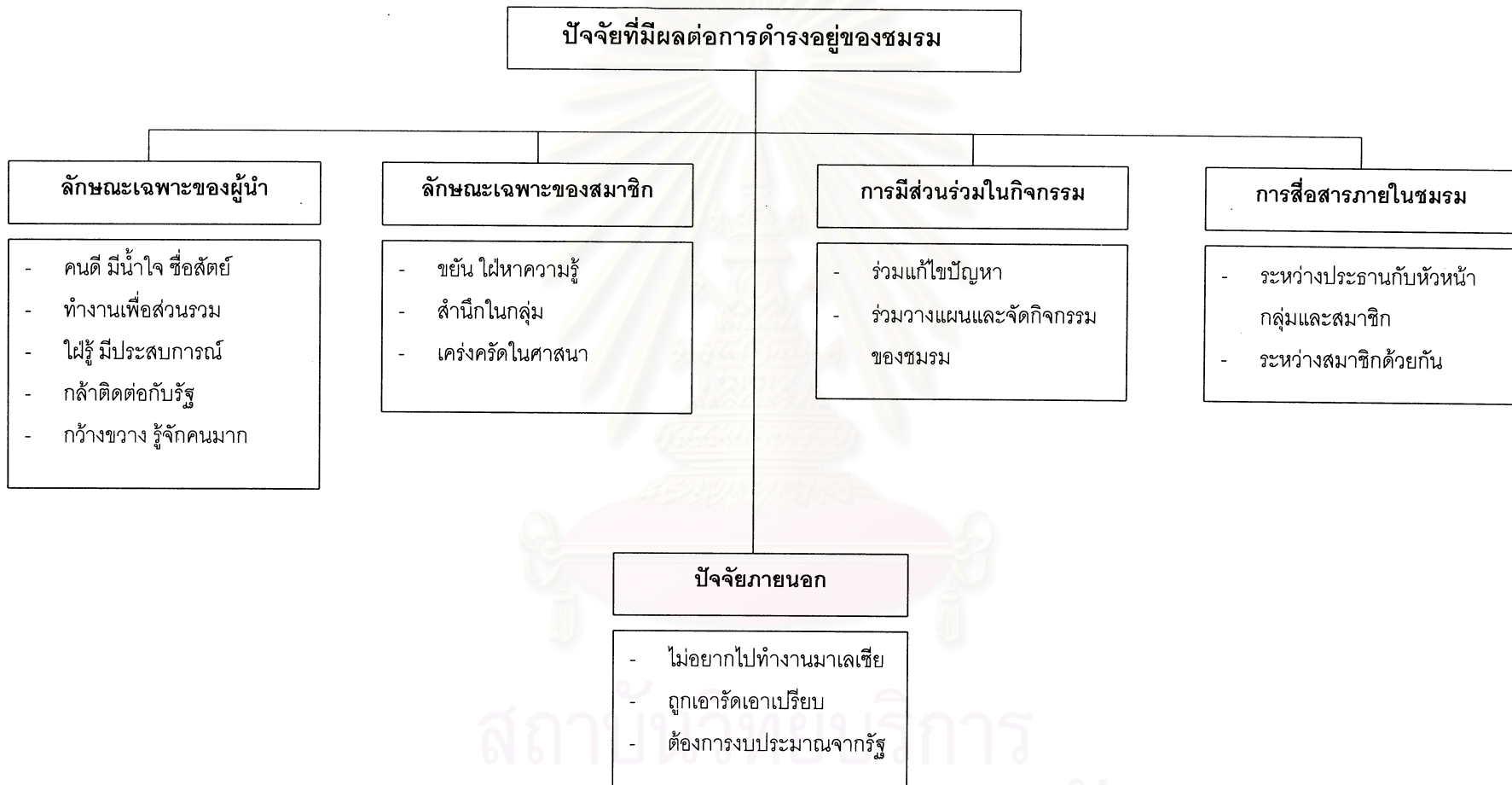
นายทวีศักดิ์ รัตนเดโช – สมาชิกกลุ่ม 1

ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว

ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวกลุ่มนี้ ประกอบด้วย

- 1) ลักษณะเฉพาะของผู้นำ
- 2) ลักษณะเฉพาะของสมาชิก
- 3) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสมาชิก
- 4) กระบวนการสื่อสารภายในชมรม และ
- 5) ปัจจัยสมทบจากภายนอก ซึ่งขอนำเสนอรายละเอียดดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 4 ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว

ลักษณะเฉพาะของผู้นำ

จากการวิจัยพบว่า ผู้นำของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว ซึ่งหมายรวมถึง ประธานชมรม คณะกรรมการชมรม ที่ปรึกษาและหัวหน้ากลุ่ม มีลักษณะเฉพาะตัวที่ทำให้สมาชิกชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวยอมรับและคัดเลือกให้เป็นผู้นำของกลุ่มและชมรม ซึ่งสรุปได้ดังนี้

: เป็นคนดี สมาชิกให้ความเคารพ นับถือ ไว้วางใจ ซื่อสัตย์

ผู้นำของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวเป็นบุคคลที่สมาชิกชมรมให้ความเคารพ นับถือ เพราะต่างก็เป็นคนดี มีน้ำใจ ทำให้สมาชิกเกิดความรู้สึกที่ดี ให้ความเคารพยกย่อง ไว้วางใจ ที่สะท้อนให้เห็นชัดถึงการยอมรับในความเป็นผู้นำของสมาชิก ก็คือการที่ผู้นำเหล่านี้ได้รับการคัดเลือกให้เป็นประธานชมรม กรรมการ ที่ปรึกษาและหัวหน้ากลุ่มในทุกครั้งที่มีวาระการเลือกตั้ง

“...ลุง (นายมานพ – ผู้วิจัย) เป็นหัวหน้ากลุ่มดี ผมนับถือเหมือนพี่คนหนึ่งที่สนับสนุนในด้านการเพาะเลี้ยงปลากะพง...”

นายสันติ สะมาเฮาะ – กรรมการ/หัวหน้ากลุ่ม 5

“...คนเป็นหัวหน้ากลุ่มชาวบ้านต้องนับถือ ซื่อสัตย์ ช่วยเหลือชาวบ้าน ชาวบ้านยอมรับให้เป็นหัวหน้า...”

นายมานพ เบ็ญจวรรณ – ประธานชมรม/หัวหน้ากลุ่ม 1

: เป็นคนทำงานเพื่อส่วนรวม เสียสละ รับผิดชอบ ช่วยเหลือ

ผู้ที่เป็นผู้นำของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว เป็นผู้ที่ชอบช่วยเหลือชุมชนอยู่เสมอ ซึ่งการให้ความช่วยเหลือมีทั้งในลักษณะของการให้คำแนะนำ การให้วัสดุสิ่งของและการบริจาคเงิน ทำงานให้กับส่วนรวม ผู้นำหลายคนคาดหวังให้ลูกหลานได้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีกว่าที่ตนเองเคยเจอ ไม่ต้องไปทำมาหากินที่มาเลเซีย เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากสมาชิก เช่น การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานราชการต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ยังต้องมีความอดทน อดกลั้น ใจเย็นต่อปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น บางที่สมาชิกลำบาก มีเงินทุนไม่พอ หาทางออกไม่ได้ก็จะมาระบายอารมณ์กับผู้นำ เป็นต้น

“...ลุงแก่แล้ว อยากให้ลูกหลานอยู่สบายต่อไป ไม่ให้เหมือนเราเมื่อก่อน ที่ต้องไปทำงานมาเลย์ ทรมาณเหมือนกัน ถ้าชมรมประสบผลสำเร็จ จะช่วยเป็นสิบ ๆ ปี ไม่ต้องไปมาเลย์เลย หากินบ้านเราได้...”

นายมานพ เบ็ญจวรรณ – ประธานชมรม/หัวหน้ากลุ่ม 1

“...เป็นหัวหน้าต้องเสียสละ ถ้าไม่มีเงินทองก็เสียสละแรงกายแรงใจ...”

นายยาการียา เบ็ญมหามะ – กรรมการ/หัวหน้ากลุ่ม 2

มีหลายครั้งที่ผู้เดือดร้อนไม่ใช่สมาชิกชมรมก็ได้รับความช่วยเหลือเช่นกัน เช่น เป็นผู้เลี้ยงปลาที่มาจากสงขลา นราธิวาส ชุมพร หรือแม้แต่มาจากประเทศมาเลเซีย เกาหลี ญี่ปุ่น มาขอดูงาน ศึกษางาน ขอคำแนะนำในการเลี้ยงปลากะพงขาวก็ได้รับความช่วยเหลือโดยตลอด

“...สมาชิกชมรมยอมรับบามู (นายมานพ – ผู้วิจัย) เป็นผู้นำ เป็นเพราะชอบช่วยเหลือคนที่เดือดร้อน คนที่มาขอความช่วยเหลือ เช่น คนเจ็บ คนตาย เป็นคนของประชาชน ส่วนรวมทุ่มสุดตัวสุดชีวิต แม้แต่ไม่ใช่สมาชิกชมรมก็ช่วยเหลือ...”

นางอารรณ์ เบ็ญจวรรณ – เลขานุการชมรม

: เป็นคนใฝ่รู้ ทำเป็นตัวอย่าง มีประสบการณ์

ผู้นำของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว เป็นผู้ที่มีความตั้งใจจริงในการเลี้ยงปลากะพงขาว โดยพยายามศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ ทั้งจากนักวิชาการและจากผู้เลี้ยงปลากะพงขาวด้วยกัน ในระยะแรกการเลี้ยงปลากะพงขาวในกระชังและในบ่อดินยังไม่เป็นที่นิยมในอำเภอยะหริ่ง จึงต้องไปศึกษาจากที่อื่น ๆ เช่น สมุทรสาคร สมุทรสงคราม ชลบุรีและ ฉะเชิงเทรา ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งเลี้ยงปลากะพงขาวที่ดีแห่งหนึ่ง ผู้นำเหล่านี้ต่างก็ไปศึกษา ขอคำแนะนำและซื้อพันธุ์ปลามาทดลองเลี้ยงหาประสบการณ์ เพื่อทำเป็นตัวอย่างให้ชาวบ้านในอำเภอยะหริ่งได้เห็น และเกิดความสนใจ โดยหวังว่าจะได้นำไปเพาะเลี้ยงเป็นอาชีพที่มั่นคงต่อไปได้ เมื่อการเลี้ยงประสบผลดี จึงทำให้ชาวบ้านสนใจ มาขอคำแนะนำไปประกอบเป็นอาชีพของตน ซึ่งในปัจจุบันนี้ การเลี้ยงปลากะพงขาวได้กลายเป็นอาชีพหลักของชาวบ้านในอำเภอยะหริ่งแล้ว

“...เมื่อก่อนไปดูงานเลี้ยงปลาของจังหวัดอื่น บางปะกง ชลบุรี เขาก็เลี้ยงดี เราเรียนรู้จากเขาเป็นปีเหมือนกัน ไป ๆ มา ๆ ดูไปด้วย เลี้ยงไปด้วย เราไปซื้อลูกปลาจากเขาด้วย ซื้อมาส่งเกษตรกรของเรา ต้องไปดูเอง ไปเอาเอง ถ้าไม่ดีก็ไม่เอา ไปคัดเลือกเอง ถ้าน้ำจืดต้องปรับสภาพน้ำก่อน 15 วัน ไม่งั้นไม่ซื้อ สมาชิกก็บอกว่าจะเอาพันธุ์เท่าไร พ่อของเรา เช่นที่หนองแรตทำเป็นแล้ว เราก็หยุดทางนั้นเพราะมีของแล้ว ปลากะพงใช้เวลา 3 ปี ให้ชาวบ้านเชื่อและทำตาม...”

นายมานพ เบ็ญจวรรณ – ประธานชมรม/หัวหน้ากลุ่ม 1

“...ก่อนหน้านี้ส่วนมากอาชีพรับจ้าง เริ่มเลี้ยงขุดบ่อน้อย ๆ ก่อนแล้วค่อย ๆ ขยายไปเรื่อย ๆ ส่วนมากก็ชักจูงให้ชาวบ้านมาเลี้ยงด้วย เริ่มแรกผมคนเดียว พอสำเร็จ พอไปได้

ชาวบ้านมาดูงาน ผมก็แนะนำได้ แล้วชาวบ้านส่วนมากก็สนใจ ผมความรู้ก็ไม่มี ก็หาประสบการณ์ หาเองด้วย แล้วไปดูงานแถว ๆ ใกล้บ้าน...”

นายสุमित ตูเวลล - หัวหน้ากลุ่ม 6

: กล้าติดต่อกับหน่วยงานราชการ

สมาชิกชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว ไม่ชอบติดต่อกับหน่วยงานราชการ อ้างเหตุผลว่าตนเองพูดและเขียนภาษาไทยไม่ได้ กลัวเจ้าหน้าที่ดู จึงหลีกเลี่ยงการติดต่อกับหน่วยราชการตลอดเวลา สมาชิกจึงคัดเลือกผู้ที่สามารถติดต่อประสานงานกับหน่วยราชการได้ให้เป็นผู้นำ และเป็นสิ่งที่สังเกตว่าผู้นำของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวหลายคนสามารถพูดและเขียนภาษาไทยได้ บางคนสามารถพูดภาษาไทยได้ แต่เมื่อพบปะคนแปลกหน้าก็จะไม่พูดด้วย จนกว่าจะรู้สึกคุ้นเคย จึงจะพูดคุย บางคนมีตำแหน่งอื่น ๆ ในชุมชนด้วย เช่น เป็นแพทย์ประจำตำบล ตำรวจตำบล อบต. กรรมการและสมาชิกองค์กรอื่น ๆ เป็นต้น

“...สมาชิกมาหาประธาน ขอคำแนะนำมากกว่าอำเภอ เพราะอำเภอ เจ้าหน้าที่ไม่ค่อยให้ความช่วยเหลือ บอกว่าติดราชการ ขอแค่พูดกับเราดี ๆ ก็ปริ่มแล้ว ในหลักการชาวบ้านจะกลัวนาย (เจ้าหน้าที่ของรัฐ - ผู้วิจัย) อยู่แล้ว...”

นางอารณี เบ็ญจวรรณ - เลขานุการชมรม

“...ลุงเป็นคนกลางที่ไปคุยที่อำเภอทุกครั้ง เพราะชาวบ้านไม่ยอมไป ผู้ว่าลุงก็ไปหา คอยติดต่อสถาบันวิจัยแก้แค้นมาช่วยตรวจปลา เวลาที่ปลามีปัญหา เจ้าหน้าที่เขาก็บอก ถ้ามีปัญหาอะไร ก็บอกไปได้ หรือไม่ให้เอาหน้า เขาปลาไปให้เขาตรวจ เราก็ไป...”

นายมานพ เบ็ญจวรรณ - ประธานชมรม/หัวหน้ากลุ่ม 1

“...คนที่เห็นหัวหน้าต้องดูแลสมาชิกให้ทั่วถึง มีความรู้ทางด้านเพาะเลี้ยง ต้องไปปรึกษากับนักวิชาการด้วยว่าเขาอย่างไร วิธีการเลี้ยงปลาไม่ให้เสียหาย...”

นายสันติ สะมาเฮาะ - กรรมการ/หัวหน้ากลุ่ม 5

: เป็นผู้กว้างขวาง รู้จักคนมาก

ผู้นำของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวมีความกล้าในการติดต่อพูดคุยทั้งกับเจ้าหน้าที่ของรัฐและคนอื่น ๆ ทั่วไป จึงทำให้ผู้นำเหล่านี้มีโอกาสได้พบปะ รู้จักผู้คนมากมาย ทั้งคนไทยและคนต่างชาติ เช่น มาเลเซีย ญี่ปุ่น ที่มาขอศึกษาวิธีการเลี้ยงปลากะพงขาวที่ชมรม ความกว้างขวางรู้จักคนมากเช่นนี้ทำให้กลุ่มผู้เลี้ยงปลาถูก ในอำเภอยะหริ่ง มาขอเข้าร่วมเป็นสมาชิกชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว ด้วยเหตุผลว่าประธานชมรมรู้จักคนเยอะ สามารถช่วยประสานกับหน่วยงานราชการและหาตลาดปลาให้ได้

“...เห็นว่าเรารู้ตลาด แนะนำคนได้ บอกคนซื้อปลาแล้วให้แนะนำต่อ ช่วยเขาเรื่อง ยา บอกประมงมาปรับน้ำ เขาปลาไปตรวจให้...”

นายมานพ เบ็ญจวรรณ – ประธานชมรม/หัวหน้ากลุ่ม 1

ลักษณะเฉพาะของสมาชิก

จากการวิจัย พบว่าสมาชิกของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวมีคุณลักษณะเฉพาะ ที่มีผลต่อความสำเร็จในการรวมกลุ่มและการดำรงอยู่ของชมรม ซึ่งประกอบไปด้วย 1) ความขยันขันแข็งและสนใจใฝ่หาความรู้ 2) มีความสำนึกในความเป็นกลุ่ม และ 3) ยึดมั่น เคร่งครัดใน ศาสนา

: ขยันขันแข็งและสนใจใฝ่หาความรู้

สมาชิกของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวเป็นผู้ที่มีความขยันขันแข็ง เอาใจใส่ในงานอาชีพของตน ใฝ่หาความรู้อยู่เสมอและมีความภาคภูมิใจในอาชีพผู้เลี้ยงปลากะพงขาว เห็นได้จากการไปเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการเลี้ยงปลากะพงขาวที่ประมงอำเภอ หรือที่ศูนย์วิจัยประมงชายฝั่งอยู่เสมอ บางที่ประธานชมรมก็จะเป็นผู้ติดต่อให้เจ้าหน้าที่เข้ามาให้ความรู้ที่ชมรม หรือที่บ้านสมาชิก สมาชิกก็ให้ความสนใจและร่วมมือในการเข้ารับการอบรมอย่างสม่ำเสมอ

“...สมาชิกถ้าไม่ขยันขันแข็งจริง ๆ ก็อยู่ไม่รอด เพราะจะเลี้ยงครอบครัวไม่ไหว ต่างคนทำมาหากิน ...”

นายยากาเรีย เบ็ญหมามะ – กรรมการ/หัวหน้ากลุ่ม 2

“...ในกลุ่มก็มีการพัฒนาอยู่แล้ว การเลี้ยงปลากะพงก็พัฒนาอยู่แล้ว ต่างคนก็พัฒนา ใครคิดอะไรใหม่ก็มาบอกกัน อย่างการใช้ยา ใช้อาหารเสริมให้ปลาแข็งแรง ก็มีคุยกัน...”

นายทวีศักดิ์ รัตนเดโช – สมาชิกกลุ่ม 1

“...เลี้ยงปลากะพงมา 6-7 ปี รู้เรื่องเลี้ยงปลาจากการอบรมของนักวิชาการบ้าง เกษตรบ้าง ประมงบ้าง อบรมดีมาก ดีวก่อนเยอะ บางที่ประสบการณด้านนี้เราไม่เคยผ่าน ก่อนหน้านั้นส่วนมากไปมาเลยหมดเลย ไปตั้งหมู่บ้าน เหลือผู้หญิง คนแก่ ๆ อันนี้เป็นการหลีกเลี่ยงที่จะไปทำงานมาเลย...”

นายสะมาแอ ดิง – ที่ปรึกษา/รองหัวหน้ากลุ่ม 12

: สำนึกในความเป็นกลุ่ม

การมารวมเป็นกลุ่มของสมาชิกชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวนี้ มีพื้นฐานมาจากจุดประสงค์อันเดียวกัน มีเป้าหมายร่วมกัน คือ ช่วยให้การประกอบอาชีพเลี้ยงปลากะพงขาวของตนดีขึ้น จึงทำให้ทุกคนมีสำนึกของการร่วมมือ ร่วมใจที่จะช่วยเหลือกันและกัน มีความร่วมมือภายในกลุ่มอย่างมาก มีการรักษาและทำตามกฎข้อบังคับของกลุ่ม เช่น เมื่อมีการนัดหมายให้ประชุม ทุกคนก็จะมาประชุมเสมอ หากไม่สามารถมาได้ก็ให้ตัวแทนมาเข้าประชุมแทน เพื่อที่จะได้มาบอกผลการประชุมให้แก่ตนได้ หรือเมื่อมีการติดต่อขอซื้อปลาจากพ่อค้าก็จะมีกรบอกให้ทราบโดยทั่วกัน เพื่อจะได้มีการรวบรวมปลาจากสมาชิกหลาย ๆ คน ไม่ใช่ซื้อขายแต่เพียงคนเดียว หรือกลุ่มเดียว หรือเมื่อมีการร้องขอให้ช่วยทำอะไร สมาชิกก็จะให้ความช่วยเหลืออยู่เสมอ เช่น ยกปลา ลากปลา สับเหยื่อปลา เป็นต้น ซึ่งเป็นการช่วยเหลือกันโดยไม่คิดค่าแรง ไม่ต้องจ้างแต่อย่างใด

“...ถ้าเขาต้องการของที่นี่ (ยะหริ่ง – ผู้วิจัย) ส่วนมากเขาจะคอย เราต้องไปเก็บที่สมาชิกคนอื่นด้วย ไม่ใช่ทำเจ้าเดียว 4-5 พัน ต้องเก็บจากสมาชิกด้วย กลุ่มอื่น ๆ ด้วย...”

นายสันติ สะมาเฮาะ – กรรมการ/หัวหน้ากลุ่ม 5

“...คิดว่ากลุ่มเข้มแข็ง เพราะว่าประชุมครั้งไหนก็มาพร้อมกัน ถ้าเรารวมกลุ่มกันได้ โอกาสเติบโตคงมีเยอะ จะเป็นการดีถ้ารวมกลุ่มกันได้ เวลาซื้อเป็นกลุ่มเราสั่งพันธุ์ปลา สั่งจำนวนเยอะก็ได้ราคาถูก กลุ่มเราก็จะได้ไม่ต้องซื้อจากพ่อค้าคนกลาง ก็เป็นส่วนดีเยอะ เวลาผลผลิตออกมา เราก็ได้ราคาดี คิดว่าน่าจะดีขึ้นกว่าแต่ก่อน...”

นางจันจิรา อินทรสุภา – รองเหรัญญิก/รองหัวหน้ากลุ่ม 1

: ยึดมั่น เคร่งครัด ในศาสนา

สมาชิกชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวเกือบทั้งหมดนับถือศาสนาอิสลาม เคร่งครัดในการประกอบพิธีทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอ เช่น การไปละหมาดที่มีสยิดตามเวลา การถือศีลอด ศาสนาสอนให้มีความปรองดอง สามัคคี เอื้ออาทร ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ยากกว่า จึงทำให้ยังมีการบริจาคอย่างสม่ำเสมอของสมาชิกชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว กล่าวคือ เมื่อมีการยกปลาขาย จะต้องบริจาคให้แก่ชุมชนด้วย กระทั่งละ 100-200 บาท ตามแต่จะตกลงกันในหมู่สมาชิก ซึ่งคณะกรรมการชมรมจะพิจารณาว่าจะบริจาคให้ชุมชนในลักษณะใด เช่น ให้มัสยิด ให้โรงเรียนตาดีกา (โรงเรียนสอนศาสนาอิสลามให้แก่เยาวชน – ผู้วิจัย) ให้ผู้ด้อยโอกาส คนชรา เด็กกำพร้า เป็นต้น โดยที่สมาชิกทุกคนเห็นด้วยในหลักการนี้อย่างไม่มีข้อโต้แย้ง เพราะทุกคนเห็นว่าเป็นสิ่งที่ต้องทำตามหน้าที่ของมุสลิมที่ดี

“...ประชุมทุกครั้งก็จะเน้น เพราะว่าตั้งแต่เด็ก ๆ เมื่อก่อนสมัยโบราณก็เป็นอย่างนี้ ศาสนาก็สอน ถ้ามีเหลือก็ให้คนอื่น ทำบุญให้เขา บุญจะได้มากกว่านั้น ทุกคนก็ยังเชื่อตรงนี้และทำด้วย...”

นายมานพ เบ็ญจวรรณ – ประธานชมรม/หัวหน้ากลุ่ม 1

“...จับปลาที่ไร เอาไปเลย 200 บาทต่อกระชัง ทุกคน ทุกกระชัง ทุกกลุ่ม ถ้าคนมีกระชังเยอะก็จ่ายเยอะ...”

นายสะมาแอ ดิง – ที่ปรึกษา/รองหัวหน้ากลุ่ม 12

“...บางทีก็ช่วยผู้ที่ยากจน ส่วนมากสมาชิกจะมีเงินที่เก็บเหลือ ๆ ส่วนมากจะจ่ายให้คนจน ๆ ที่น้อยกว่า คนที่ไม่มั่งคั่งทำ แต่จะไม่เยอะ นิดหน่อย ๆ นาน ๆ ครั้ง...”

นายมะระเสะ มะสอ – เลขากลุ่ม 10

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสมาชิก

การมีส่วนร่วมของสมาชิกชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว มีการเริ่มอย่างเป็นขั้นเป็นตอน กล่าวคือ ตั้งแต่การเริ่มรวมกลุ่มของผู้ที่ประกอบอาชีพนี้ โดยการมีส่วนร่วมในการระดมความคิดเห็น มาประชุมร่วมกัน เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ทุกคนเห็นว่า ควรที่จะมีการรวมกลุ่มกันขึ้น เพื่อร่วมคิดหารูปแบบและวิธีการในการแก้ไขและลดปัญหาที่เกิดขึ้น

เมื่อมีการจัดตั้งเป็นชมรมขึ้นมา สมาชิกทุกคนก็ยังสามารถร่วมแสดงความคิดเห็นในการช่วยแก้ไขปัญหาคือได้ตลอดเวลา รวมทั้งการร่วมวางแผนและดำเนินการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชมรมด้วย เช่น การจัดงานวันปลากะพง การร่วมกันปลูกป่าโกงกาง ดูแลป่าชายเลน พัฒนาหมู่บ้าน เป็นต้น

เป็นที่สังเกตว่า การมีส่วนร่วมของสมาชิกในทุกขั้นตอน ทั้งการประชุมและการจัดกิจกรรม เป็นการทำความด้วยความเต็มใจและพร้อมใจกันอย่างมาก แม้ว่าในระยะหลังหลายคนประสบกับปัญหาทางเศรษฐกิจก็ยังคงมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชมรมอยู่เสมอ

“...ตอนนี้หยุดเลี้ยงมา 2-3 ปี เพราะไม่มีทุน ช่วงที่เศรษฐกิจแย่งก็หยุดกันเยอะ ก็เรียนรู้กันอยู่ในกลุ่ม ก็รับรู้อยู่เรื่อย ๆ ว่ากลุ่มเขาทำอะไรอยู่ เวลาประชุมเราก็มาร่วม ถึงตอนนี้เราไม่ได้เลี้ยงก็จริง เพราะเราไม่มีทุน แต่เราก็ถือว่าเราต้องเรียนรู้อยู่เรื่อย ๆ เพื่อโอกาสว่าเรามีทุนเมื่อไหร่ เราก็ไม่ล้าหลังเพื่อน เข้าประชุมอยู่ประจำ...”

นางจันจิรา อินทรสุภา – รองเหรัญญิก/รองหัวหน้ากลุ่ม 1

“...มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชมรมทุกปี อย่างจัดเลี้ยงวันงานปลากะพง ก็มีกิจกรรมการในหมู่บ้านไปร่วมมือ มีการประชุมเตรียมงานหลายวัน ประชุมบ่อย หลายครั้ง 2-3 ครั้ง ผมก็เข้า ต้องร่วมมือกันงานนี้ ถ้าไม่ร่วมมือจัดงานปลากะพงคงไม่ใหญ่ จัดงานทำให้คนรู้จัก...”

นายสันติ สะมาเฮาะ – กรรมการ/หัวหน้ากลุ่ม 5

“...อย่างในงานที่จัดที่มีสยิดก็เคยพากลับไปช่วย ในหมู่บ้านผู้ใหญ่บ้านเขาพัฒนาอะไร พวกเราก็ส่วนมากจะไป กลุ่มปลากะพงก็จัดไป...”

นายมะระสะ มะสอ – เลขากลุ่ม 10

การสื่อสารภายในของชมรม

เมื่อมีการจัดตั้งเป็นชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวขึ้นมาแล้ว ชมรมได้กำหนดโครงสร้างการบริหาร ตลอดจนการประชุมของชมรมไว้อย่างเคร่งครัด จึงทำให้การบริหารงานของชมรมเป็นไปอย่างราบรื่น ประกอบกับการที่ชมรมมีการสื่อสารภายในชมรมที่ดี จึงทำให้การดำรงอยู่ของชมรมเป็นไปอย่างมั่นคง ซึ่งการสื่อสารภายในของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว เป็นรูปแบบการสื่อสารระหว่างสมาชิกที่เกิดขึ้นในลักษณะของการหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการเลี้ยงปลากะพงขาว อันประกอบไปด้วย

: การสื่อสารระหว่างประธานชมรมกับหัวหน้ากลุ่มและสมาชิก

การสื่อสารระหว่างประธานกับหัวหน้ากลุ่มและสมาชิก เป็นการสื่อสารภายในชมรม สามารถแบ่งรูปแบบการสื่อสารตามวิธีการสื่อสารได้ ดังนี้

- hand mail เป็นการสื่อสารระหว่างประธานชมรมกับหัวหน้ากลุ่ม โดยการส่งจดหมายแจ้งนัดหมายการประชุมแก่หัวหน้ากลุ่มทุกกลุ่ม เป็นการสื่อสารทางเดียวที่มีลักษณะเป็นทางการ โดยนางอาภรณ์ เบ็ญจวรรณ เลขานุการของชมรม จะเป็นผู้ทำจดหมายเชิญประชุม และนายมานพ เบ็ญจวรรณ ประธานชมรม เป็นผู้นำจดหมายไปส่งยังหัวหน้ากลุ่มด้วยตนเอง จดหมายเชิญประชุมนี้จะออกล่วงหน้า 1 อาทิตย์ เพื่อให้หัวหน้ากลุ่มได้เตรียมตัวสะสางงานอื่น ๆ ก่อน เพราะหัวหน้ากลุ่มแต่ละคนอาจจะมีการวางแผนทำงานอื่น ๆ ในช่วงนัดประชุม

“...เวลาประชุม หรือกิจกรรมของชมรม จะส่งหนังสือให้หัวหน้ากลุ่มล่วงหน้า 1 อาทิตย์ ให้มีเวลาเคลียร์งาน เพราะอาจจะมีการยกเลิก...”

นางอาภรณ์ เบ็ญจวรรณ – เลขานุการชมรม

- การพบปะสมาชิก ประธานชมรมจะเป็นผู้ออกไปพบปะเยี่ยมเยียนสมาชิกที่บ้านที่กระชังเลี้ยงปลา หรือที่บ่อปลา เพื่อให้คำแนะนำและช่วยเหลือสมาชิกในเรื่องที่เกี่ยวกับการเลี้ยงปลา อย่างเช่น ในกรณีที่ปลาเป็นโรค หรือมีปัญหาเกี่ยวกับสภาพน้ำ ทำให้ปลาตาย หรือต้องเอาตัวอย่างน้ำไปตรวจ ประธานชมรมก็จะเป็นผู้นำปลาและตัวอย่างน้ำไปส่งให้เจ้าหน้าที่ตรวจหาสาเหตุการตายของปลา พร้อมทั้งปรึกษาและขอคำแนะนำ เพื่อมาอธิบายแก่สมาชิกให้แก้ไขปรับปรุงต่อไป หรือบางที่ประธานจะเป็นผู้ติดต่อให้เจ้าหน้าที่เข้ามาตรวจดูสภาพน้ำตามกระชังเลี้ยงปลาของสมาชิก หรือบางที่หัวหน้ากลุ่มเครือข่ายและสมาชิกก็จะมาหาประธานชมรมถึงที่บ้าน เพื่อพูดคุย ปรึกษาหารือเช่นเดียวกัน การสื่อสารระหว่างกันเช่นนี้ทำให้สมาชิกมีความใกล้ชิดติดประธานชมรมมากขึ้นและมั่นใจในความเป็นผู้นำด้วย ขณะเดียวกันประธานชมรมก็จะได้รับทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง

“...ไปหาบามุ (นายมานพ เบ็ญจวรรณ – ผู้วิจัย) บางที่อาทิตย์ละ 10 ครั้ง บางทีวันละ 2 ครั้งแล้วแต่ ไปคุยกันเรื่องเลี้ยงปลา ลูกบ้านมาทวงผม ผมก็ไปทวงที่แก ถามแก ...”

นายยาการิยา เบ็ญจหมามะ – กรรมการ/หัวหน้ากลุ่ม 2

“...มาหาหัวหน้ากลุ่มทุกวัน บางทีถ้ามันไม่มา เราก็ไปที่มัน เราไปคุยกัน พอดีบ่ออยู่ติดกัน คุยเรื่องปลาไม่สบาย ไม่กินอาหาร ทำอย่างไร ก็หย่า มาประสานหัวหน้า...”

นายอาซัม มะลี – สมาชิกกลุ่ม 2

- การประชุม เป็นการสื่อสารภายในชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวอีกรูปแบบหนึ่ง ที่มีลักษณะของการสื่อสารแบบสองทางที่มีลักษณะเป็นทางการ โดยผ่านรูปแบบของ 1) การประชุมใหญ่ของชมรม และ 2) การประชุมกลุ่ม

1) การประชุมใหญ่ของชมรม เป็นการประชุมประจำปีของสมาชิกชมรมทั้งหมด โดยใช้หอประชุมของโรงเรียนยะหริ่งเป็นสถานที่ประชุม เพราะมีพื้นที่กว้างขวางสามารถจุคนได้ 700 คน การประชุมใหญ่นี้จะมีปีละ 1-2 ครั้ง ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ คือการประชุมใหญ่ตามปกติ ซึ่งเป็นการแจ้งข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงปลากะพงขาว เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) มาชี้แจงเกี่ยวกับเงินกู้ของสมาชิก หรือประมงอำเภอ ประมงจังหวัดมาชี้แจงเรื่องพันธุ์ปลา ให้ความรู้เรื่องโรคปลา วิธีป้องกัน เป็นต้น และเป็นการปรึกษาหารือ เพื่อหาทางแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นร่วมกันของสมาชิก เช่น ราคาปลา ตลาด เป็นต้น ส่วนการประชุมใหญ่อีกประเภทหนึ่ง เป็นการประชุมเพื่อคัดเลือกคณะกรรมการของชมรม โดยจะมีการเลือกตั้งทุก ๆ 2 ปี จาก

การสังเกตของผู้วิจัยพบว่า สมาชิกจะเลือกคณะกรรมการชุดเดิม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ บุคลิกลักษณะของคณะกรรมการแต่ละคน ที่มักจะชอบช่วยเหลือ เสียสละ ซื่อตรง

“...มาเป็นกรรมการ เพราะหัวหน้ากลุ่มเป็นคนเลือก สมาชิกก็เห็นด้วย เพราะเห็นว่าเราคลุกคลี เราใกล้ชิดกว่า สะดวกกว่า ผู้หลักผู้ใหญ่เข้ามา เรารู้ มาฟังมากกว่าเพื่อน ส่วนเพื่อนบางทีก็ทำงานข้างนอกบ้าง ไม่ค่อยมีเวลา เราก็รับฟังแล้วไปต่อให้กับเพื่อน ๆ ที่ไม่ได้เข้าร่วม...”

นางจันจิรา อินทรสุภา – รองเหรัญญิก/รองหัวหน้ากลุ่ม 1

บรรยากาศในการประชุมนั้น ทุกคนมีสิทธิที่จะได้แสดงความคิดเห็นของตนอย่างเต็มที่ ส่วนคนอื่น ๆ ก็จะได้รับฟัง มีการโต้แย้งกันบ้างเล็กน้อย แต่ทุกคนก็ยอมรับในความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ สำหรับสมาชิกบางคนที่ไม่กล้าพูด ไม่กล้าแสดงออก ก็จะให้หัวหน้ากลุ่มเป็นตัวแทนในการพูด

2) การประชุมกลุ่ม เป็นการประชุมกลุ่มย่อยของกลุ่มเครือข่าย โดยหัวหน้ากลุ่มเป็นคนเรียกและนัดหมายการประชุม มีทั้งประชุมเดือนละครั้ง หรือเดือนละ 1-2 ครั้ง ขึ้นอยู่กับหัวหน้ากลุ่ม ช่วงเวลาของการประชุมนั้นขึ้นอยู่กับวัน เวลา ที่สมาชิกส่วนใหญ่สะดวก ซึ่งหัวหน้ากลุ่มจะแจ้งล่วงหน้า 1-3 วัน โดยการไปบอกด้วยตัวเองและฝากบอกต่อ ๆ กัน เพื่อให้สมาชิกสะดวกงานให้เสร็จได้ทันเวลา เพราะอาจไปตรงกับวันที่สมาชิกจะยกปลา หรือลากปลาก็ได้ สถานที่ที่ใช้ในการประชุม มักจะเป็นสถานที่ที่สะดวกของสมาชิกแต่ละกลุ่ม เช่น กลุ่ม 1 นัดสมาชิกมาประชุมที่ทำการชมรม ซึ่งเป็นบ้านของประธานชมรม กลุ่ม 7 ประชุมที่บ้านของสมาชิกคนใดคนหนึ่ง กลุ่ม 12 ประชุมที่ศาลาอ่านหนังสือของหมู่บ้าน เป็นต้น ใช้เวลาในการประชุม ประมาณ 1 ชั่วโมง เพราะทุกคนมีภาระหน้าที่ที่จะต้องคอยดูแลปลาและงานอื่น ๆ อีกด้วย

“...จะประชุมก็บอกกัน เรียกมา มาประชุมที่บ้านผม คอยเรื่องงาน ประชุมขึ้นอยู่กับหัวหน้า บางทีก็เดือนหนึ่ง ตอนนี้อยู่หลายครั้งแล้ว จริง ๆ แล้วก็เดือนละครั้ง ประชุมกันชั่วโมงเดียวก็เสร็จ เพราะมีธุระกัน...”

นายสมาน เซ็น – รองหัวหน้ากลุ่ม 3

ประเด็นในการประชุม ประกอบด้วย การปรึกษาหารือในเรื่องที่เกี่ยวกับการเลี้ยงปลากะพงขาว ราคาซื้อพันธุ์ปลา ราคาขายปลาในแต่ละขนาด และวิธีแก้ปัญหา นอกจากนี้ยังเป็นการรวบรวมปัญหาต่าง ๆ ของสมาชิกในส่วนที่ไม่สามารถแก้ไขได้ในที่ประชุมกลุ่ม หัวหน้ากลุ่มก็จะนำไปปรึกษาประธานชมรมที่ทำการชมรมอีกครั้ง เพื่อหาข้อยุติ หรือหากประธานชมรมไม่สามารถแก้ไขได้ ประธานก็จะเป็นคนไปปรึกษาและขอ

ความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ประมง ในการประชุมกลุ่มสมาชิกจะให้ความสำคัญและเข้าประชุมในทุกครั้ง ทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ หัวหน้ากลุ่มจะเปิดโอกาสให้สมาชิกได้พูด ขณะเดียวกันหัวหน้ากลุ่มก็จะรับฟังและพยายามทำตัวเป็นกลางให้มากที่สุด

“...เข้าร่วมประชุมเกือบทุกครั้ง ถ้าไม่ติดงานอย่างอื่น พูดคุยเรื่องพันธุ์ปลากะพง ตลาต ราคา อาหารที่จะให้ปลา สมาชิกเวลาเรียกประชุมก็คุยกัน ก็ได้เถียงในเรื่องความคิด ประสบการณ์ของคนที่ทำ ส่วนมากก็ใช้เสียงมากกว่า เหตุผลใครดีกว่าทุกคนก็ยอมรับ...”

นายทวีศักดิ์ รัตนเดโช – สมาชิกกลุ่ม 1

“...หัวหน้ากลุ่มมีหน้าที่เรียกประชุมพรรค ลูกบ้านว่ามีปัญหาอะไร เราก็ไปปรึกษามามุ (นายมานพ เบ็ญจวรรณ – ผู้วิจัย) เขามีปัญหา มีปลาเจ็บป่วย ผมก็ไปปรึกษาหัวหน้ากลุ่มใหญ่อีกที (นายมานพ – ผู้วิจัย) บามุก็ไปประสานงานทางโน้น (ศุภชัย เพาะเลี้ยงประมงชายฝั่ง – ผู้วิจัย) อีกที ทางโน้นก็ส่งเจ้าหน้าที่มาอีกที...”

นายยาการิยา เบ็ญมหามะ – กรรมการ/หัวหน้ากลุ่ม 2

จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า การประชุมของชมรมจะมีความเข้มงวดและให้ความสำคัญกับการเข้าประชุมของสมาชิกมาก ถ้าใครไม่สามารถเข้าประชุมได้จะต้องแจ้งให้ที่ประชุมทราบ หรือส่งตัวแทนเข้าประชุมแทน หากขาดประชุมเกิน 3 ครั้ง โดยไม่มีสาเหตุความจำเป็นก็จะถูกตัดออกจากกลุ่มที่สังกัด โดยการออกนี้เป็นมติของกลุ่มให้ลาออก ขณะเดียวกันคนที่ออกจากกลุ่มไปแล้วก็สามารถกลับเข้ามาเป็นสมาชิกใหม่ได้อีกเมื่อมีความพร้อมและเป็นที่ยินยอมของสมาชิก

: การสื่อสารระหว่างหัวหน้ากลุ่มกับสมาชิกและระหว่างสมาชิกด้วยกัน

การสื่อสารในลักษณะนี้เป็นการพูดคุย ปรึกษาหารือและขอคำแนะนำ รวมทั้งแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน ในเรื่องของการเลี้ยงปลากะพงขาว ซึ่งมักจะมีสถานที่ที่ใช้พบปะกันหลายแห่ง ได้แก่ ร้านน้ำชา ตลาต บ้าน มัสยิด หรือที่โรงเรียนเวลาไปรับส่งบุตรหลาน

“...สมาชิกเขาจะมาหาผมที่นี่ (ที่บ้าน – ผู้วิจัย) มากี่เจอ ไม่ต้องไปหาไกล ก็คุยกัน พอถึงเวลาก็แยกย้ายไปทำงาน คุยกันตอนเช้า กลางคืนก็มีบ้าง...”

นายสันติ สะมาเฮาะ – กรรมการ/หัวหน้ากลุ่ม 5

แต่ที่ร้านน้ำชาจะเป็นสถานที่ที่ใช้บ่อยที่สุด แต่ละกลุ่มจะมีร้านน้ำชาประจำ ซึ่งตั้งอยู่ในเขตหมู่บ้านของตนเอง การพูดคุยที่ร้านน้ำชาจะมีทุกวัน ส่วนใหญ่จะเป็นในตอนเช้าหลังจากที่ส่งบุตรหลานไปโรงเรียนแล้ว พูดคุยกันประมาณ 1-2 ชั่วโมง จากนั้นก็จะกลับไปให้อาหารปลา หรือบางทีก็อาจมานั่งคุยในตอนบ่าย ตอนเย็น และบางกลุ่มก็นั่งคุยกันในตอนกลางคืนก็มี เป็นที่สังเกตว่าการพบปะกันในลักษณะดังกล่าวนี้ทำให้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ไปถึงสมาชิกอย่างรวดเร็ว

“...มีกินน้ำชาทุกวัน ที่ร้านมี 2 โต๊ะ ช่วงเช้าทุกเช้า คุยกันราคาอาหารปลา คุยกัน 8 โมงเช้า เลยจากนั้นก็กลับไปให้อาหารปลาแล้ว พอตีตอนเช้าไปส่งเด็กไปโรงเรียน กลับมาก็แวะคุยกัน มีทุกวันแล้วแต่ใครจะเข้า คนที่ส่งปลาก็พรรคพวกกัน คุ่นหน้ากัน รู้จักกัน ใครมีปัญหาจะมาคุยบนโต๊ะนี้ เสร็จก็กลับ...”

นายمامู อาแว – สมาชิกกลุ่ม 2

ที่มีสยิดก็เป็นอีกแห่งหนึ่งที่ทำให้สมาชิกมีโอกาสพบปะกันบ่อย ได้แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน และเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ทำให้การสื่อสารเป็นไปอย่างรวดเร็ว

“...ไปเจอกันวันศุกร์ละหมาดที่มีสยิด เลิกละหมาดก็คุยกันได้สักครึ่งชั่วโมง...”

นายสุमित ตูแวลล – กรรมการ/หัวหน้ากลุ่ม 6

การสื่อสารระหว่างกันในลักษณะเช่นนี้ เป็นการสื่อสารสองทางอย่างไม่เป็นทางการ ที่สามารถสื่อสารถึงกันได้อย่างรวดเร็ว เนื้อหาของสารที่ถ่ายทอดไปสู่กันนั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงปลากะพงขาวที่ทุกคนมีประสบการณ์คล้าย ๆ กัน จึงสามารถเข้าใจได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ประเด็นของการพูดคุยยังเป็นเรื่องอื่นๆ นอกเหนือไปจากเรื่องอาชีพ เช่น เรื่องสารทุกข์สุกดิบของลูกหลาน ญาติพี่น้อง ดินฟ้าอากาศ เรื่องการเมืองบ้างเล็กน้อย เรื่องการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อหลายคนประสบกับภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ เกิดความท้อแท้ ท้อถอย หหมดกำลังใจ ก็จะได้รับกำลังใจจากสมาชิกคนอื่น ๆ ที่ได้พบปะพูดคุยในวาระและสถานที่ต่าง ๆ ทั้งที่บ้าน ชมรม มีสยิด หรือร้านน้ำชา ให้อุดหนุนและสู้ต่อไป

ปัจจัยสมทบจากภายนอก

ปัจจัยภายนอกที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ที่มีส่วนทำให้ชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวสามารถเข้ามารวมกลุ่มกันได้และยังส่งผลให้ชมรมยังคงดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และดำรงความเป็นชมรมอยู่ได้ ประกอบด้วย

ไม่อยากไปหากินที่มาเลเซีย

สภาวะเศรษฐกิจตกต่ำที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวเช่นเดียวกับผู้ประกอบการอาชีพอื่น ๆ จึงทำให้สมาชิกชมรมยิ่งเห็นความสำคัญของการ “รวมกันเราอยู่” ช่วยเหลือกัน เพื่อให้ชมรมมีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น นอกจากนี้สมาชิกชมรมบางคนก็ลาออกไป เพราะไปรับจ้างทำงานในมาเลเซียก็ตงงานกลับมาอยู่บ้านกันแทบทั้งสิ้น จึงทำให้คนเหล่านี้ต้องการที่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกชมรมอีก เพื่อว่าชมรมจะได้ช่วยให้สถานการณ์กลับดีขึ้น มีงานทำ มีรายได้เลี้ยงครอบครัวและที่สำคัญได้อยู่กันพร้อมหน้าพร้อมตาทั้งครอบครัว ไม่ต้องไปทำมาหากินที่อื่น ซึ่งเหตุผลต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นข้อสนับสนุนให้การรวมกลุ่มของสมาชิกชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวเป็นไปอย่างมั่นคงยิ่งขึ้น

“...เลี้ยงปลา รายได้มันได้ ได้กำไร ก็ชักชวนกันไปเรื่อย ๆ ก่อนหน้านั้นส่วนมากไปทำงานมาเลย์หมดเลย เหลือผู้หญิง คนแก่ ๆ อันนี้ (การเลี้ยงปลากะพงขาว – ผู้วิจัย) ก็เป็นการหลีกเลี่ยงที่จะไปทำงานมาเลย์...”

นายสะมาแอ ดิง – รองหัวหน้ากลุ่ม 12/ที่ปรึกษาชมรม

พ่อค้าคนกลางเอาวัดเอาเปรียบ

ผู้เลี้ยงปลากะพงขาวมักจะถูกเอาวัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง หรือเจ้าแก่งอยู่เสมอ เพราะตนเองไม่มีอำนาจในการต่อรองราคา ราคาปลาที่ขายไปนั้นจึงมักจะเป็นราคาขายที่จ่ายอ้อมมากกว่าพอใจ การมารวมกลุ่มกันของผู้เลี้ยงปลากะพงขาว อาจจะไม่ทำให้ราคาขายปลาสูงมากนัก แต่ก็ช่วยให้ราคาขายของสมาชิกอยู่ในระดับเดียวกัน หรือใกล้เคียงกัน และการกดราคาของพ่อค้าคนกลางก็จะเป็นไปได้ยากขึ้น

“...ราคาขายเหมือนกัน ราคาเดียวกันไม่ค่อยดีเท่าไร พออยู่ได้ ราคาเหมือนกัน สมมติว่า 100 ก็ 100 ทุกคน เจ้าแก่งมาจับ ถ้าต่ำกว่าร้อยสมาชิกก็ไม่ให้ ทุกคนก็ไม่ให้ สมาชิกต้องมาคุยกันก่อน ต้องให้ได้ราคานี้ ถ้าไม่ได้ก็ไม่ให้...”

นายมุฮัมมัด เปาะวอ – ที่ปรึกษา/หัวหน้ากลุ่ม 3

แรงผลักดันจากหน่วยงานของรัฐ : งบประมาณ

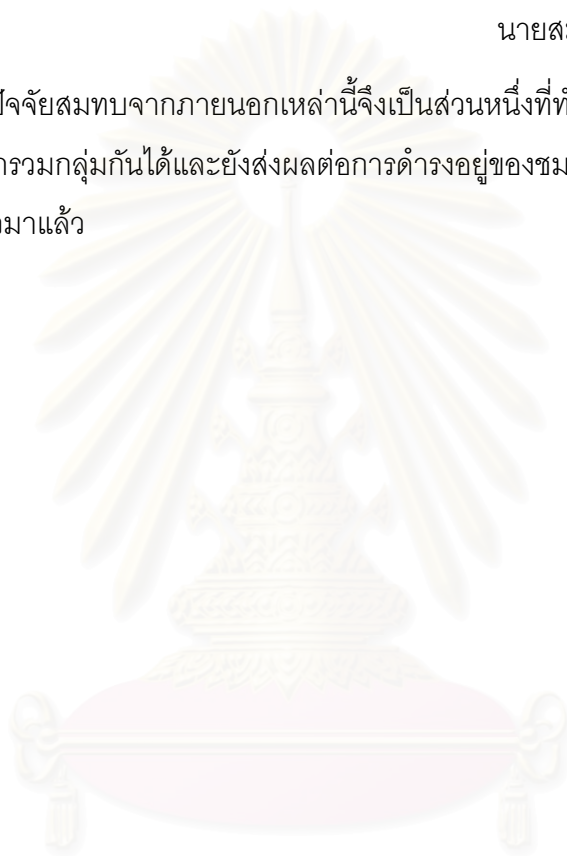
การขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ มีข้อจำกัดในหลายเรื่องด้วยกัน ข้อจำกัดส่วนหนึ่งที่ชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวประสบ คือ การมีงบประมาณจำกัดจึงไม่สามารถให้การสนับสนุนชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวได้ นอกจากนี้แล้วในหลาย ๆ ครั้งที่ชมรมขอความช่วยเหลือไปยังหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ก็มีทั้งให้ความช่วยเหลือบ้าง เช่น นำลูกปลามาแจกแต่ก็ไม่

ใช้ขนาดที่สมาชิกต้องการ และบางทีก็ปฏิเสธ เช่น งบประมาณ ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญสำหรับชมรม ดังนั้น จำเป็นที่ชมรมผู้เลี้ยงปลาจะพึงชาวจะต้องรวมกลุ่มกันให้เข้มแข็ง แสดงศักยภาพ เพื่อให้หน่วยงานของรัฐเห็นความสำคัญและความพร้อมของชมรม ให้เป็นที่ยอมรับของหน่วยราชการให้ได้ เพื่อให้ทางการสนับสนุนและช่วยเหลือทางด้านงบประมาณอย่างจริงจัง

“...คิดว่าชมรมจะใหญ่กว่านี้ จะแข็งแรงกว่านี้ เพราะโครงการ (งบประมาณ – ผู้วิจัย) อะไรก็จะให้...”

นายสมาน เซ็น – รองหัวหน้ากลุ่ม 3

ปัจจัยสมทบจากภายนอกเหล่านี้จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชมรมผู้เลี้ยงปลาชาวสามารถเข้ามารวมกลุ่มกันได้และยังส่งผลต่อการดำรงอยู่ของชมรมอยู่ได้ เช่นเดียวกับปัจจัยอื่น ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การสื่อสารในการก่อตัวและการขยายเครือข่ายของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสื่อสารในการก่อตัวและการขยายเครือข่ายของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว และศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการรวมกลุ่มและการดำรงอยู่ของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยที่ใช้หลักการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลตั้งแต่วันที่ 16 ตุลาคม 2543 ถึงวันที่ 20 มกราคม 2544 โดยใช้วิธี Criterion Sampling กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย ประธานชมรม 1 คน หัวหน้ากลุ่ม (กรรมการชมรมและที่ปรึกษา) 9 คน และสมาชิกชมรม 10 คน รวมทั้งสิ้น 20 คน

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษา 2 ประเด็น คือ

1. การสื่อสารในการก่อตัวและการขยายเครือข่ายของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว
2. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการรวมกลุ่มและการดำรงอยู่ของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว

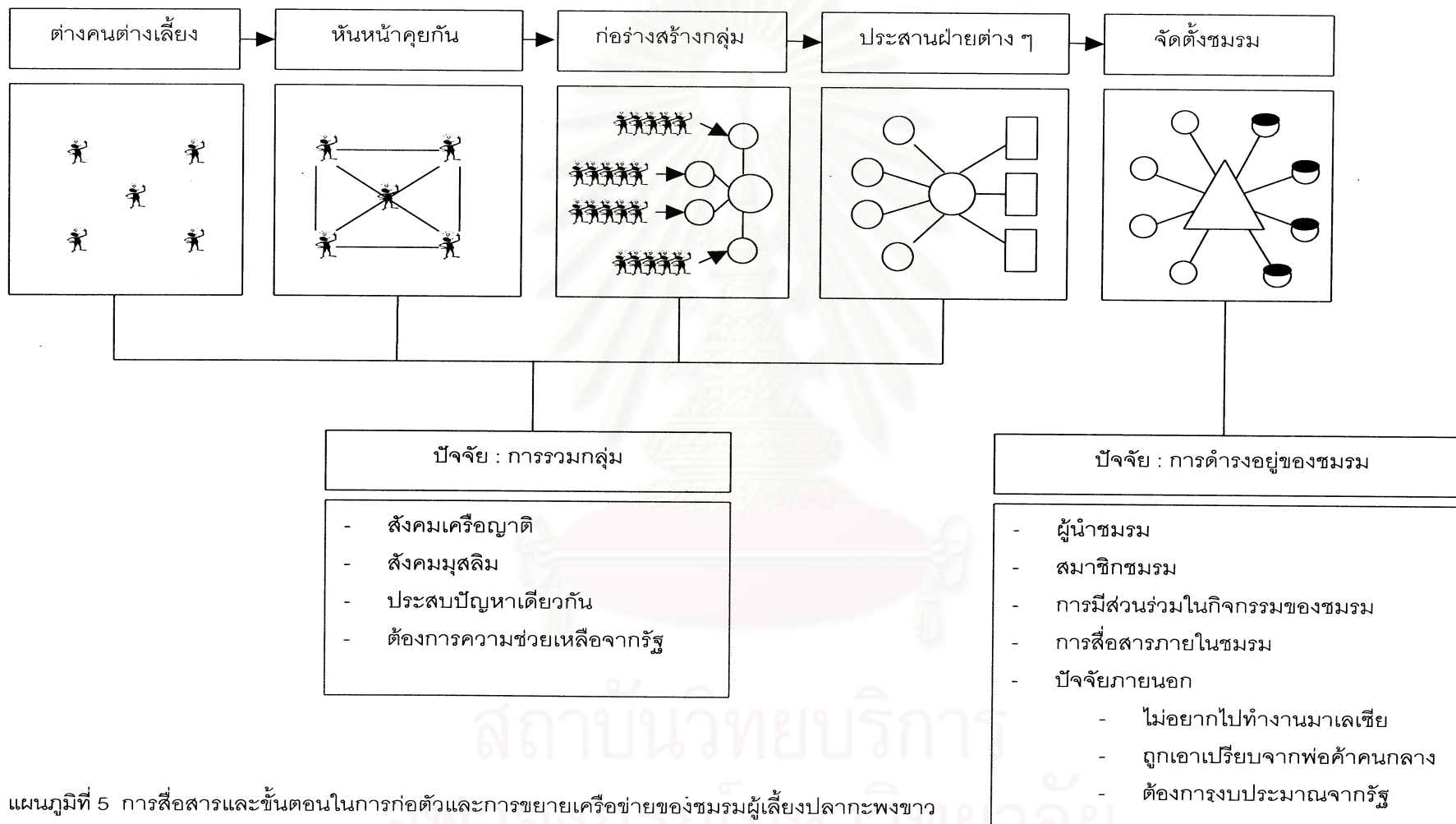
โดยมีข้อสรุปที่ได้จากผลการวิจัย ดังนี้

การสื่อสารในการก่อตัวและการขยายเครือข่ายของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว

- 1) การสื่อสารในการก่อตัว การก่อตัวรวมเป็นกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาว จนกลายมาเป็นชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวในเวลาต่อมา แบ่งออกได้เป็น 3 ระยะด้วยกัน คือ
  - การก่อร่างสร้างกลุ่ม เป็นการเริ่มเข้ามารวมเป็นกลุ่มของผู้เลี้ยงปลากะพงขาวในระยะแรก มีนายมานพ เบ็ญจวรรณเป็นผู้นำในการประสาน พูดคุยกับผู้เลี้ยงปลากะพงขาว 30 คน ให้มารวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกัน ซึ่งนายมานพได้รับการคัดเลือกให้เป็นหัวหน้ากลุ่ม

การสื่อสารที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลานี้ เป็นการสื่อสารแบบสองทางที่มีลักษณะไม่เป็นทางการในแนวระนาบ จึงทำให้การสื่อสารเป็นไปอย่างรวดเร็ว

แผนภูมิที่ 5 การสื่อสารและขั้นตอนในการก่อตัวและการขยายเครือข่ายของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว

- การประชุมฝ่ายต่าง ๆ เมื่อการรวมกลุ่มกันเป็นรูปร่างขึ้นมาแล้ว กลุ่มจึงได้มีการประชุมกับฝ่ายต่าง ๆ ได้แก่ 1) หน่วยงานของรัฐ และ 2) ผู้เลี้ยงปลากระพงชาวคนอื่น ๆ ที่ยังไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกและสนใจจะเข้าร่วมกลุ่ม โดยให้จัดตั้งกลุ่มของตนขึ้นมา การประชุมเช่นนี้เป็นการสร้างความเชื่อมั่น ส่งผลให้ผู้เลี้ยงปลากระพงขาวมาขอเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มเครือข่ายเพิ่มขึ้นเป็น 150 คน จาก 6 กลุ่ม

การสื่อสารที่เกิดขึ้นแม้ว่าจะเป็นการติดต่อกับหน่วยงานของรัฐ แต่รูปแบบการสื่อสารยังคงเป็นลักษณะการสื่อสารแบบสองทางอย่างไม่เป็นทางการและมีรูปแบบการสื่อสารจากล่างขึ้นบน ส่วนการสื่อสารระหว่างผู้เลี้ยงปลากระพงขาวด้วยกันเป็นการสื่อสารแบบสองทางอย่างไม่เป็นทางการ

- การจัดตั้งเป็นชมรม เกิดจากการที่ผู้นำกลุ่มต้องการให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง มีความมั่นคงในอาชีพ จึงได้ประสานขอความช่วยเหลือและคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ของรัฐในการจัดตั้งเป็นชมรมอย่างเป็นทางการและได้จดทะเบียนเป็นชมรมในปี พ.ศ. 2538 โดยนายมานพ เบ็ญจวรรณได้รับการคัดเลือกจากสมาชิกให้เป็นประธานชมรม

การสื่อสารที่เกิดขึ้นเป็นการสื่อสารแบบสองทางที่มีลักษณะเป็นทางการ เพราะต้องเกี่ยวข้องกับเอกสารราชการและข้อกฎหมายต่าง ๆ

2) การสื่อสารในการขยายเครือข่าย มีประเด็นที่เกี่ยวข้อง 2 ประเด็น

- การประชุมระหว่างกลุ่มผู้เลี้ยงปลากระพงขาว เป็นการประชุมกลุ่มผู้เลี้ยงปลากระพงขาวต่าง ๆ ให้เกิดความเข้าใจ เพื่อช่วยกันสร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงในการเลี้ยงปลากระพงขาวให้เกิดขึ้น ตลอดจนช่วยกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน

การสื่อสารที่เกิดขึ้นนี้เป็นไปอย่างรวดเร็ว เพราะข้อมูลข่าวสารที่ถ่ายทอดถึงกันสามารถตอบสนองความต้องการและช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของทุกคน ทุกกลุ่มได้

- การเชื่อมโยงกลุ่มต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เป็นการเชื่อมโยงกลุ่มต่าง ๆ เข้าเป็นสมาชิกเครือข่าย การเชื่อมโยงกลุ่มนี้มีด้วยกัน 2 ระยะ คือ ระยะแรกเป็นรุ่นบุกเบิกและระยะที่สองเป็นรุ่นหลัง จึงทำให้มีกลุ่มสมาชิกเพิ่มขึ้น 14 กลุ่ม และมีจำนวนสมาชิกรวม 790 คน ขณะเดียวกันกลุ่มผู้เลี้ยงปลาได้มาขอเข้าร่วมเป็นกลุ่มสมาชิกเครือข่ายด้วย

การสื่อสารในการเชื่อมโยงกลุ่มต่าง ๆ เข้าด้วยกันเป็นการสื่อสารแบบสองทางที่ไม่เป็นทางการ ทำให้ข้อมูลข่าวสารที่สื่อถึงกันเป็นไปในทิศทางเดียวกันและรวดเร็ว การเชื่อมโยงกลุ่มต่าง ๆ เข้าเป็นกลุ่มเครือข่ายของชมรมจึงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการรวมกลุ่มและการดำรงอยู่ของชมรมผู้ เลี้ยงปลากะพงขาว

1) ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการรวมกลุ่มของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว

- เป็นสังคมเครือข่าย
- เป็นสังคมมุสลิม
- ประสบปัญหาในการเลี้ยงปลากะพงขาวเหมือนกัน
- ต้องการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ

2) ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวนี้

ลักษณะเฉพาะของผู้นำ ประกอบด้วย

- เป็นคนดี สมาชิกให้ความเคารพนับถือ ไว้วางใจ เชื่อสัตย์
- เป็นคนทำงานเพื่อส่วนรวม เสียสละ รับผิดชอบ ช่วยเหลือ
- เป็นคนใฝ่รู้ ทำเป็นตัวอย่าง มีประสบการณ์
- กล้าติดต่อกับหน่วยงานราชการ
- เป็นผู้กว้างขวาง รู้จักคนมาก

ลักษณะเฉพาะของสมาชิกชมรม ประกอบด้วย

- ขยันขันแข็งและสนใจใฝ่หาความรู้
- สำนึกในความเป็นกลุ่ม
- ยึดมั่น เคร่งครัดในศาสนา

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสมาชิก ประกอบด้วย

- ร่วมระดมความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น
- ร่วมวางแผนและจัดกิจกรรมของชมรม

การสื่อสารภายในชมรม ประกอบด้วย

- การสื่อสารระหว่างประธานชมรมกับหัวหน้ากลุ่มและสมาชิก ซึ่งใช้วิธีการสื่อสารในหลายรูปแบบ คือ hand mail การพบปะสมาชิกตามบ้าน หรือที่กระชังเลี้ยงปลา การประชุมร่วมกับหัวหน้ากลุ่มและสมาชิกชมรม

- การสื่อสารระหว่างหัวหน้ากลุ่มกับสมาชิกและระหว่างสมาชิกด้วยกัน โดยการพบปะ พูดคุยกันตลอดเวลาในสถานที่ต่าง ๆ คือ ร้านน้ำชา มัสยิด บ้านและตลาด ซึ่งเป็นที่ที่พบปะกันได้ง่ายที่สุดและทุกคนก็พอใจและมีความสุขที่ได้มาพูดคุยปรึกษาหารือ และปรับทุกข์กันที่นี่

3) ปัจจัยสมทบจากภายนอก

- ไม่อยากไปหากินที่มาเลเซีย
- พ่อค้าคนกลางเอารัดเอาเปรียบ
- แรงผลักดันจากหน่วยงานของรัฐ : งบประมาณ

อภิปรายผลการวิจัย

การสื่อสารในการก่อตัวและการขยายเครือข่ายของชมรมผู้เลี้ยงปลา

กะพงขาว

1. การก่อตัวของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว มีขั้นตอนที่เกิดขึ้นด้วยกัน 3 ระยะ ได้แก่ การก่อร่างสร้างกลุ่ม โดยกลุ่มที่มีอยู่เริ่มที่จะเข้ามารวมกัน ระยะที่สอง ได้แก่ การประสานฝ่ายต่าง ๆ คือ หน่วยงานรัฐ เพื่อขอความช่วยเหลือในเรื่องที่เกี่ยวกับการเลี้ยงปลากะพงขาว และผู้เลี้ยงปลากะพงขาวที่ยังไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มและมีความสนใจที่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม และระยะที่สาม ได้แก่ การจัดตั้งเป็นชมรมอย่างเป็นทางการ

การอภิปราย :

เมื่อพิจารณาขั้นตอนของการก่อร่างสร้างกลุ่มจนมาถึงการจัดตั้งเป็นชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว พบว่าขั้นตอนของการรวมกลุ่มเป็นชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวนั้น เป็นการค่อย ๆ เข้ามาเริ่มรวมกันเป็นกลุ่ม ขณะเดียวกันกลุ่มก็มีการพัฒนาไปตามลำดับขั้นตอน ซึ่งมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับแนวคิดการเสริมสร้างกลุ่มและเครือข่ายของปารีชาต วลัยเสถียร และคณะ (2543) ที่ได้สรุปถึงขั้นตอนการเสริมสร้างกลุ่มและเครือข่าย ว่ามีด้วยกัน 3 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 ว่าด้วยการจัดตั้งกลุ่ม เป็นขั้นตอนแรกของการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม ขั้นที่ 2 ว่าด้วยการเคลื่อนไหวของกลุ่ม เป็นขั้นตอนที่จะช่วยผลักดันให้กลุ่มเกิดพลังการต่อสู้และพลังการต่อรองในโอกาสต่อไป และขั้นที่ 3 ว่าด้วยการเจริญเติบโตของกลุ่ม คือสมาชิกกลุ่มเพิ่มจำนวนขึ้นและเกิดกลุ่มใหม่ ๆ ต่อเนื่องและสัมพันธ์กับกลุ่มที่มีอยู่เดิม เมื่อนำแนวคิดนี้และผลการวิจัยที่ได้มาเปรียบเทียบกัน พบว่า การก่อร่างสร้างกลุ่มนั้นตรงกับขั้นที่ 1 ในแง่ที่ว่าด้วยสถานการณ์ที่ทำให้คนรวมกัน เพื่อความอยู่รอด เพื่อผลประโยชน์ ซึ่งตรงกับความต้องการของกลุ่ม สถานการณ์ที่ว่าด้วยความสมัครใจในการเข้าร่วมกลุ่ม รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์และภักดีต่อกัน และสถานการณ์ที่ว่าด้วยสิ่งแวดล้อมที่คล้ายคลึงกัน มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน ทำให้สามารถร่วมงานกันได้ง่ายและเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ส่วนขั้นตอนการประสานกับฝ่ายต่าง ๆ นั้น ตรงกับขั้นที่ 2 ในแง่ของการส่งเสริมการประชุม พบปะ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น เพื่อสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่มให้แน่นแฟ้น ขั้นตอนสุดท้าย คือการจัดตั้งเป็นชมรม สอดคล้องกับขั้นตอนที่ 3 ที่ว่าด้วยการเจริญเติบโตในสหพันธ์รวม

กลุ่ม เป็นการทำให้กลุ่มเล็ก ๆ เข้ามาร่วมกันดำเนินงาน ซึ่งหมายถึงการร่วมกันจัดตั้งเป็นชมรมขึ้นมา

อย่างไรก็ดี มีความแตกต่างในขั้นตอนที่ 2 ตามแนวความคิดการเสริมสร้างกลุ่มและเครือข่ายของปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543) ในแง่ที่ว่า ในขั้นตอนที่ 2 เน้นการเคลื่อนไหวภายในกลุ่มเท่านั้น ไม่ได้กล่าวถึงการมีปฏิสัมพันธ์กับคนภายนอกกลุ่ม ในขณะที่การก่อตัวของชมรม ในขั้นที่ 2 มีการประสานขอความช่วยเหลือจากคนภายนอกกลุ่ม ซึ่งก็คือ หน่วยงานราชการต่าง ๆ ด้วย เพราะเมื่อมองในอีกแง่มุมหนึ่ง การได้ประสาน หรือติดต่อกับคนภายนอกกลุ่ม เช่น หน่วยงานราชการ ในลักษณะการปรึกษาพูดคุยระหว่างกัน ได้รับคำแนะนำ เป็นการช่วยทำให้การรวมเป็นกลุ่มของผู้เลี้ยงปลากะพงขาวเป็นไปอย่างเข้มแข็งและมีศักยภาพมากขึ้น เพราะกลุ่มจะถูกเจ้าหน้าที่กระตุ้นให้เกิดความคิดและการกระทำที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่ม ดังเช่นที่ ภูมิธรรม เวชยชัย (2527) ได้สรุปว่า องค์การภายนอกชุมชนเป็นเพียงเงื่อนไขที่มีส่วนเสริมให้พลังศักยภาพของชุมชนนั้นได้แสดงออกมา ซึ่งการก่อตัวของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวที่ได้ประสานกับหน่วยงานรัฐเป็นข้อยืนยันหนึ่งที่ชัดเจน และสอดคล้องกับแนวคิดของ ชื่น ศรีสวัสดิ์ และเอียด ดีพูน (2530-2531) กล่าวไว้ว่า การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ซึ่งดำเนินไปอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ทำให้กลุ่มมีขวัญกำลังใจและได้รับความรู้ในด้านเทคนิควิธีการในการปฏิบัติเพิ่มขึ้น

เมื่อพิจารณาในด้านการสื่อสารในการก่อตัวของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว พบว่า กระบวนการสื่อสารที่เกิดขึ้นใน 3 ระยะนั้น ได้แก่ ระยะเวลาการก่อร่างสร้างกลุ่ม เป็นกระบวนการสื่อสารแบบสองทางอย่างไม่ทางการที่เป็นแนวราบ เกิดขึ้นระหว่างผู้เลี้ยงปลากะพงขาวด้วยกัน ระยะเวลาที่สองเป็นการประสานฝ่ายต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งการประสานกับหน่วยงานราชการ โดยใช้รูปแบบการสื่อสารสองทางอย่างไม่เป็นทางการ ที่มีการสื่อสารจากล่างขึ้นบน และการประสานกับผู้เลี้ยงปลากะพงขาวอื่น ๆ ที่สนใจจะเข้าร่วมกลุ่ม มีรูปแบบการสื่อสารแบบสองทางอย่างไม่เป็นทางการในแนวระนาบ สำหรับระยะที่สามเป็นการจัดตั้งเป็นชมรม ซึ่งมีรูปแบบการสื่อสารสองทางอย่างเป็นทางการที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาวกับเจ้าหน้าที่รัฐ

การอภิปราย :

การสื่อสารในระยะเวลาการก่อร่างสร้างกลุ่ม เป็นการสื่อสารแบบสองทางระหว่างอย่างไม่เป็นทางการผู้เลี้ยงปลากะพงขาวด้วยกัน ที่สามารถพูดคุย ได้ตอบกันได้ ขณะเดียวกันก็เป็นการสื่อสารในแนวระนาบเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เพราะต่างก็เป็นผู้ที่มีสถานภาพที่เหมือนกันในสังคม ประกอบอาชีพเดียวกัน นอกจากนี้ เนื้อหาสารที่ถ่ายทอดถึงกัน เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเลี้ยงปลากะพงขาว ปัญหาที่แต่ละคนประสบอยู่ ความต้องการที่จะหาคนมาช่วยเหลือให้เป็นอาชีพที่มั่นคงขึ้น การพูดคุยกันในเรื่องเหล่านี้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งที่ผู้เลี้ยงปลากะพงขาวมีส่วนร่วมกัน จึงทำ

ให้การมารวมกันเพื่อก่อร่างสร้างกลุ่มเป็นได้อย่างรวดเร็ว ดังเช่นที่ Berlo 1960 (ปรมะ, 2540) กล่าวว่า ผู้ส่งสารและผู้รับสารจะต้องมีความคล้ายคลึงกัน หากทั้งสองฝ่ายไม่มีความคล้ายคลึงกัน การสื่อสารก็เกิดขึ้นไม่ได้ หรือที่ Shramm 1960 (ปรมะ, 2540) เรียกปัจจัยเหล่านี้ว่า ประสบการณ์ (experience) ความร่วมกันที่จะทำให้การสื่อสารเกิดขึ้นได้ดังกล่าว ก็คือความร่วมกันในความหมาย (common meaning) ซึ่งหมายถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงปลากระพงขาว

การสื่อสารในระยะของการประสานกับฝ่ายต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งการประสานกับหน่วยราชการ โดยใช้รูปแบบการสื่อสารสองทางอย่างไม่เป็นทางการ และการประสานกับผู้เลี้ยงปลากระพงขาวอื่น ๆ ที่สนใจจะเข้าร่วมกลุ่ม มีรูปแบบการสื่อสารแบบสองทางอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งการประสานที่เกิดขึ้นกับทั้งสองฝ่ายของกลุ่มผู้เลี้ยงปลากระพงขาว เป็นการสื่อสารที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารต่างสลับบทบาทหน้าที่ในการรับ-ส่งสาร มีการเปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้ซักถามข้อสงสัยต่าง ๆ การสื่อสารเช่นนี้ทำให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันอย่างชัดเจน ทำให้การสื่อสารที่เกิดขึ้นมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะผู้ส่งสารและผู้รับสารมีความเสมอภาคในการติดต่อสื่อสาร ซึ่งก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้วยกัน

อย่างไรก็ดี มีความแตกต่างในแง่ของการไหลเวียนของข่าวสาร กล่าวคือ การประสานกับหน่วยราชการมีลักษณะของการสื่อสารจากล่างขึ้นบน (Bottom-up Communication) คือ จากกลุ่มผู้เลี้ยงปลากระพงขาวประสานติดต่อไปยังเจ้าหน้าที่รัฐ ในลักษณะของการขอความช่วยเหลือในรูปแบบต่าง ๆ ในขณะที่การประสานกับผู้เลี้ยงปลากระพงขาวคนอื่น ๆ มีลักษณะการสื่อสารตามแนวราบ (Horizontal Communication)

การสื่อสารในระยะการจัดตั้งเป็นชมรม เป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มผู้เลี้ยงปลากระพงขาวกับเจ้าหน้าที่รัฐ เพราะเกิดจากการที่ผู้นำกลุ่มต้องการให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง มีความมั่นคงในอาชีพ จึงได้ประสานขอความช่วยเหลือและคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ของรัฐในการจัดตั้งเป็นชมรมอย่างเป็นทางการ ดังนั้น รูปแบบการสื่อสารที่เกิดขึ้นจึงเป็นการสื่อสารแบบสองทางอย่างเป็นทางการ เพราะมีเรื่องของกฎระเบียบในการจัดตั้งชมรมเข้ามาเกี่ยวข้อง ขณะเดียวกันมีลักษณะการสื่อสารจากล่างขึ้นบนเช่นเดียวกับกระบวนการสื่อสารในระยะการประสานกับหน่วยงานรัฐ แม้ว่าทั้ง 2 ฝ่ายจะมีความแตกต่างในสถานภาพทางสังคม แต่ก็ไม่ได้เป็นอุปสรรคขัดขวางการสื่อสารระหว่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ต่างก็ได้เคยปรึกษาหารือพูดคุยกันมาในระยะการประสานกับหน่วยงานรัฐมาแล้ว

2. การขยายเครือข่ายของชมรมผู้เลี้ยงปลากระพงขาว มีด้วยกัน 2 ระยะ คือ ระยะที่หนึ่งเป็นการประสานระหว่างกลุ่มผู้เลี้ยงปลากระพงขาว เพื่อสร้างความเข้าใจให้ตรงกันในเรื่อง

ของการรวมกลุ่มให้เกิดความเข้มแข็งและมีความมั่นคงในอาชีพ ส่วนระยะที่สองเป็นการเชื่อมโยงกลุ่มต่าง ๆ ให้เข้ามารวมกันเป็นกลุ่มเครือข่าย

การอภิปราย :

การขยายเครือข่ายของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว เกิดขึ้นจากการประสานกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาวในอำเภอยะหริ่ง ให้เข้ามารวมเป็นกลุ่มเครือข่าย เพื่อสร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงในการเลี้ยงปลากะพงขาวให้เกิดขึ้น ตลอดจนช่วยกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน มีความสอดคล้องกับแนวคิดของ สุชาติ มีสงฆ์ (2535) ที่กล่าวว่า เครือข่ายของชาวบ้าน เน้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและชุมชน ซึ่งมีพื้นฐานมาจากการแสวงหาหลักประกันให้กับชีวิตและครอบครัว

สำหรับการสื่อสารในการขยายเครือข่ายของชมรมนั้น ได้แก่ ระยะเวลาหนึ่งการประสานระหว่างกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาวที่ต้องการมารวมกันเป็นกลุ่มเครือข่ายของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว โดยการพูดคุยปรึกษาหารือระหว่างกัน เป็นการสื่อสารแบบสองทางอย่างไม่เป็นทางการที่เป็นแนวราบ ขณะเดียวกันก็เป็นการสื่อสารในลักษณะ two-step flow communication เกิดขึ้น ส่วนระยะที่สองการเชื่อมโยงกลุ่มต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ได้แก่ กลุ่มรุ่นบุกเบิกและกลุ่มรุ่นหลัง เป็นการสื่อสารแบบสองทางอย่างไม่เป็นทางการในแนวราบเช่นเดียวกัน โดยมีเครือข่ายการสื่อสารแบบทุกช่องทาง (All Channel Network) และเครือข่ายการสื่อสารของมุสลิมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

การอภิปราย :

การสื่อสารในการประสานระหว่างกลุ่มต่าง ๆ เป็นการประสานกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาวต่าง ๆ ให้เกิดความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อช่วยกันสร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงในการเลี้ยงปลากะพงขาวให้เกิดขึ้น ตลอดจนช่วยกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน การสื่อสารที่เกิดขึ้นเป็นการสื่อสารแบบสองทางอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งการสื่อสารที่เกิดขึ้นจึงเป็นไปอย่างรวดเร็ว เพราะข้อมูลข่าวสารที่ถ่ายทอดถึงกัน สามารถตอบสนองความต้องการและช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของทุกคน ทุกกลุ่มได้ อีกทั้งยังมีการสื่อสารแบบ two-step flow communication ที่เกิดขึ้นระหว่างหัวหน้ากลุ่มด้วยกัน แล้วจากนั้นหัวหน้ากลุ่มแต่ละคนจึงถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารที่ได้มาไปยังสมาชิกกลุ่มอีกต่อหนึ่ง จึงยิ่งส่งผลต่อการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร การประสานระหว่างกลุ่มต่าง ๆ เป็นไปอย่างรวดเร็ว

กระบวนการสื่อสารในการเชื่อมโยงกลุ่มต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อเป็นสมาชิกเครือข่าย การสื่อสารในการเชื่อมโยงกลุ่มต่าง ๆ เข้าด้วยกันเป็นการสื่อสารแบบสองทางที่ไม่เป็นทางการ ทำให้ข้อมูลข่าวสารที่สื่อถึงกันเป็นไปในทิศทางเดียวกัน การเชื่อมโยงกลุ่มต่าง ๆ เข้าเป็นกลุ่มเครือข่ายของชมรมจึงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ ยังมี การสื่อสารในลักษณะเครือข่ายเกิดขึ้น

ในรูปของการสื่อสารที่สมาชิกกลุ่มสามารถติดต่อสื่อสารถึงกันทั้งกับสมาชิกในกลุ่มย่อยด้วยกัน และกับสมาชิกกลุ่มย่อยอื่น ๆ ได้อย่างไม่มีข้อจำกัด จึงทำให้กระบวนการสื่อสารในการเชื่อมโยงกลุ่มต่าง ๆ เป็นไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดในเรื่องเครือข่ายการสื่อสารของ Harold J. Leavitt ที่ได้กล่าวไว้ว่า เครือข่ายการสื่อสารแบบทุกช่องทาง (All Channel Network) เป็นการสื่อสารที่สมาชิกทุกคนสามารถติดต่อสื่อสารถึงกันได้หมด อาจถือได้ว่าเป็นเครือข่ายการติดต่อสื่อสารที่สมบูรณ์ที่สุด เพราะไม่มีข้อจำกัดในการสื่อสาร รวมถึงเครือข่ายทางศาสนาที่ทำให้สมาชิกชมรมสามารถติดต่อสื่อสารถึงกันได้ โดยการพบปะกันที่มีสยิดในช่วงก่อนและหลังการละหมาดเสร็จสิ้น

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการรวมกลุ่มและการดำรงอยู่ของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว

1. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการรวมกลุ่มของชมรม ๆ ประกอบด้วย ความเป็นสังคมเครือญาติ ความเป็นสังคมมุสลิม เป็นผู้ที่ประสบปัญหาในการเลี้ยงปลากะพงขาวเหมือนกันและต้องการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ

การอภิปราย : เมื่อพิจารณาในเรื่องปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการรวมกลุ่มของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว ประกอบด้วย ความเป็นสังคมเครือญาติ สังคมมุสลิม เป็นผู้เลี้ยงปลากะพงขาวและมีปัญหาที่เกิดจากการเลี้ยงปลากะพงขาวร่วมกัน สุดท้ายคือต้องการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐเหมือนกัน ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นลักษณะพื้นฐานร่วมกันของสมาชิกชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว จึงทำให้การมารวมเป็นกลุ่มเพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาสามารถทำได้ง่ายขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2527) ที่กล่าวว่า ความจำเป็นในการดำรงชีวิตของชาวบ้าน ผู้ที่เดือดร้อนขัดสน มีความจำเป็นที่จะต้องรวมกลุ่มกัน เพื่อช่วยเหลือกัน นอกจากนี้ ยังมีแนวคิดเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม ที่เน้นให้มีการจัดตั้งกลุ่มที่มาจากความปรองดองกัน นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของฮิดิน รพีพัฒน์ (2526) พบว่า ชาวบ้านที่มีฐานะทางเศรษฐกิจเท่าเทียมกันและมีปัญหาร่วมกันเท่านั้น ที่จะสามารถรวมกลุ่ม เพื่อแก้ไขปัญหาที่เขาร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกระบวนการช่วยเหลือตนเอง

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของกลุ่ม คือ ลักษณะเฉพาะของผู้นำ ลักษณะเฉพาะของสมาชิก การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชมรม การสื่อสารภายในชมรม และปัจจัยสมทบจากภายนอก

ลักษณะเฉพาะของผู้นำชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว ได้แก่ 1) ความเป็นคนดี สมาชิกให้ความเคารพนับถือ ไว้วางใจ ซื่อสัตย์ 2) เป็นคนทำงานเพื่อส่วนรวม เสียสละ รับผิดชอบช่วยเหลือ 3) เป็นคนใฝ่รู้ ทำเป็นตัวอย่าง มีประสบการณ์ 4) กล้าติดต่อกับหน่วยงานราชการ และ

5) เป็นผู้กว้างขวาง รู้จักคนมาก ทั้งหมดนี้เป็นส่วนสำคัญที่ส่งผลให้ชมรมประสบความสำเร็จในการรวมกลุ่มและยังคงรักษาความเป็นชมรมอยู่ด้วย

การอภิปราย : ด้วยคุณลักษณะเฉพาะของผู้นำชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวที่กล่าวมานั้น มีความสอดคล้องกับแนวคิดของ ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2527) ที่ว่าผู้นำเป็นผู้ที่ทำงานเพื่อส่วนรวม มีความจริงใจ ตั้งใจปรับปรุงสภาพชีวิตของประชาชน ได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน เค่งในศาสนา อธิบายการมีส่วนร่วมของแต่ละคนที่ช่วยกันแก้ปัญหา นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ อคิน รพีพัฒน์ (2526) ที่สรุปคุณลักษณะของกลุ่มผู้นำไว้ว่า เป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ ไว้วางใจและมักมาขอคำแนะนำอยู่เสมอ เป็นผู้มีความสนใจในปัญหาของชุมชนและนำมาถกเถียงกันอยู่เสมอเพื่อหาทางแก้ไข และเป็นผู้ที่ประสบปัญหาเช่นเดียวกับชาวบ้าน

อย่างไรก็ดี ในเรื่องของความกล้าติดต่อกับหน่วยราชการของผู้นำชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว มีความขัดแย้งกับงานวิจัยของ สุรพงษ์ ไชยชนะเสถียร (2531) ในเรื่องการสื่อสารทางการเมืองและการไหลเวียนของข่าวสารในชุมชนมุสลิม ที่พบว่าผู้นำที่อยู่ในภูมิภาคของจังหวัดปัตตานีและนราธิวาส เป็นผู้นำที่มักจะหลีกเลี่ยงการติดต่อกับหน่วยราชการ แต่ผู้นำชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวกล้าที่จะติดต่อกับหน่วยงานราชการ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะบางคนเคยรับราชการสามารถพูดภาษาไทยได้ มีการศึกษาสูงกว่าระดับประถมศึกษา บางคนยังมีตำแหน่งอื่น ๆ ในสังคมด้วย จึงต้องมีการติดต่อกับบุคคลอื่น ๆ รวมทั้งเจ้าหน้าที่รัฐอยู่เสมอ

นอกจากนี้ ในการประชุมของชมรมในทุกระดับ หัวหน้ากลุ่มและประธานชมรมจะเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ และเมื่อไม่สามารถหาข้อยุติได้ หัวหน้ากลุ่ม หรือประธานชมรมก็จะเป็นผู้พิจารณาตัดสินใจอย่างเป็นกลางมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับหลักของผู้นำในทัศนะอิสลาม ที่ Altalib (1991) ได้สรุปไว้ว่า ผู้นำในทัศนะอิสลามต้องมีการปรึกษาหารือร่วมกัน มีความยุติธรรมและให้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น สะท้อนให้เห็นถึงความเคร่งครัดในศาสนาของผู้นำและสมาชิกชมรมได้เช่นกัน

ความเป็นผู้นำของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว ยังสอดคล้องกับคุณสมบัติที่พึงประสงค์ของผู้นำที่ได้ระบุไว้ใน อัลกุร-อานและสุนนะห์ด้วย ที่กล่าวถึง ความซื่อสัตย์สุจริต ไว้วางใจ เชื่อถือได้ ฉลาดมีไหวพริบ แก้ปัญหาได้ ความรู้ดี ความสามารถสูง สื่อสารดี มีมนุษยสัมพันธ์ดี เผยแพร่ และเปิดเผย เป็นต้น

ลักษณะของนายมานพ เบ็ญจวรรณ ประธานชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว ซึ่งเป็นผู้อาวุโสคนหนึ่งของชมรม ที่เข้าใจในสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นของผู้เลี้ยงปลากะพงขาวและชุมชนยะหริ่งเป็นอย่างดี มีความกระตือรือร้นและตั้งใจในการทำงาน ให้ความช่วยเหลือแก่ทุกคน เป็นที่ยอมรับนับถือจากสมาชิกชมรมในความสามารถว่าเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงปลากะพงขาวมาก เพราะเป็นผู้ที่สนใจศึกษา ทดลองอยู่ตลอดเวลา เมื่อได้ผลดีก็จะเผยแพร่ความรู้แก่นัก

สมาชิก เมื่อนายมานพได้รับคัดเลือกให้เป็นเกษตรกรดีเด่น ยิ่งเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่สมาชิกมากยิ่งขึ้น ด้วยคุณลักษณะเช่นนี้ สมาชิกชมรมจึงพร้อมใจกันเลือกให้นายมานพเป็นประธานชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว ตั้งแต่แรกเริ่มของการก่อตั้งจนถึงปัจจุบันนี้ที่มีสถานะเป็นชมรม แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมั่นและการยึดมั่นในตัวบุคคลของสมาชิกชมรมว่าผู้นำสามารถช่วยเหลือสมาชิกในเรื่องเลี้ยงปลากะพงขาวให้ดีขึ้นและทำให้ครอบครัวมีความสุขมากขึ้น เมื่อพิจารณาความเป็นผู้นำของนายมานพ พบว่า มีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Remond J. Burby (1972) ที่กล่าวว่า ผู้นำ คือบุคคลที่สามารถช่วยเหลือบุคคลอื่นและยังปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ ทำให้ผู้ตามมีความเชื่อมั่นในตัวเขา สามารถช่วยคลี่คลายความตึงเครียดต่าง ๆ ลงได้และสามารถนำกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

ลักษณะเฉพาะของสมาชิกชมรม ซึ่งประกอบด้วย ความขยันขันแข็งและสนใจใฝ่หาความรู้ ความสำนึกในความเป็นกลุ่ม การยึดมั่นเคร่งครัดในศาสนา ลักษณะเฉพาะของสมาชิกชมรมนี้ ส่งผลต่อความสำเร็จและการดำรงอยู่ของชมรมเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของความเคร่งครัดในศาสนา ที่เป็นเป้าหมายหลอมความคิด สติปัญญา หลักคำสอนของศาสนาซึ่งมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต จึงทำให้สมาชิกมีความปรองดองสามัคคี รับผิดชอบต่อชุมชน ช่วยเหลือเพื่อนบ้าน เสียสละเงินทองและแรงงานในการช่วยเหลือสมาชิกและคนอื่น ๆ ซึ่งมีผลต่อการรวมเป็นกลุ่มจัดตั้งเป็นชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวและการดำรงอยู่ของชมรมด้วย

การอภิปราย : ลักษณะเฉพาะของสมาชิกชมรมที่กล่าวมาในเรื่องของสำนึกในความเป็นกลุ่มของสมาชิกชมรม มีเป้าหมายร่วมกัน คือช่วยให้การเลี้ยงปลากะพงขาวของตนดีขึ้น จึงทำให้ทุกคนร่วมมือ ร่วมใจ ช่วยเหลือกันภายในกลุ่ม มีการรักษาและทำตามกฎข้อบังคับของกลุ่ม สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรพงษ์ ไสธนะเสถียร (2531) ในแง่ที่ว่าหลักการของศาสนาสอนให้ชาวมุสลิมรวมกลุ่ม รักใคร่กัน การจัดตั้งกลุ่มจึงเกิดขึ้นจากความปรองดองกัน นอกจากนี้ ยังมีแนวคิดของ เมืองทอง แคมมณี (2527) ที่กล่าวว่า สมาชิกยึดมั่นในอุดมการณ์ของกลุ่ม โดยพยายามปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละคนจนสุดความสามารถ เพื่อให้กลุ่มปฏิบัติหน้าที่จนบรรลุอุดมการณ์ที่กำหนดไว้ และตามที่ โมห์มัด อับดุลการเดร์ (2520) ได้สรุปว่า ถ้าเรามีความรู้สึกถึงพระคุณของพระเจ้าที่เป็นเจ้าที่ได้ทรงประทานให้เราเกิดมาในแผ่นดินที่มีความสุขแล้ว เราก็จะต้องปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีงามเป็นการตอบแทน ซึ่งสมาชิกชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวก็ได้ปฏิบัติตามนั้นด้วยการตั้งใจและขยันขันแข็งในการทำงาน

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสมาชิก ได้แก่ การร่วมระดมความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและการร่วมวางแผนและจัดกิจกรรมของชมรม จะเห็นได้ว่าสมาชิกมีโอกาสได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชมรม ทั้งในด้านการระดมความคิดเห็น ประชุมร่วมกัน วางแผน

ดำเนินการจัดกิจกรรมอย่างเต็มใจและพร้อมใจ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสมาชิกมีความสำนึกในเรื่องของกลุ่มอยู่ด้วย ขณะเดียวกันก็มีความเคร่งครัดยึดมั่นในการปฏิบัติตามหลักศาสนาควบคู่ไปด้วย

อภิปราย : ชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวเป็นชมรมที่เปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็น เสนอข้อเสนอนะที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชมรมอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดประชุมกลุ่ม ทำให้สมาชิกมีความรู้สึกที่ดีต่อชมรม ที่ยอมรับฟังความคิดเห็นของทุกคน ทำให้เกิดความรู้สึกพอใจและเต็มใจที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ชมรมจัดขึ้น ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สมาชิกก็ได้มีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ ทำให้สมาชิกมีความรัก สามัคคีเกิดขึ้นภายในชมรมด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรพงษ์ โสธนะเสถียร (2531) ที่พบว่าการมีส่วนร่วมในชุมชน เป็นความร่วมมืออย่างสมัครใจในภารกิจของชุมชน การมีส่วนร่วมเป็นพื้นฐานที่จะลดความแปลกแยก และแนวคิดของ 'ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (อ้างในเกียรติศักดิ์ เรือนทองดี, 2536) ที่ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนนโยบาย หรือแผนงาน หรือโครงการ หรือกิจกรรม เพื่อขจัดและแก้ปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน และยังมีแนวคิดสนับสนุนจาก อคิน รพีพัฒน์ (2526) ที่กล่าวว่าการทำงานกิจกรรมหลายอย่างร่วมกันได้ เป็นเพราะเคยลำบากด้วยกันมา เคยประสบปัญหาเช่นเดียวกันและเคยตัดสินใจร่วมกันในการเปลี่ยนอาชีพ

การสื่อสารภายในชมรม มีด้วยกัน 2 ลักษณะ ได้แก่ การสื่อสารระหว่างประธานชมรมกับหัวหน้ากลุ่มและสมาชิก ซึ่งใช้วิธีการสื่อสารในหลายรูปแบบ เช่น hand mail การพบปะสมาชิกและการประชุม ส่วนการสื่อสารระหว่างหัวหน้ากลุ่มกับสมาชิกและระหว่างสมาชิกด้วยกัน โดยการพบปะ พูดคุยกันตามร้านน้ำชา มัสยิด บ้านและตลาด ซึ่งเป็นที่ที่พบปะกันได้ง่ายที่สุดและทุกคนก็พอใจและมีความสุขที่ได้มาพูดคุย ปรีกษาหารือ และปรับทุกข์กันที่นี้

การอภิปราย : การสื่อสารระหว่างสมาชิกชมรมด้วยกัน ในรูปแบบของการสื่อสารสองทางอย่างไม่เป็นทางการ ที่พบปะ พูดคุยในสถานที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ร้านน้ำชาและมัสยิด ซึ่งเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนยะหริ่ง ที่เปิดโอกาสให้สมาชิกชมรมได้พบปะกันมากขึ้น เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันตลอดเวลา ทำให้เกิดความแน่นแฟ้นในกลุ่มพวกพ้องเดียวกัน ดังเช่นที่ ศิริรัตน์ ธานีรัตนานนท์ และคณะ (2538) สรุปว่า สมาชิกในสังคมมุสลิมจะมีความผูกพันกันผ่านเครือข่ายทางศาสนาไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่ หรือเด็ก นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Harold J Leavitt ในเรื่องการสื่อสารแบบกระจายอำนาจ ในลักษณะของเครือข่ายการสื่อสารแบบทุกช่องทาง (All Channel Network) ที่สมาชิกทุกคนสามารถติดต่อกับสมาชิกคนอื่นได้โดยตรง ไม่ต้องผ่านสมาชิกคนอื่น ๆ ทั้งในการรับข่าวสารและส่งข่าวสาร ถือได้ว่าเป็นเครือข่ายการสื่อสารที่สมบูรณ์ที่สุด เพราะไม่มีข้อจำกัดการสื่อสารของสมาชิก โดยเครือข่ายนี้จะเปิดโอกาสให้มีปฏิริยา

ย่อนกลับสูงที่สุด และอาจกล่าวได้อีกว่าการสื่อสารในลักษณะเช่นนี้เป็น “หัวใจ” ของความสำเร็จ ในการรวมกลุ่มและการดำรงอยู่ของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว

ปัจจัยสมทบจากภายนอก ประกอบด้วย ไม่อยากไปหากินที่มาเลเซีย พ่อค้าคนกลางเอาวัดเอาเปรียบ แรงผลักดันจากหน่วยงานของรัฐในเรื่องงบประมาณ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ทำให้ชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวสามารถดำรงคงความเป็นชมรมอยู่ได้

การอภิปราย : ปัจจัยสมทบจากภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงผลักดันจากรัฐมีส่วนทำให้สมาชิกชมรมช่วยกันสร้างกลุ่มของตนให้เกิดความเข้มแข็ง เพื่อให้สามารถดำรงความเป็นชมรมอยู่ได้ เป็นที่ยอมรับของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งจะทำให้ชมรมได้รับความช่วยเหลือโดยเฉพาะในเรื่องของงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมของชมรม มีความสอดคล้องกับแนวคิดของฉลาดชาย รมิตานนท์ (2527) ที่สรุปไว้ว่าเงื่อนไขที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จส่วนหนึ่งมาจากการสนับสนุนจากภายนอกในด้านกำลังใจ วิชาการและเทคโนโลยี ตลอดจนความช่วยเหลือทางวัตถุในสิ่งที่เกินความสามารถของชุมชน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. องค์กรของรัฐควรทำหน้าที่เสมือนเป็นพี่เลี้ยงในการให้คำปรึกษา คำแนะนำ ข้อคิดต่าง ๆ ในการจัดตั้งกลุ่มและให้ชาวบ้านเป็นผู้ดำเนินการเองทั้งสิ้น ตั้งแต่ขั้นตอนในการรวมกลุ่มกันเองของชาวบ้าน การประสานกับบุคคลอื่น ๆ ทั้งราชการ เอกชนและชาวบ้านด้วยตนเอง และขั้นตอนสุดท้ายคือการจัดตั้งเป็นกลุ่ม หรือชมรม ซึ่งจะทำให้กลุ่มที่เกิดขึ้นมานั้นเป็นกลุ่มที่มีความเข้มแข็งที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจระหว่างกัน

2. องค์กรของรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการสนับสนุน หรือจัดตั้งกลุ่มชาวบ้าน ควรพิจารณาในเรื่องบริบททางสังคม คือ การติดต่อประสานกับชาวบ้านในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ ทั้งในเรื่องการพูดคุย การประชุม สถานที่พบปะ ต้องมีความยืดหยุ่นไปตามสถานการณ์ ซึ่งจะทำให้การสนับสนุนการก่อตั้งกลุ่มชาวบ้านประสบความสำเร็จ เช่นเดียวกับชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว

3. องค์กรของรัฐควรจัดอบรม เสริมทักษะให้แก่ชาวบ้านในเรื่องของการเป็นผู้นำกลุ่มที่ดี โดยเน้นในด้านความเป็นผู้นำที่เข้าใจในสภาพท้องถิ่น สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นและวิธีการแก้ไข เป็นผู้นำที่ตั้งใจและกระตือรือร้นที่จะให้ความช่วยเหลือกลุ่ม ตลอดจนการเผยแพร่ความรู้ และกระตุ้นให้ชาวบ้านใส่ใจในการประกอบอาชีพของตน เพื่อให้ผู้ที่พร้อมที่จะเป็นผู้นำได้มีการ

พัฒนาศักยภาพความเป็นผู้นำของตนให้เด่นชัดขึ้น สามารถเป็นผู้นำที่ทดแทนกันได้ ซึ่งจะส่งผลให้กลุ่มมีความเข้มแข็งและยั่งยืน

4. องค์กรของรัฐควรเน้นในคุณลักษณะของการเป็นสมาชิกกลุ่มที่ดี ในด้านความซื่อสัตย์ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การไม่แสวงหาผลประโยชน์ ความขยันขันแข็งในการประกอบอาชีพ ซึ่งมีส่วนทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งและสามารถดำรงความเป็นกลุ่มอยู่ได้

5. เจ้าหน้าที่รัฐควรมีการศึกษาสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะความแตกต่างทางศาสนา ซึ่งเป็นเรื่องละเอียดอ่อน เป็นการปรับทัศนคติ มีมุมมองและวิธีคิดใหม่ เพื่อให้มีความเข้าใจและสามารถสื่อสารกับราษฎรที่เป็นมุสลิมได้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการทำวิจัยเพื่อศึกษาบทบาทของเจ้าหน้าที่รัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชมรม เพื่อที่จะได้รับข้อมูลที่เป็นมุมมองของคนวงนอกที่มีต่อชมรม ผู้นำ และสมาชิกชมรม ทั้งนี้จะได้นำผลการวิจัยทั้งสองมาเปรียบเทียบเพื่อหาความสอดคล้องร่วมกัน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวในด้านการบริหารและดำเนินกิจกรรมของชมรม เพื่อให้ชมรมมีความเข้มแข็งมากขึ้น

2. ควรให้คนในกลุ่มศึกษาในเรื่องของการเป็นชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวมากกว่าที่จะให้นักวิจัย ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกเข้าไปศึกษา เพื่อให้ “คนใน” ได้ทบทวน ศึกษาในสิ่งที่ผ่านมา เพื่อเป็นบทเรียนสำหรับการก้าวต่อไปอย่างมั่นคงของชมรม

3. ควรมีการศึกษาถึงปัจจัยของการไม่เข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวของผู้เลี้ยงปลากะพงขาวคนอื่น ๆ ในอำเภอยะหริ่ง

4. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบในเรื่องการจัดตั้งกลุ่มและการดำรงอยู่ของกลุ่มอาชีพอื่น ๆ ที่เป็นมุสลิมในเขตอำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

- จารุณี พัชรพิमानสกุล. การศึกษาเครือข่ายการสื่อสารของกลุ่มชีวิต. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนการ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540
- ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. แลได้สี่ทศวรรษ : ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมและพัฒนากการทางการเมือง (ในช่วงเวลา 2490-2536). รายงานประกอบการประชุมวิชาการประจำปี 2536 ปัญหาท้าทายของสังคมไทย : ใครจะได้อะไร? อย่างไร?, 10 - 11 ธันวาคม 2536 โรงแรมแอมบาสเดอร์ซีดี จอมเทียน ชลบุรี
- ชื่นกมล ทิพยกุล. รูปแบบการสื่อสารในสภากาแฟของประชาชนในจังหวัดตรัง. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนการ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542
- ปรมะ สตะเวทิน. หลักนิติศาสตร์. กรุงเทพฯ ฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์, พิมพ์ครั้งที่ 9, 2540
- ประยูรศักดิ์ ชลาชนเดชะ. มุสลิมในประเทศไทย. กรุงเทพฯ ฯ, 2539
- พจน์ บุญเรือง. การศึกษาและการพัฒนาการวิจัยการส่งเสริมการเกษตร. เอกสารประกอบการอบรมเรื่องหลักการส่งเสริมการเกษตร ณ สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2522
- ดรุณี บุญภิบาล. การศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมชาวไทยมุสลิมในจังหวัดปัตตานียะลา นราธิวาส กับจังหวัดสตูล ซึ่งมีผลกระทบต่อกรปกครอง. สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, เอกสารโรเนียว, 2530
- ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล. การศึกษาศักยภาพในการพัฒนาชุมชนชนบทในภาคกลาง ภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย. เอกสารโรเนียว, 2536
- ดิเรก ฤกษ์ห่วย. หลักการส่งเสริมการเกษตร. กรุงเทพฯ ฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2527
- นาอีหมีะ นิยะ. รูปแบบการสื่อสารและการยอมรับบทบาทของสตรีมุสลิมในการบริหารจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์อิสลามบ้านสุโขทัยอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541

นุชนาฏ ยูฮันเงาะ. กลยุทธ์การจัดกระบวนการให้การศึกษาแก่คณะกรรมการกลุ่ม
ออมทรัพย์เพื่อการจัดบริการสังคมพื้นฐานระดับชุมชน. วิทยานิพนธ์สังคม
สงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
2540

เมตตา กฤตวิทย์ พัทณี เขยจรรยา และถิรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์. แนวคิดหลักนิเทศศาสตร์.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล, 2530

เมืองทอง เขมมณี. กลุ่มสัมพันธ์ : ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : บุรพาการพิมพ์, 2527

วิมลลักษณ์ ชูชาติ. การนำเสนอรูปแบบของกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้
สำหรับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎี
บัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2540

ศิริรัตน์ ธานีรณานนท์ ดลมนรจณ์ บากา และฉลองภพ สุสังกร์กาญจน์. ชาวไทยมุสลิมและการ
มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม : การศึกษาภาคใต้ตอนล่าง.
รายงานประกอบการประชุมวิชาการประจำปี 2538, 9-10 ธันวาคม 2538 โรงแรม
แอมบาสเดอร์ซีดี จอมเทียน ชลบุรี มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2538

สภาคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนาและองค์กรเซโบ. “การดำรงอยู่ของชุมชน :
กระบวนการต่อสู้และการพัฒนา” กรณีศึกษากลุ่มพัฒนาเขตจอมทอง ศูนย์สังคม
พัฒนาเชียงใหม่. 2533

สายพิรุณ น้อยศิริ. ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาองค์กรประชาชนในชนบท : ศึกษาเฉพาะ
กรณีธนาคารข้าวบ้านโนนขุย ตำบลชุมพวง อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา.
วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530

สุรพงษ์ ไสธนะเสถียร. การสื่อสารทางการเมืองและการไหลเวียนของข่าวสารในชุม
ชนมุสลิม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532

สุรพล กาญจนะจิตราและประภาส ศิลปรัศมี. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มอาชีพ.
เอกสารโรเนียว, กองวิจัยและประเมินผล กรมการพัฒนาชุมชน, 2529

เสาวนีย์ รุจิระอัมพร-จิตต์หมวด. วัฒนธรรมอิสลาม. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล,
2522

อคิน รพีพัฒน์. ม.ร.ว. ปัญหาการพัฒนาชนบทบทเรียนจากกรณีกระทู้บัตร โครง
การพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น,
2531

อรรถวิทย์ ศิลาคุปต์. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อ
การผลิต : ศึกษากรณีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่ชนะเลิศในระดับอำเภอ
จังหวัดตาก. ภาคนิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) สถาบัน
บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2536

อาภรณ์ จันท์สว่าง. สภาวะการคงอยู่ของกลุ่ม. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525

อุทัย บุญประเสริฐ. กลุ่มสัมพันธ์และการบริหารทีมงานที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพฯ ฯ : โรง
พิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ประธานชมรม กรรมการชมรม และหัวหน้ากลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาว

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

- ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางประชากร สังคมและวัฒนธรรม
- ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพในสังคม

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว

- การก่อตั้งเป็นชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว รวมกลุ่มกันอย่างไร ใครเป็นผู้ริเริ่ม
- วัตถุประสงค์และการดำเนินงานของชมรมเป็นอย่างไร
- ท่านมีบทบาทหน้าที่อย่างไรในชมรม
- กิจกรรมของชมรมเป็นอย่างไร
- ปัญหาที่เกิดขึ้นและวิธีการแก้ไขปัญหา

ส่วนที่ 3 รูปแบบการสื่อสาร

- ท่านเข้ามาสู่กลุ่มได้อย่างไรและสมาชิกคนอื่นเข้ามาร่วมได้อย่างไร
- ท่านถ่ายทอดข้อมูลเกี่ยวกับปลากะพงให้แก่สมาชิกในเรื่องใดบ้างและด้วยวิธีการใด อย่างไร
- ถ้าท่านต้องการติดต่อกับสมาชิก ท่านทำอย่างไร ด้วยวิธีใด
- การขยายเครือข่ายของกลุ่มเป็นอย่างไร

ส่วนที่ 4 ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ

4.1 วัฒนธรรมชุมชน

- ท่านคิดว่าความสัมพันธ์ฉันท์ญาติและเพื่อน มีผลต่อการรวมกลุ่มและเพิ่มสมาชิกของชมรมหรือไม่ อย่างไร
- ท่านคิดว่าการเป็นชุมชนมุสลิมมีผลต่อการรวมกลุ่มของชมรมหรือไม่ อย่างไร

4.2 กลุ่ม

- ท่านคิดว่าอะไรทำให้พวกท่านสามารถรวมตัวกันเป็นกลุ่มได้
- ท่านใช้วิธีการอะไรในการรวมกลุ่มและดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม

- ท่านคิดว่าสมาชิกชมรมเป็นอย่างไร (เข้าใจในวัตถุประสงค์ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความกระตือรือร้นสูง ให้ความร่วมมือ)
- ท่านคิดว่าอะไรทำให้การรวมกลุ่มของชมรมอยู่ได้นานและดำเนินต่อไปได้

4.3 ผู้นำ

- ท่านเป็นผู้นำของชมรมได้อย่างไร ท่านคิดว่าท่านเป็นผู้นำที่ดีหรือไม่ อย่างไร (เช่น ได้รับความไว้วางใจ เคารพนับถือ เคารพศาสนา รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในขั้นตอนต่าง ๆ เข้าใจปัญหา แก้ปัญหาได้ มีทางออกอื่น ๆ)
- ท่านคิดว่าสมาชิกชมรมเห็นว่าท่านเป็นผู้นำอย่างไร (เช่น ซื่อสัตย์ จริงใจ มีความรู้ ความสามารถ ตัดสินใจเด็ดขาด)

4.4 การมีส่วนร่วม

- ท่านเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชมรมหรือไม่ อย่างไร (เช่น แสดงความคิดเห็น ช่วยแก้ปัญหา รับฟังข้อเสนอแนะ)
- ท่านคิดว่าสมาชิกในชมรมเป็นอย่างไร (เช่น เสียสละ ให้ความช่วยเหลือ ซื่อสัตย์ พุดจริง มนุษย์สัมพันธ์ดี)

แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์สมาชิกชมรม

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

- ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทางสังคม

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว

- ท่านรู้จักชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาวได้อย่างไร
- ท่านทราบถึงที่มาของการรวมตัวเป็นชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงหรือไม่ อย่างไร
- ท่านเข้าร่วมเป็นสมาชิกของชมรมได้อย่างไร และเพราะเหตุใดจึงเข้าร่วม

ส่วนที่ 3 รูปแบบการสื่อสาร

- ท่านได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับปลากะพงขาวในเรื่องใดบ้างและด้วยวิธีใดอย่างไร
- เมื่อได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับปลากะพงขาวแล้ว ท่านทำอย่างไร (เช่น ถ่ายทอดให้ผู้อื่นหรือไม่ อย่างไร)

- ท่านติดต่อสื่อสารกับประธานชมรม ที่ปรึกษา กรรมการชมรม หัวหน้ากลุ่มอย่างไร และด้วยเรื่องอะไร
- ท่านติดต่อกับสมาชิกอื่น ๆ ทั้งภายในกลุ่มและกลุ่มอื่น หรือไม่ อย่างไร ด้วยเรื่องอะไร
- ท่านได้ชักชวนคนอื่น ๆ ในชุมชนมาเข้าร่วมเป็นสมาชิกชมรมหรือไม่ อย่างไร

ส่วนที่ 4 ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ

4.1 วัฒนธรรมชุมชน

- ท่านคิดว่าการเป็นชุมชนมุสลิมมีผลต่อการรวมกลุ่มของชมรมหรือไม่ อย่างไร

4.2 กลุ่ม

- ท่านคิดว่ากลุ่มของท่านเป็นอย่างไร (เช่น ช่วยเหลือร่วมมือกัน กระจัดหรือร้น มีความสัมพันธ์ระหว่างกันดี)
- ท่านมีส่วนช่วยในการดำเนินงานของกลุ่มของท่านหรือไม่ อย่างไร

4.3 ผู้นำ

- ท่านคิดว่าประธานชมรม กรรมการชมรม และหัวหน้ากลุ่มของท่านเป็นอย่างไร (เช่น ให้ความช่วยเหลือ ช่วยแก้ปัญหา มีความรู้ รอบรู้ เชื้อมั้น ความคิดริเริ่ม มีสัจจะ ซื่อสัตย์ ยุติธรรม รับฟังข้อคิดเห็นของคนอื่น)
- ท่านคิดว่าประธานชมรม กรรมการชมรม และหัวหน้ากลุ่มของท่านทำงานเป็นอย่างไร
- ท่านยอมรับในความเป็นผู้นำของประธานชมรม กรรมการชมรมและหัวหน้ากลุ่มของท่านหรือไม่ อย่างไร

4.4 การมีส่วนร่วม

- ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชมรมหรือไม่ อย่างไร (เช่น แสดงความคิดเห็น ช่วยแก้ปัญหา)
- จากการเข้าร่วมเป็นสมาชิกท่านมีความรู้สึกอย่างไร ได้รับประโยชน์ หรือความสะดวกสบายเกี่ยวกับการเลี้ยงปลากระพงขาวมากน้อยเพียงใด อย่างไร

ภาคผนวก ข

คณะกรรมการชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว

1) นายมานพ เบ็ญจวรรณ	ประธานกรรมการ/หัวหน้ากลุ่ม 1
2) นางเคลื่อน จินดารัตน์	รองประธานกรรมการ
3) นางอาภรณ์ เบ็ญจวรรณ	เลขานุการ
4) นายสาเหสาเซ็ง อัลยุฟรี	รองเลขานุการ/หัวหน้ากลุ่ม 7
5) นางประทุม รักธรรม	เหรัญญิก
6) นางจันจิรา อินทรสุภา	รองเหรัญญิก
7) นายสุमित ตูแวลอ	กรรมการ/หัวหน้ากลุ่ม 6
8) นายสันติ สماعيل	กรรมการ/หัวหน้ากลุ่ม 5
9) นายอิสมาแอ มุสละ	กรรมการ/หัวหน้ากลุ่ม 12
10) นายอาหาหมัด อาหาหมัด	กรรมการ
11) นายยากาเรีย เบ็ญหามะ	กรรมการ/หัวหน้ากลุ่ม 2
12) นายมุฮัมมัด ชูดีง	กรรมการ
13) นายมาดาโอะ ดามิ	กรรมการ
14) นายอามะ พรหมแก้ว	กรรมการ
15) นางปีเดาะ ดิเลาะ	กรรมการ

ที่ปรึกษาชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว

1) นายประสิทธิ์ สัสดีพันธ์	
2) นายอับดุล સાမ	
3) นายอับดุลเลาะ อาแว	
4) นายมุฮัมหมัด เปาะวอ	หัวหน้ากลุ่ม 3
5) นายมะแอ ดาโอะ	หัวหน้ากลุ่ม 4
6) นายตูแวงเซะ ลอนิ	หัวหน้ากลุ่ม 10
7) นายปือราเฮง มะดาโอะ	หัวหน้ากลุ่ม 11
8) นายมะโนชัย ลันจา	หัวหน้ากลุ่ม 9
9) นายสมาแอ ดิง	รองหัวหน้ากลุ่ม 12
10) นายยะโกะ มาหนะ	

กลุ่มเครือข่าย 14 กลุ่ม ของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว

1) นายมานพ เบ็ญจวรรณ หมู่ 1 ตำบลยามู	ประธานชมรมและหัวหน้ากลุ่ม 1 มีสมาชิก 135 คน
2) นายยากาเรีย เบ็ญมาหามะ หมู่ 1 ตำบลยามู	หัวหน้ากลุ่ม 2 มีสมาชิก 29 คน
3) นายมุฮัมมัด เปาะวอ หมู่ 3 ตำบลบางปู	หัวหน้ากลุ่ม 3 มีสมาชิก 45 คน
4) นายมะแอ ดาโอะ หมู่ 3 ตำบลบางปู	หัวหน้ากลุ่ม 4 มีสมาชิก 39 คน
5) นายสันติ สماعيل หมู่ 1 ตำบลหนองแรต	หัวหน้ากลุ่ม 5 มีสมาชิก 57 คน
6) นายสุमित ตูแวลอ หมู่ 1 ตำบลหนองแรต	หัวหน้ากลุ่ม 6 มีสมาชิก 19 คน
7) นายสาเหาะเซ็ง อัลยูฟรี หมู่ 1 ตำบลหนองแรต	หัวหน้ากลุ่ม 7 มีสมาชิก 24 คน
8) นางภรณ์รัตน์ ลักษณะพร้อม หมู่ 2 ตำบลหนองแรต	หัวหน้ากลุ่ม 8 มีสมาชิก 26 คน
9) นายมานิชย์ ลันจา หมู่ 6 ตำบลหนองแรต	หัวหน้ากลุ่ม 9 มีสมาชิก 93 คน
10) นายตูแอะซะ ลอนิ หมู่ 1 ตำบลจะรัง	หัวหน้ากลุ่ม 10 มีสมาชิก 41 คน
11) นายปือราเฮง มะดาโอะ หมู่ 2 ตำบลจะรัง	หัวหน้ากลุ่ม 11 มีสมาชิก 16 คน
12) นายอิสมาแอ มุสะ หมู่ 2 ตำบลจะรัง	หัวหน้ากลุ่ม 12 มีสมาชิก 36 คน
13) นายอับดุลเลาะ แม็ง หมู่ 2 ตำบลปียามูมั่ง	หัวหน้ากลุ่ม 13 มีสมาชิก 11 คน
14) นายมะยาก็ สาแม หมู่ 4 ตำบลแหลมโพธิ์	หัวหน้ากลุ่ม 14 มีสมาชิก 11 คน

ภาคผนวก ค

ข้อบังคับ

ของ

ชมรมกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์น้ำอำเภอยะหริ่ง

หมวดที่ 1

บททั่วไป

- ข้อ 1 ชื่อชมรมนี้ “ชมรมกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์น้ำอำเภอยะหริ่ง
- ข้อ 2 สำนักงาน สำนักงานชมรมตั้งอยู่ที่ 173/1-3 หมู่ที่ 1 ตำบลยามู อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี 94150 โทร. 073 – 491110, 491133, 01-9630992
- ข้อ 3 คำขวัญประจำชมรม “อนุรักษ์และส่งเสริมของดีเมืองยะหริ่ง”
- ข้อ 4 เครื่องหมายชมรม เครื่องหมายของชมรมมีลักษณะเป็นรูปวงกลม โดยมีรูปปลากระพงขาว และมีชื่อชมรมกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์น้ำอำเภอยะหริ่ง อยู่ด้านบน และชื่ออำเภอยะหริ่งอยู่ด้านล่าง

หมวดที่ 2

วัตถุประสงค์

- ข้อ 5 วัตถุประสงค์ ชมรมมีวัตถุประสงค์เพื่อ
- 5.1 เพื่ออนุรักษ์และส่งเสริมของดีเมืองยะหริ่ง
- 5.2 เพื่อเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของเมืองยะหริ่ง
- 5.3 เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 5.4 เพื่อจัดรวบรวมข้อมูล ภาพและสถิติที่สำคัญของเมืองยะหริ่ง
- 5.5 เพื่อส่งเสริมการกีฬาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวอำเภอยะหริ่ง
- 5.6 เพื่อร่วมส่งเสริม สนับสนุนกิจกรรม สาธารณกุศลของอำเภอยะหริ่ง

หมวดที่ 3

สมาชิกและสมาชิกภาพ

- ข้อ 6 ประเภทของสมาชิก สมาชิกของชมรมแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ
- 6.1 สมาชิกสามัญ ได้แก่ บุคคลที่สนใจในกิจกรรมของชมรมและแสดงความจำนงขอสมัครเข้าเป็นสมาชิก โดยมี ภูมิสำเนา หรือสถานที่ทำงานอยู่ในเขตอำเภอยะหริ่ง และคณะกรรมการลงมติรับเข้าเป็นสมาชิก
- 6.2 สมาชิกวิสามัญ ได้แก่ บุคคลนอกจากที่กล่าวแล้วในข้อ 6.1 เป็นผู้แสดงความจำนงขอสมัครเข้าเป็นสมาชิก และหัวหน้ากลุ่มเครือข่ายและคณะกรรมการลงมติรับเข้าเป็น โดยมีสมาชิกเป็นผู้รับรองอย่างน้อย 2 คน
- ข้อ 7 การสมัครเข้าเป็นสมาชิก ผู้ประสงค์จะสมัครเข้าเป็นสมาชิกของชมรมต้องยื่นใบสมัคร ตามแบบที่กำหนดไว้ต่อเลขานุการชมรม
- ข้อ 8 การพิจารณาคำขอสมัครเข้าเป็นสมาชิก ให้เลขานำใบสมัครเสนอต่อที่ประชุมคณะกรรมการและเมื่อคณะกรรมการลงมติรับแล้วให้เลขานุการมีหนังสือแจ้งให้ผู้สมัครทราบ
- ข้อ 9 ค่าธรรมเนียมสมัครเข้าและค่าบำรุงชมรม (ไม่มี) เพียงแต่ผู้สมัครต้องถ่ายเอกสารสำเนา บัตรประชาชนและสำเนาทะเบียนบ้านมายื่นต่อเลขานุการชมรม
- ข้อ 10 วันเริ่มสมาชิกภาพ เมื่อคณะกรรมการลงมติรับเข้าเป็นสมาชิก โดยความเห็นของหัวหน้ากลุ่มและคณะกรรมการ ถ้าผู้สมัครขาดคุณสมบัติที่กำหนดไว้ทางชมรมจะไม่รับเข้าเป็นสมาชิก
- ข้อ 11 การขาดจากสมาชิกภาพ สมาชิกภาพสิ้นสุดลงในกรณีต่อไปนี้
- 11.1 ตาย
- 11.2 ลาออก โดยยื่นหนังสือลาออกต่อคณะกรรมการของชมรม
- 11.3 คณะกรรมการลงมติให้ลบชื่อออกจากทะเบียนสมาชิก โดยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่า 3 ใน 4 ของคณะกรรมการที่เข้าประชุม หรือด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง ต่อไปนี้
- 11.3.1 กระทำการใด ๆ ในลักษณะที่เป็นปฏิปักษ์ต่อชมรม หรือทำให้ชมรมเสื่อมเสียชื่อเสียง
- 11.3.2 ละเมิดข้อบังคับของชมรม
- ข้อ 12 การเลื่อนฐานะของสมาชิก ทำได้โดยยื่นคำร้องต่อเลขานุการชมรม พร้อมหลักฐานตามหมวด 3 ข้อ 6.1 หรือ 6.2

หมวดที่ 4 สิทธิและหน้าที่ของสมาชิก

- ข้อ 13 สิทธิของสมาชิก
- 13.1 สมาชิกของชมรมมีสิทธิที่จะเข้าร่วมกิจกรรมทุกประเภทของชมรมและมีสิทธิที่จะรับผลประโยชน์ทุกประการที่ชมรมเสนอ
- 13.2 สมาชิกสามัญทุกคนมีสิทธิที่จะเสนอความคิดเห็น หรือให้คำแนะนำต่อชมรม หรือคณะกรรมการในเรื่องใด ๆ อันอยู่ในวัตถุประสงค์ของชมรม เพื่อนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรืองของชมรม
- 13.3 สมาชิกทุกคนมีสิทธิที่จะเข้าร่วมประชุมอภิปราย แสดงความคิดเห็น ชักถามกรรมการ โดยสมาชิกสามัญเท่านั้นที่มีสิทธิออกเสียง และเสนอญัตติในการประชุมใหญ่ โดยยื่นเป็นลายลักษณ์อักษรก่อนการประชุมไม่น้อยกว่า 7 วัน
- 13.4 สมาชิกสามัญมีสิทธิที่จะขอตรวจสอบกิจการและทรัพย์สินของชมรม โดยยื่นคำขอนั้นไปยังคณะกรรมการเป็นลายลักษณ์อักษร
- ข้อ 14 หน้าที่ของสมาชิก
- 14.1 สมาชิกต้องปฏิบัติตามข้อบังคับของชมรมและมติของที่ประชุมใหญ่ และคำสั่งของคณะกรรมการโดยเคร่งครัด
- 14.2 ดำรงรักษาเกียรติและผลประโยชน์ของชมรม
- 14.3 ส่งเสริมเผยแพร่และสนับสนุนกิจกรรมของชมรม

หมวดที่ 5 คณะกรรมการของชมรม

- ข้อ 15 คณะกรรมการของชมรม ให้มีคณะกรรมการขึ้นมาคณะหนึ่งเป็นผู้บริหารงานและเป็นตัวแทนของชมรม ประกอบด้วย ประธาน รองประธานและคณะกรรมการอื่น ๆ และผู้ทรงคุณวุฒิ มีจำนวนไม่เกิน 25 คน ประธานชมรมและคณะกรรมการ/ผู้ทรงคุณวุฒิ ให้เลือกตั้งโดยที่ประชุมใหญ่ กรรมการส่วนที่เหลือให้เป็นสิทธิของประธานชมรม ที่จะแต่งตั้งให้คณะกรรมการอยู่ดำรงตำแหน่ง คราวละ 1 ปี กรรมการที่พ้นจากตำแหน่งตามวาระอาจได้รับเลือกตั้ง หรือแต่งตั้งให้เป็นกรรมการในวาระต่อไปอีกได้ การเลือกกรรมการ โดยให้สมาชิกสามัญเสนอชื่อและมีผู้รับรองอย่างน้อย 2 ท่าน
- ข้อ 16 คุณสมบัติของกรรมการ กรรมการของชมรมจะต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้
- 16.1 เป็นสมาชิกประเภทสามัญ
- 16.2 มีภูมิลำเนา หรือสถานที่ทำงานในอำเภอยะหริ่ง

- 16.3 ไม่เป็นพนักงาน หรือลูกจ้างของชมรม
- 16.4 ไม่เป็นโรคติดต่อที่สังคมรังเกียจ
- 16.5 ไม่เป็นบุคคลล้ามละลาย
- ข้อ 17 การพ้นจากตำแหน่งกรรมการ กรรมการชมรม ฯ พ้นจากตำแหน่งในกรณี ดังต่อไปนี้
- 17.1 ครบกำหนดวาระ
- 17.2 ลาออก โดยคณะกรรมการลงมติอนุมัติแล้ว
- 17.3 ขาดคุณสมบัติตามข้อ 16 และขาดจากสมาชิกภาพตามข้อ 11
- 17.4 ที่ประชุมใหญ่มีมติให้ถอดจากตำแหน่ง
- 17.5 ขาดการประชุมคณะกรรมการติดต่อกัน 3 ครั้ง โดยไม่แจ้งให้ทราบ
- ข้อ 18 กรณีตำแหน่งกรรมการว่างลงก่อนกำหนดออกตามวาระ คณะกรรมการอาจตั้งสมาชิก คนใดคนหนึ่งที่เหมาะสมดำรงตำแหน่งแทน ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งจะอยู่ในตำแหน่งได้เท่าวาระ ของผู้ที่ตนแทน
- ข้อ 19 การประชุมคณะกรรมการ ให้มีการประชุมคณะกรรมการอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง ประธานชมรม หรือผู้ได้รับมอบหมายอาจเรียกประชุมเป็นกรณีพิเศษได้
- ข้อ 20 องค์ประชุมในการประชุมของคณะกรรมการ การประชุมคณะกรรมการต้องมีกรรมการ มาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของคณะกรรมการทั้งหมด จึงถือได้ว่าเป็นองค์ประชุม
- ข้อ 21 มติของการประชุมคณะกรรมการ นอกจากที่กล่าวไว้เป็นอย่างอื่นในข้อบังคับนี้ ให้ถือ คະแนนเสียงข้างมากเป็นมติของที่ประชุม ถ้าคะแนนเสียงเท่ากัน ให้ประธานที่ประชุมออก เสียงได้อีกหนึ่งเสียงชี้ขาด
- ข้อ 22 ประธานในที่ประชุม ให้ประธานชมรมเป็นประธานในที่ประชุม หากประธานไม่อยู่ หรือ ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้รองประธาน หรือให้ที่ประชุมคณะกรรมการเลือกประธานที่ ประชุมเอง เฉพาะการประชุมคราวนั้น
- ข้อ 23 อำนาจและหน้าที่ของคณะกรรมการ อำนาจและหน้าที่ของคณะกรรมการ มีดังนี้
- 23.1 บริหารงานและจัดการทรัพย์สินของชมรมตามข้อบังคับและมติของที่ประชุมใหญ่
- 23.2 เลือกตั้งกรรมการให้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ในคณะกรรมการ
- 23.3 วางระเบียบในการปฏิบัติงานของชมรม
- 23.4 ว่าจ้าง แต่งตั้งและถอดถอนที่ปรึกษาของคณะกรรมการ ที่ปรึกษา (ผู้ทรงคุณวุฒิ) ของคณะกรรมการ อนุกรรมการ เจ้าหน้าที่และพนักงานทั้งปวง เพื่อให้การดำเนิน งานของชมรมเป็นไปโดยเรียบร้อย
- 23.5 ประธานชมรมมีหน้าที่เป็นประธานในที่ประชุมใหญ่และที่ประชุมกรรมการ ควบคุม กิจการของชมรมและเป็นผู้แทนของชมรมในกิจการที่เกี่ยวกับบุคคลภายนอก

- 23.6 รองประธาน มีหน้าที่ทำการแทนประธานชมรม เมื่อประธานไม่อยู่ หรือไม่สามารถปฏิบัติงานได้ หรือทำการแทนตามที่ประธานมอบหมาย
- 23.7 เลขานุการ มีหน้าที่จัดการประชุมกรรมการ จัดทำรายงานการประชุม ติดต่อประสานงานกับสมาชิกและบุคคลภายนอกในเรื่องทั่วไปและเป็นผู้อำนวยความสะดวกอื่น ๆ ของชมรม หรืองานที่มีได้อยู่ในอำนาจหน้าที่ของกรรมการอื่นโดยเฉพาะ
- 23.8 เหรัญญิก มีหน้าที่ควบคุมการรับจ่ายเงิน รักษาเงิน การทำบัญชีและรักษาเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเงินและทรัพย์สินของชมรม
- 23.9 คณะกรรมการฝ่ายอื่น หรือคณะกรรมการที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ให้คณะกรรมการเห็นสมควรแต่งตั้งตามความเหมาะสม

หมวดที่ 6

การประชุมใหญ่

- ข้อ 24 การประชุมใหญ่ การประชุมใหญ่ มีดังนี้
- 24.1 ให้มีการประชุมใหญ่สามัญประจำปี ปีละ 1 ครั้ง
- 24.2 ในกรณีที่กรรมการเห็นสมควร หรือมีสมาชิกสามัญไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งแสดงความจำนง โดยยื่นหนังสือต่อเลขานุการชมรม ขอให้มีการประชุมใหญ่วิสามัญ ให้คณะกรรมการนัดประชุมใหญ่วิสามัญ ภายใน 15 วัน นับแต่วันที่รับคำร้องขอ
- ข้อ 25 องค์ประชุมในการประชุมใหญ่ ในการประชุมใหญ่ไม่ว่าจะเป็นการประชุมใหญ่สามัญประจำปี หรือการประชุมใหญ่วิสามัญจะต้องมีสมาชิกลงมาประชุมไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของสมาชิกสามัญ จึงจะเป็นองค์ประชุม นอกจากที่กล่าวไว้เป็นอย่างอื่นในข้อบังคับนี้ ให้ถือเอาคะแนนเสียงข้างมากเป็นมติของที่ประชุม ถ้าคะแนนเสียงเท่ากันให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงชี้ขาด
- ข้อ 26 การนัดประชุมใหญ่ คณะกรรมการจะต้องมีหนังสือบอกกล่าวถึงวัน เวลา สถานที่และระเบียบวาระของการประชุมใหญ่ รวมทั้งเอกสารไปให้สมาชิกทุกคนได้ทราบก่อนวันประชุมไม่น้อยกว่า 3 วัน
- ข้อ 27 การไม่ครบองค์ประชุม กรณีที่การนัดการประชุมใหญ่ครั้งแรก สมาชิกมาไม่ครบองค์ประชุมตามที่ได้เรียกนัดประชุมแล้ว หากพ้นกำหนดเวลาไปแล้วชั่วโมงหนึ่ง ยังมีสมาชิกไม่ครบองค์ประชุมให้เลื่อนการประชุมคราวนั้นไปอีก 1 สัปดาห์ ในการนัดประชุมใหญ่ครั้งหลังนี้จะมีสมาชิกมาประชุมอย่างน้อยเพียงใดก็นับเป็นองค์ประชุมได้
- ข้อ 28 ประธานในที่ประชุมใหญ่ ให้ประธานชมรมเป็นประธานในที่ประชุม ถ้าประธานไม่อยู่หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้รองประธานเป็นประธานในที่ประชุมแทน

- ข้อ 29 วิธีออกเสียงในที่ประชุม การออกเสียงลงคะแนนในที่ประชุมใหญ่ให้ถือปฏิบัติ 2 กรณี คือ
- 29.1 โดยเปิดเผย ให้ใช้วิธียกมือ
  - 29.2 โดยการลงคะแนนลับ ให้เขียนลงในบัตรลงคะแนน ในกรณีนี้จะกระทำได้ เมื่อคณะกรรมการ หรือสมาชิกไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกที่มาประชุมร้องขอ
- ข้อ 30 กิจกรรมอื่นพึงกระทำในการประชุมใหญ่สามัญ กิจกรรมอื่นพึงกระทำในการประชุมใหญ่สามัญ มีดังนี้
- 30.1 รับรองการประชุมใหญ่คราวก่อน
  - 30.2 พิจารณารายงานประจำปี แสดงผลการปฏิบัติงานของชมรมฯ ที่ผ่านมาในรอบปี
  - 30.3 พิจารณา รายรับ-รายจ่ายและรับรองงบดุล
  - 30.4 เลือกตั้งคณะกรรมการตามข้อบังคับ
  - 30.5 แต่งตั้งผู้สอบบัญชีประจำปีและกำหนดค่าตอบแทน
  - 30.6 พิจารณาเรื่องอื่น ๆ (ถ้ามี)

หมวดที่ 7

การเงินและการบัญชี

- ข้อ 31 การเงินของชมรม การเงินของชมรมอยู่ในความรับผิดชอบร่วมกันของคณะกรรมการ โดยให้เปิดบัญชีเงินฝากไว้กับธนาคารของรัฐบาลในนามของชมรม เพื่อเก็บรักษาเงินของชมรม การจ่ายเงินของชมรมไม่ว่าจากบัญชีใด ๆ ต้องประทับตราของชมรม โดยมีประธานและรองประธาน หรือเหรัญญิก ลงลายมือชื่อร่วมกันไม่น้อยกว่า 3 ใน 4 โดยกำหนดการจ่ายเงินได้ครั้งละไม่เกิน 100,000 บาท (หนึ่งแสนบาทถ้วน) หากเกินกว่านี้จะต้องได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการก่อน
- ข้อ 32 บัญชีการเงินและทรัพย์สิน ให้เหรัญญิกจัดให้มีการเงินและทรัพย์สินของชมรม พร้อมด้วยใบสำคัญและหลักฐานให้ถูกต้องตามวิชาการบัญชี การรับเงินทุกประเภทต้องมีหลักฐานใบสำคัญ อันมีรายการและจำนวนเงินถูกต้องตามที่ได้รับอนุมัติจากประธาน หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากประธาน หลักฐานการจ่ายเงินต้องเก็บรักษาไว้เพื่อตรวจสอบเป็นเวลา 10 ปี เหรัญญิกมีอำนาจเก็บรักษาเงินสดไว้ในมือ เพื่อการใช้จ่ายเงินได้ไม่เกิน 10,000 บาท (หนึ่งหมื่นบาทถ้วน) ทั้งนี้ให้คณะกรรมการวางระเบียบการเงินและทรัพย์สินของชมรมให้เหมาะสมรัดกุมและแถลงฐานะทางการเงินของชมรมให้สมาชิกทราบทุก ๆ 3 เดือน
- ข้อ 33 การจัดทำงบดุล ให้คณะกรรมการจัดทำงบดุล ปีละครั้ง แล้วส่งให้ผู้ตรวจสอบบัญชีไม่เกินเดือนมกราคมของปีถัดไป แล้วให้ผู้ตรวจสอบบัญชีตรวจสอบให้เสร็จก่อนวันประชุมใหญ่สามัญประจำปี

- ข้อ 34 ปีการบัญชี ให้ถือเอาวันที่ 31 ของเดือนธันวาคมของทุกปี เป็นวันสิ้นปีทางการบัญชีของชมรม
- ข้อ 35 อำนาจของผู้สอบบัญชี ผู้สอบบัญชีมีอำนาจเข้าตรวจสอบบัญชีและบรรดาเอกสารเกี่ยวกับการเงินและทรัพย์สินของชมรม และมีสิทธิสอบถามกรรมการ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของชมรมทุกคน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับบัญชีและเอกสารดังกล่าวข้างต้น

หมวดที่ 8

การแก้ไขข้อบังคับและการเลิกชมรม

- ข้อ 36 การแก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อบังคับ ข้อบังคับนี้จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้โดยมติของที่ประชุมใหญ่ ซึ่งมีคะแนนเสียงไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของจำนวนสมาชิกที่เข้าประชุม
- ข้อ 37 การเลิกชมรม ชมรมนี้จะเลิกได้ด้วยสาเหตุใดสาเหตุหนึ่ง ต่อไปนี้
- 37.1 เมื่อที่ประชุมใหญ่ลงมติให้เลิกด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่า 3 ใน 4 ของจำนวนสมาชิกที่เข้าร่วมประชุม
- 37.2 เมื่อล้มละลาย
- 37.3 ศาลสั่งเลิก
- ข้อ 38 การชำระบัญชี เมื่อชมรมต้องเลิกไปตามข้อ 37 การชำระบัญชีของชมรมให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาบังคับใช้โดยอนุโลม

หมวดที่ 9

เบ็ดเตล็ด

- ข้อ 39 การลงนามในเอกสารต่าง ๆ ในการทำนิติกรรมใด ๆ ของชมรม หรือการลงลายมือชื่อในเอกสาร ตราสาร อันเป็นหลักฐานของชมรมและการอรรถคดีนั้น เมื่อประธานชมรม หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายและกรรมการอื่น 2 คน ที่คณะกรรมการมอบหมายได้ลงลายมือชื่อและประทับตราชมรมเป็นอันใช้ได้

หมวดที่ 10

ระเบียบการรับสมัคร

การรับสมัครเป็นสมาชิกชมรมกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์น้ำอำเภอยะหริ่ง ต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

ข้อ 40 สมาชิกสามัญ ได้แก่ บุคคลที่มีคุณสมบัติตามหมวดที่ 3 ข้อที่ 6.1

ข้อ 41 สมาชิกวิสามัญ ได้แก่ บุคคลที่มีคุณสมบัติตามหมวดที่ 3 ข้อที่ 6.2

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้วิจัย

นางอรอนันต์ วุฒิเสน จบการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ในปีการศึกษา 2530 ปัจจุบันรับราชการที่สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) และได้ลาศึกษาต่อในระดับปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนการ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2542

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย